

Jan den ...

50

DE REGELING

DER

GOUVERNEMENTS-SUIKER-CULTUUR,

BESCHOUWD

in verband met het daarover uitgebragte verslag door de drie overgeblevene leden van de commissie van onderzoek,

UIT DE

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL

DOOR

H. F. MORBOTTER,

Suiker-Contractant op Java.

'S GRAVENHAGE,

H. C. SUSAN CHz.

1860.

DE REGELING

DER

GOUVERNEMENTS

SUIKER-CULTUUR,

BESCHOUWD

IN VERBAND MET HET DAAROVER UITGEBRAGTE VERSLAG DOOR DE DRIE OVERGEBLEVENE LEDEN VAN DE COMMISSIE VAN ONDERZOEK,

UIT DE

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL

DOOR

H. F. MORBOTTER,
Suiker-Contractant op Java.

'S GRAVENHAGE,
H. C. SUSAN CHz.
1860.

53185869

Zelden is een vraagstuk met meer hartstogt behandeld, met meer belangstelling gevolgd, dan het vraagstuk van de regeling der suiker-industrie. Ongelukkiger wijs door verschillende omstandigheden ontaard in een staatkundig vraagstuk, was de beslissing reeds gepraejudicieerd door een votum van één tak der volksvertegenwoordiging — waardoor minder op het *wezen* dan op den *vorm* der regeling het oog werd gevestigd. De hartstogt vindt zijne oplossing in de wijze van regeling, die aan de questie is gegeven, ofschoon deze strikt op het gebied der staats-oeconomie te huis behoort. De algemeene belangstelling wordt geregtvaardigd door het bewustzijn van het overgroote belang, dat zoo vele takken van volksbestaan, zoo in Indië als in Nederland, hebben in de regeling eener industrie, die maar al te lang in een toestand van onzekerheid heeft verkeerd.

Bij de suiker-regeling zijn wij belanghebbenden. Wel verre dat deze omstandigheid ons zou weêrhouden ons te mengen in den strijd, die, naar wij meenen, nog niet is volstreden, meenen wij dat zij ons, zoo wel voor ons zelven als voor allen die met ons in gelijken toestand verkeeren, den duren pligt oplegt, om het zwijgen, tot dus ver in acht genomen, af te breken. De volbragte suiker-regeling toch beslist, voorshands, over onze toekomst. Zij is niet alleen voor verreweg de meeste

bezitters van fabrieken op Java het *to be or not to be*: zij is het ook voor allen, die hunne kapitalen, regtstreeks of middelijk, aan de suiker-industrie hebben toevertrouwd. Maar zij beslist ook over *het publiek belang*, dat vertegenwoordigd is èn in den bloei der industrie-zelve, èn in de voordeelen die zij regtstreeks aan de schatkist, en middelijk langs een tal van wegen aan handel, scheepvaart en nijverheid van het moederland afwerpt. Door ons oordeel te voegen bij zoo menigeen, reeds over de zaak geveld, voldoen wij alzoo, naar onze meening, aan een dubbelen pligt: aan den pligt van den staatsburger, om over zaken van publiek belang dat licht te helpen verspreiden, hetwelk ter betere beoordeeling daarvan welligt zou kunnen dienstig zijn; en aan den pligt van het zelfbehoud en van de zelf-verdediging.

Tot grondslag voor onzen arbeid nemen wij het bekende verslag van de drie overgebleven leden der commissie, die uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal was benoemd, om de suiker-regeling te onderzoeken. In dat verslag worden wij, op het voetspoor van sommige dagbladen, wederom uitgekreten als „bevoordeelden." De winsten, door ons behaald, schildert men ook in dat verslag — en het heeft ons leed gedaan — af, als verkregen *ten koste* van het publiek belang. Waar op die wijze en uit naam van een tak der volksvertegenwoordiging gesproken wordt, kan zwijgen niet langer van ons gevergd worden.

Wij hebben reden, om onze stem te verheffen. Wij hebben reden, om een beroep te doen zoowel op de Regering als op de openbare meening. Het blijkt voldingend uit het oordeel van dat gedeelte der Indische drukpers, dat én vreemd is aan de belangen der suiker-industrie, èn doorgaans instemt met de opiniën van de drie overgebleven leden der meer bedoelde commissie. Dàt oordeel hier in te lasschen zal voldoende zijn, om de waarde te doen beseffen van de aanvallen, waaraan hier te lande de suiker-contractanten op Java sedert den laatsten tijd hebben blootgestaan.

Het *Bataviasche Handelsblad* zegt daaromtrent het volgende:

„Wij aarzelen niet te verklaren, dat, naar onze meening, „uit het oogpunt van algemeen belang, geen enkel regtmatig „bezwaar tegen het beginsel van verlenging der suiker-contracten „kan worden aangevoerd, dat integendeel den contractanten „onregt zoude zijn aangedaan, zoo men hun die verlenging had „onthouden.

„Wanneer men de discussiën naleest, die op den 10ⁿ Mei „jl. in de Tweede Kamer, naar aanleiding der interpellatie van „den heer van Hoëvell zijn gehouden, dan wordt men onaan-„genaam getroffen door de opmerking, dat de aandacht van „vele leden der Kamer, op niets zoozeer gevestigd is geweest, „als op de goede resultaten, door sommige fabrikanten van „hunne ondernemingen verkregen, dat elke gulden winst daar-„door behaald, beschouwd wordt als eene roof, gepleegd jegens „de Nederlandsche natie.

„Men heeft niet gevraagd of de verlenging, dan wel uitbe-„steding der contracten door het blijvend belang van het Moe-„derland of de Kolonie werd geboden; men trad in geen ernstig „onderzoek naar de groote beginselen van cultuurstelsel, of „van vrijen arbeid, en in hoeverre de motie van den heer Wint-„gens daarmede in verband kon staan; men trachtte zelfs niet „te bewijzen dat de uitbesteding der bestaande contracten de „schatkist bevoordeelen moest. Neen! men beweerde slechts, dat „de tegenwoordige contractanten geen voordeelen mogten be-„halen; men trok slechts tegen de vermeende gunsten, die zij „hadden genoten, te velde, en men wees met gloeijende ver-„ontwaardiging op de villa's en paleizen, die zij uit de opbreng-„sten hunner sinecures hebben opgerigt.

„Het scheen alsof Java's behoud en Nederlands welvaren van „de ruïne der contractanten afhanklijk was....

„Doch afgezien hiervan, de geheele bewering is onjuist. Het „is *onwaar*, dat aan de meeste tegenwoordige contractanten „gunsten zijn bewezen; het is *onwaar* dat de hun aangeboden „verlenging als eene gunst te beschouwen is."

Noch in het verslag van de drie overgebleven leden der Commissie, noch in de debatten, welke op dat verslag zijn gevolgd, wordt een betoog aangetroffen, dat de waarheid, in deze aanhaling opgesloten, omverstoot, of zelfs verzwakt: en zóó staan wij nog, voor het oog der Nederlandsche natie, die eerlijkheid en goede trouw tot hoofddeugden telt, niet als gunstelingen, maar als de ijverige bevorderaars van een tak van nijverheid, die grootelijks tot den bloei van het vaderland heeft bijgedragen.

Twee algemeene opmerkingen dienen wij voorop te stellen, alvorens over te gaan tot de beoordeeling van den arbeid der drie overgebleven leden der Commissie. Men vindt daarin telkenmale gewaagd van „meerderheid" en van „minderheid." Het is geen geheim gebleven, en in de openbare beraadslaging is het door den heer van Nispen van Sevenaer erkend, dat beide afwisselden, al naarmate dat geachte lid der Tweede Kamer overhelde tot de twee, steeds tegen over elkander staande vier andere leden. Zij, die op alle punten de suiker-regeling afkeurden, waren de heeren van Twist en van Hoëvell, en waar van de goedkeuring door de „meerderheid" wordt gewaagd, is het eigenlijk de uitgetreden minderheid geweest, waarbij zich dan de heer van Nispen heeft gevoegd.

De tweede algemeene opmerking is deze: dat wij ons, tot ons leedwezen, moeten tevreden stellen met de argumenten van de minderheid, zooals de overgebleven drie leden der Commissie hebben goedgevonden, die te formuleren. Maar het is ook bekend, dat die argumenten noch met juistheid, noch volledig zijn teruggegeven, zoodat die minderheid heeft moeten weigeren het rapport van den steller — den heer van Hoëvell — mede te onderteekenen. Behalve de conclusie van partijdigheid, welke daardoor over het geheele rapport moet worden opgemaakt, is het ook verklaarbaar, waarom ons hier en daar het gevoelen der minderheid minder juist moet voorkomen. Dat is noch de

schuld van de minderheid, wier opinie men verwrong, noch te wijten aan ons, maar het is de schuld van den aard en van den oorsprong van het verslag.

De algemeene beschouwingen, waarmede het Verslag der drie overgebleven leden aanvangt, zijn voor een groot gedeelte gewijd aan het betoog van de meerderheid der Commissie, over de vreemdheid van den vorm; over het vreemde dat aan den last, op den Gouverneur-Generaal verstrekt, publiciteit wordt gegeven; wordende vooral de vorm afgekeurd wegens de wankelbaarheid van den grondslag.

Hiertegen over staat het gevoelen der minderheid, die den gekozen vorm allezins goedkeurde, en beschouwde te zijn geheel in overeenstemming met art. 56 van het Regerings-reglement; terwijl zij, wat de meerderheid noemde wankelbaarheid van den grondslag, aannam als eene hoogst aanbevelenswaardige eigenschap van dien vorm, waardoor deze, op eene gemakkelijke wijze en zonder veel omslag, wijzigingen, veranderingen en verbeteringen toelaat.

Wij zijn het te dien aanzien geheel eens met de „minderheid". De suiker-regeling is nu, als het ware, ingetreden een tijdperk van overgang. Men zal moeten beslissen tusschen het *bekende* stelsel van uitgifte en het *onbekende* van uitbesteding. Alle deskundigen zijn het met de Regering eens, dat vooraf *een proef* met het onbekende stelsel moet worden genomen. 't Is dus juist verkieslijk voor de regeling te kiezen dien vorm, die het meest geschikt is, om daarin op geleidelijke en niet te bezwarende wijs die wijzigingen te brengen, welke de ondervinding als noodig zal aanwijzen. Onverantwoordelijk ware het, om in de wet een stelsel te wortelen, dat tot dus ver slechts door *de theorie* is voorgestaan, en dat, zoo lang de practijk de leer niet heeft geijkt, eene bloeijende industrie met den ondergang zou bedreigen. Zou de verlegenheid der Vertegen-

woordiging niet groot zijn geweest, indien reeds *nu* de verantwoordelijkheid eener beslissing tusschen het bekende en het onbekende haar ware opgedragen? Laat eerst de ondervinding spreken. Beslist zij het pleit ten voordeele van welk stelsel ook, wij zijn er niet tegen dat *de wet* dat stelsel aan vaste regelen binde. Indien de Staat daarbij zal wèlvaren; wij, fabrikanten, zullen er voorzeker niet bij verliezen.

Van het betoog over de „wankelbaarheid" van den grondslag der Regering, gaat de meerderheid over tot het betoog van *de behoefte* aan eene *wettelijke* regeling, waartegen over staat het gevoelen der minderheid, dat die behoefte niet bestaat; dat eene regeling door de wet juist moeijelijkheden en bezwaren zou opleveren, en dat, aangezien het hier gedeeltelijk nog eene proefneming gold, de aandrang tot wettelijke regeling in ieder geval geheel ontijdig was.

Zietdaar over vorm en wijze van regeling twee tegen over elkander staande gevoelens, die men had mogen verwachten, dat — slechts na eene bedaarde en naauwgezette overweging, met innige overtuiging, in gemoede, zonder naar de stem der partijzucht te luisteren, zouden zijn uitgebragt.

De meerderheid stelt in hare overwegingen, die eene wettelijke regeling aanbevelen, een argument op den voorgrond, van den volgenden inhoud:

„Eene voorname oorzaak, waardoor de Gouvernements-suiker-„kultuur op Java in de laatste jaren wat de uitgestrektheid „bouws betreft, waarop zij verbouwd wordt, stationnair gebleven „is, moet volgens de meening der Regering zelve, gezocht „worden in de onzekerheid, waarin deze kultuur verkeerde. „Ook voor de ondernemers, die de krachten van kapitaal en „industrie aan de suikerproductie willen wijden, is zekerheid „voor de toekomst een onmisbaar vereischte voor het welslagen „hunner onderneming. Die zekerheid nu kan alleen verkregen „worden, wanneer de contracten op beginselen zijn gegrond, „die de wet heeft vastgesteld."

Dit argument wenschen wij nader toe te lichten. Het is eene

waarheid, dat de suiker-kultuur stationnair is gebleven, niet alleen wat de uitgestrektheid bouws betreft; maar men kan hier zelfs nog bijvoegen, dat ook de opbrengst per bouw gedeeltelijk geleden heeft onder dien onzekeren toestand, en dat, alzoo, daardoor zoowel algemeene als bijzondere belangen benadeeld zijn. Die onzekere toestand was echter niet het gevolg van gemis *aan wettelijke regeling*, maar wel van het gemis aan *regeling*, hoe dan ook.

Beschouwingen over de vele oorzaken, die het gemis aan regeling, welke dan ook, zoo lang hebben doen voortduren, zouden ons te ver voeren. Echter wenschen wij met een enkel woord te gewagen van de verdeeldheid van opinie, die het gevolg is geweest van de verschillende discussiën over den zoogenaamden *vrijen arbeid.*

Het zijn deze discussiën — gevoerd niet alleen in 's Lands vergaderzaal, maar ook elders, — die de meest uiteenloopende gevoelens hebben doen ontstaan, en waarvan het onvermijdelijke gevolg is geweest de bestendiging van den onzekeren toestand, en die voor het grootste deel de oorzaak was, dat de door alle partijen hoog noodig gekeurde regeling, die eene toekomst aan de suiker-kultuur moest verzekeren, achterwege is gebleven.

Wij wijzen ook nog op die verdeeldheid der opiniën en op die discussiën, omdat wij ze terugvinden in het Verslag der Commissie; omdat ook daarin weder, met grooten nadruk, door de minderheid [hier de heeren van Twist en van Hoëvell] wordt aangedrongen op een meer uitgestrekten uitleg van art. 56 van het Regerings-reglement; omdat die minderheid van meening was, dat de regeling van de gedwongen kultuur had behooren vergezeld te gaan van eene regeling der *vrije* kultuur; omdat die minderheid beweert dat het onwaar is, dat de Gouvernements-kultuur ten minste gelijke voordeelen zou opleveren als de vrije kultuur aan de betrokken inlanders.

Bij gelegenheid van eene dezer discussiën zijn in 's Lands vergaderzaal woorden uitgesproken door een der leden van de

Tweede Kamer, dien wij als lid der Commissie ook nu het bovenstaande gevoelen der minderheid toegedaan zien, aldus luidende:

„Ik wijs u bovenal op de Residentie Cheribon. — Dáár „heeft zich in de laatste twee jaren eene volkomen vrije suiker„kultuur ontwikkeld, waardoor ongeveer twee duizend bouws „met suikerriet worden beplant.

„Wat is nu de prikkel, die den Javaan daar aandrijft om „overeenkomsten te sluiten tot het planten van riet, met par„tikuliere Europeanen, die zich daar neêrzetten, fabrieken „bouwen en machines oprigten? Die prikkel is de groote winst, „die zij er door genieten.

„In diezelfde Residentien zijn ook eenige fabrieken met ge„dwongen arbeid; dáár ontvangt de Javaan voor het aanplanten „van een bouw suikerriet, ongeveer *f* 100. Maar wanneer hij „een contract met een partikulier Europeaan heeft gesloten, „krijgt hij *f* 200. Dat zijn feiten."

Wij hebben dienzelfden woordvoerder, wiens wegslepende redenen niet zonder invloed zijn gebleven op het oordeel van onderscheidene Leden der Tweede Kamer, bij zijne aanprijzing om het dwangstelsel te verlaten, nog hooren zeggen:

„Wij willen dien weg bewandelen met standvastigheid, met „de onwrikbare volharding, die uit eene diepe overtuiging „voortvloeit, maar tevens met al die *voorzigtigheid*, al dat „*beleid*, *al dat ontzien van eenmaal gevestigde belangen* en *ver„kregen regten*, welke elke hervorming moeten kenmerken, die „levenskiemen in zich heeft en zekerheid van te slagen."

Wie zal dergelijke beginselen, en elke poging om ze in praktijk te brengen, niet toejuichen? Is echter die woordvoerder, toen hij, wijzende op de Residentie Cheribon, *feiten* aanhaalde, die moesten bewijzen, welke belangrijke schreden op de door hem gewenschte baan waren afgelegd, getrouw gebleven aan het met zulke schoone woorden op den voorgrond gestelde programma? Dit wenschen wij eens kortelijk toe te lichten.

Latere berigten hebben met onpartijdigheid en onwederleg-

baar aangetoond, dat de prikkel, die den Javaan in Cheribon heeft aangedreven om overeenkomsten te sluiten, in vele gevallen is geweest: *de invloed* van een op verzoek eervol ontslagen ambtenaar, en die der inlandsche hoofden. Omtrent dien toestand laat de minderheid der Commissie zich in dier voege hooren: in zoover haar gevoelen juist zou zijn teruggegeven, hetgeen wij meenen te mogen betwijfelen, omdat juist de uitdrukking „vrije ondernemers" schijnt de bedoeling gehad te hebben, om met juistheid te doen uitkomen, dat „vrije ondernemer" en „vrije arbeid" niet synoniem zijn. Die minderheid zeide dan volgens het verslag:

„Er zijn op Java vrije ondernemers, die op eene eerlijke „wijze te werk gaan en goede zaken maken; dezulken hebben „ook na het in werking treden der grondslagen niet te vreezen.

„Maar er zijn ook ondernemers, die zich aan verkeerde prak„tijken schuldig maken; er zijn zelfs voorbeelden dat zij met „inlandsche hoofden geassociëerd zijn, en door omkoopingen „van die hoofden een zeer ongeoorloofden invloed op de be„volking weten te verkrijgen."

De prikkel was dus in vele gevallen niet anders dan *een vermomde dwang*, en wel verre, dat de inlander van Cheribon voor een contract met een partikulier gesloten *f* 200 ontvangt, in stede van *f* 100 die hem voor een aangeplanten bouw Gouvernements suikerriet ongeveer gewordt, bedroeg de betaling die de planter erlangde, in vele gevallen aanzienlijk minder. Ja, er zijn voorbeelden, dat van de *f* 200 door den contractant betaald, de betrokken inlander slechts *f* 15 gewerd, terwijl het andere gedeelte, dat bijna gelijk staat aan het *geheel*, den leiders der vermomde dwangkultuur in handen kwam. Dat dergelijke ongeoorloofde winsten, behaald ten koste van den planter, vrij wat schadelijker werken dan kultuur-procenten, vereischt geene toelichting.

Wat wordt er nu van die *feiten*, waarop beoordeeling en vergelijking gegrond zijn? Wat wordt er bij het al te ligtvaardig geloof hechten aan eene voorstelling, die in werkelijkheid geheel

anders blijkt te zijn, van al die *voorzigtigheid*, van al dat *beleid*, van al dat *ontzien van eenmaal gevestigde belangen* waarmede men den gewenschten weg zou behandelen?

Kon men, bij dergelijke omstandigheden, eene vergelijking maken tusschen de voordeelen voor de betrokken inlanders van de zoogenaamden vrije- en die der Gouvernements-kultuur, gewis zou zij ten voordeele van de laatstgenoemde pleiten.

Maar aangenomen eens, dat dáár, waar de zaak eerlijk behandeld wordt, de *f* 200 *werkelijk* den planter geworden voor een bouw suikerriet, die gemiddeld nog aanmerklijk minder opbrengt dan een bouw Gouvernements-aanplant: wat zal bij eene meerdere ontwikkeling van die soort van arbeid het noodzakelijke gevolg moeten zijn? Geen ander, dan dat de Staat, die nu *niet* in de directe voordeelen dier vrije kultuur deelt, zijn regtmatig aandeel zal verlangen: een aandeel, dat de Staat te meer zal *moeten* vragen, naar mate dan ook de gedwongen kultuur in omvang zou afnemen.

Zal nu dit aandeel in natura, of onder welken vorm van belasting ook geheven, gelijk wezen aan dat, hetwelk de *verpligte* suiker-kultuur den Staat oplevert: dan zullen de contractanten niet langer een zoo hoog plantloon kunnen betalen, waarbij nog te voorzien is, dat de fabrikaat-kosten in evenredigheid zullen stijgen. De enorme hoogte van het plantloon vindt juist haar grond daarin, dat de ondernemer aan den Staat *niets* heeft te betalen. Wil men dus aan de bevolking hetzelfde plantloon blijven verzekeren — altijd in de onderstelling, dat zij het *werkelijk* ontvangt, des neen! — dan schiet er niets anders over, dan dat de Staat zich met een *minder* aandeel zal moeten te vreden stellen; of het onvermijdelijke gevolg zal wezen *de vernietiging der industrie*, die zich op dergelijke, de kiemen van eigenbederf in zich bevattende, gronden ontwikkeld heeft.

Den bestrijders van het kultuurstelsel bevelen wij dan ook aan de grondige beantwoording der vraag:

Kan en zal de Staat zich met een minder aandeel vergenoegen?

Bij de erkenning, hoe wenschelijk een toestand ware, waarvan

vrije arbeid — maar dan ook altijd *wezenlijk* vrije arbeid — de grondslag uitmaakte, mag deze omstandigheid niet uit het oog worden verloren. Bij het streven naar ontwikkeling van dien arbeid moet daarop ten zeerste worden gelet, opdat de grondslagen, waarop die ontwikkeling plaats heeft, in overeenstemming zijn met *de eischen van Nederland.* Wanneer men spreekt van „feiten," dan maken die *eischen* een feit uit, dat onverzettelijk blijft pal staan tegenover schoone theoriën en declamatiën. Zet eerst die *eischen* op zij — niemand meer dan wij zullen ons daarover verheugen —, alvorens stelsels in algemeene toepassing te brengen, waarvan de gevolgen zouden kunnen zijn, dat voor een groot deel *het doel* verloren ging, waarmede Nederland Oost-Indië bezit.

Bovendien, hoe weinig vooruitzigt bestaat er nog, om den wezenlijk vrijen arbeid in zoo voldoende mate ontwikkeld te zien, dat daarop een stelsel zou kunnen worden geschoeid; want de voorname voorwaarde, *een verband tusschen vraag en aanbod bij den arbeid*, ontbreekt nog steeds op Java. En welke maatschappelijke hervormingen, niet het allerminst op het stuk van landbezit, zou dat eiland behoeven, alvorens men met grond de verwezentlijking van vrijen arbeid kan verwachten?

Het onvoorwaardelijk geloof hechten aan onjuiste mededeelingen, die de ontwikkeling van den vrijen arbeid moesten bewijzen; het wantrouwen waarmede alle tegenovergestelde inlichtingen worden ontvangen; het maken van gevolgtrekkingen uit eene geheel verkeerde voorstelling van feiten: zietdaar, naar onze innige overtuiging, de oorzaken, die verklaren, dat zoo velen, en daaronder velen te goeder trouw, veroordeelen het stelsel van verpligten arbeid, en te sterk aandringen op het in praktijk brengen der verschillende stelsels, die beurteling, al naar gelang van de wisseling der openbare meening, ontworpen en voorgestaan en dan weder wederlegd of verworpen worden, zonder dat men zich nog genoeg rekenschap heeft gegeven, welke van *die* stelsels de gevolgen voor Moederland en Koloniën zouden zijn.

Aan *deze* veroordeeling van het stelsel van verpligten arbeid, aan *dezen* onbesuisden aandrang om het te verlaten, moet worden geweten de duur van den onzekeren toestand, waarin de suiker-industrie sedert jaren heeft verkeerd, die door ieder, als hoogst nadeelig werkende, veroordeeld is.

Wordt die onzekere toestand der Regering geweten: wij voor ons zijn innig overtuigd, dat de partij, die niet altijd met de door haar zelve noodig geoordeelde *voorzigtigheid* en *beleid*, met te grooten aandrang naar den weg van den vrijen arbeid heeft opgestuwd — weggesleept door de onderstelling, wij willen gelooven ter goeder trouw, van toestanden en feiten, die in werkelijkheid geheel anders zijn, dan men ze heeft gelieven voor te dragen, — dat die partij, zeggen wij, zeer zeker ook het grootste aandeel heeft, zoo niet *geheel* de schuld draagt van den voortduur van dien onzekeren toestand.

Wanneer wij nu zien, dat de hoofd-organen dier partij juist de overgebleven leden zijn geweest van de Commissie van onderzoek; wanneer wij dàn door die overgebleven leden het beginsel zien voorstaan van *regeling bij de wet*, dan vestigen wij met aandrang de aandacht van het algemeen, van de Regering en van de Staten-Generaal op de omstandigheid:

dat het niet is *door de wijze* waarop geregeld wordt hetzij wettelijk, hetzij bij koninklijk besluit, maar dat het is *door regeling*, dat er aan den onzekeren toestand een einde moest worden gemaakt. Daardoor alléén kon de druk, waaronder de suiker-industrie ligt, weggenomen worden; door die regeling kunnen de verschillende belangen, aan die industrie verbonden, en waarvan het Staatsbelang, anders gezegd, het algemeen belang, een groot deel uitmaakt, gebaat worden.

Heeft eenmaal eene beleidvolle regeling plaats gehad, die door *de ondervinding* als zoodanig zal zijn erkend geworden, dan kan nog, zoo noodig, gelijk wij reeds hierboven betoogden, in overweging genomen worden: in hoeverre men de wet behoeft om die reeds *geijkte* regeling te bestendigen, ten einde afwijkingen daarvan of misbruiken te voorkomen.

Wij moeten dan ook het oordeel van de overgebleven leden der Commissie bestrijden, als of de *zekerheid*, zoo hoog noodig voor de ontwikkeling der suikerproductie, alleen te vinden ware in regeling *bij de wet*.

Tot bestrijding van dat oordeel, behoeven wij slechts op het verledene te wijzen. Tot dusver heeft er geene regeling bij de wet bestaan, en *toch* heeft de suiker-industrie een groot tijdperk van ontwikkeling gehad.

Dat tijdperk werd echter gesloten zoodra er geene regeling hoegenaamd meer was; zoodra men, geslingerd door verscheidenheid van gevoelens, steeds met aandrang, dikwerf met hartstogt, in 's Lands vergaderzaal en elders voorgestaan, is gaan hinken op twee gedachten; zoodra men in de Tweede Kamer de meeningen hoorde uiten, dat gedane toezeggingen niet meer verbindend waren, of dat zij in ieder geval konden worden uitgelegd op eene wijze, die naar ontduiking zweemde.

Dat tijdperk van ontwikkeling werd gesloten, zoodra alle zekerheid en elke waarborg voor de toekomst verloren waren gegaan, *omdat* men dreigde, van den, zoo schoon voorgedragen regel af te wijken, om eenmaal gevestigde belangen en verkregen regten te ontzien!

Het *kan* zijn, dat regeling bij de wet geoordeeld worde, grootere waarborgen te zullen opleveren tot weering van altijd mogelijke misbruiken, tot weering van het verleenen van gunsten. Wij laten dat ten eenemale onbeslist; maar wat wij volhouden, is: dat regeling bij de wet geen vereischte is *voor de ontwikkeling der suiker-industrie*. Daartoe is *regeling* onmisbaar; hoe spoediger, hoe volkomener, hoe beter. En nu meenen wij, dat eene wet *vooreerst* die spoed en volkomenheid van regeling in den weg zal staan, omdat — gelijk reeds hierboven door ons is betoogd — *vooraf* de ondervinding moet uitspraak doen, alvorens de toekomst der suiker-industrie aan onveranderlijke regelen gebonden worde.

Regeling bij de wet onderstelt, in ieder geval, regeling van een beginsel, dat men zich duidelijk in oorsprong en gevolgen

weet voor te stellen: *hoe* echter eene zaak te regelen bij de wet, waarvan men nog niet eens weet, of zij wel uitvoerbaar, mogelijk en in overeenstemming met het publiek belang zal zijn, blijft nog altijd een schier onoplosbaar raadsel. Of men zal eene wet moeten vaststellen, die op zoo losse schroeven staat dat zij van eene wet alleen *den naam* draagt; òf er zal eene wet komen, die, door het knellende harer banden en door hare strenge toepassing van soms in de practijk onhoudbaar bevonden theoriën, de suiker-industrie zal dooden. Hoe veel prijs men dan ook stelle op *wetten*: men moet terugdeinzen voor hare invoering, waar juist door de werking harer onwrikbaarheid zoo groote belangen op het spel zouden staan.

In ieder geval kon men eene *spoedige* regeling — waarvan de noodzakelijkheid door ieder erkend wordt — verkrijgen op de wijze, als die thans heeft plaats gegrepen; niet op de wijze, als voorgesteld wordt door de overgebleven leden van de Commissie. Immers *regeling bij de wet* had, bij het uiteenloopende der meeningen, jaren lang op eene eindbeslissing doen wachten; wij vreezen van deze stelling, in het gemoed van de meerderheid der Tweede Kamer, geene tegenspraak.

Voor het algemeen belang is de wijze, waarop de regeling plaats had, een ondergeschikt punt, — minstens genomen een punt van later belang; — maar de regeling zelve is de hoofdzaak. En in *dat* publiek belang is de regeling op de spoedigste wijze geschied.

De beschouwingen van de minderheid der Commissie (*hier* de heeren van Twist en van Hoëvell) vervat in § 8 komen ons voor het gevolg te wezen van een te onvoorwaardelijk geloof aan de groote ontwikkeling van den zoogenaamden vrijen arbeid, dat weder zijn grond ontleent aan feiten en voorstellingen, als waarvan, met betrekking tot de Residentie Cheriben, de rede was.

Wij behooren niet tot hen, die zich, om later te ontvouwen redenen, zoo groot doorgaand voordeel van eene publieke uitbesteding voorstellen; maar wij zijn overtuigd dat, wil men eenig resultaat daarvan verwachten, het noodig was den aanplant

te verzekeren, en de toezegging te doen, om, zoo noodig, hulp te zullen verleenen tot het erlangen van arbeiders tot oprigting der fabrieken; want zonder die verzekeringen en toezeggingen zonden zich in de meeste gevallen geene gegadigden opdoen.

Na deze wederlegging van de hoofdpunten, voorkomende in de algemeene beschouwingen van het Verslag, gaan wij over tot de behandeling der paragraphen van de suiker-regeling, in verband met dat zelfde Verslag; doch nemen wij ook daarbij *die* §§ op, welke in het Verslag met stilzwijgen zijn voorbij gegaan.

---

§ § 1, 2, 3. De overgebleven leden der Commissie zijn van oordeel, dat de vastgestelde regel, om den aanplant dessa's gewijze te doen geschieden, tot uitzondering zal worden gemaakt, door de bepalingen: „Uitzonderingen worden alleen „toegelaten, waar plaatselijke omstandigheden geene zoodanige „aanplantingen gedoogen, ter beoordeeling van het Gouvernement.

„Waar die uitzonderingen thans bestaan, worden die niet „ingetrokken, dan op speciale magtiging van den Gouverneur-„Generaal."

Ten gevolge dier meening, wordt een zeer zwart tafereel opgehangen van al de uit opgemelde bepalingen voortspruitende bezwaren.

Het komt ons voor, dat hier aan de paragraaf een uitleg gegeven wordt, die noch in de bedoelingen, noch in den geest der bepalingen ligt; en dat, integendeel, wel degelijk met woord en zin, de bedoeling is uitgedrukt om zooveel mogelijk dessa's gewijze te planten, en alleen uitzonderingen te gedoogen, waar de toepassing van den regel niet mogelijk is; het laatste ter beoordeeling van het Gouvernement. De uitzonderingen, die nu bestaan, ofschoon plaatselijke omstandigheden een dessa's gewijze aanplant gedoogen, moeten veranderd worden gelijk de § zeer teregt beveelt. Dat daartoe de speciale magtiging van

den Gouverneur-Generaal noodig is, brengt noch belemmering, noch bezwaar aan, en zal het nut hebben, dat de maatregel behoorlijk onderzocht en overwogen wordt, alvorens dezen ten uitvoer te leggen. De overgebleven leden der Commissie maken hier gevolgtrekkingen die juist zouden zijn, bijaldien men het regt had aan te nemen, à priori, dat van de letter en den zin der voorschriften *zal* worden afgeweken. Geschiedde zulks, geene *wet* zou daartegen herstel kunnen aanbrengen. Bij dergelijk misbruik zou niet *het voorschrift*, in welken vorm dan ook gegeven, maar zouden *de afwijkingen* te veroordeelen zijn.

De meerderheid der Commissie ontwikkelde dan ook, omtrent dit punt, een zeer juist denkbeeld, dat meer en meer ingang vinden en toegepast zal worden, naarmate men Java van betere wegen en transportmiddelen zal voorzien. Op sommige plaatsen is de wenschelijkheid reeds gebleken, om, speciaal in het belang der bevolking, den grond te benuttigen tot die doeleinden, waartoe die grond de meeste geschiktheid heeft; en het zijn de gebrekkige wegen en transport-middelen alléén, die eene meer algemeene toepassing van dat heilzame beginsel in den weg staan.

De bepaling, dat slechts $^1/_5$ der sawa's eener dessa voor de suikerteelt mogen worden afgezonderd, zonder uitzonderingen te gedoogen, zou niet alleen hoogst nadeelig werken op de suikerproductie, maar hetgeen hier het *meest* in aanmerking komt — zij zou in vele gevallen zeer bezwarend worden voor de bevolking. Immers de gevolgen van het planten van riet, op de, voor de suikerteelt ongeschikte gronden, liggen voor de hand. Die aanplant zal van den inlander oneindig veel meer arbeid vorderen, en daarenboven eene geringe productie opleveren. Hetgeen dus de overgebleven leden der Commissie willen doen voorkomen als te zijn, in ieder geval, in 't belang der bevolking, zou voor haar juist, niet zelden, *meer* werk en *minder* belooning tot gevolg hebben. Te veel wordt dan ook uit het oog verloren, dat de Inlander is *landbouwer;* meestal stelt men hem als *daglooner* voor. Waarom, indien het belang

des inlanders medebrengt om liever regts dan links, of omgekeerd, te planten: waarom zou de wet hem dat dan verbieden?

Het kan den overgebleven leden der Commissie niet onbekend wezen, dat in de laatste jaren veel in het belang der bevolking gedaan is, en dat men bij vermeerdering van loonen, door nieuwe regeling, door vermindering van aanplant en intrekking van fabrieken, bezwaren heeft weggenomen, waarvan zij gewaagde.

Er bestaat dan ook volstrekt geene reden om te onderstellen dat men van dien ingeslagen weg zal afwijken; althans wij zochten te vergeefs naar eenig argument, dat zoodanige vrees zou wettigen. Integendeel § 12 der regeling, welken de overgebleven leden der Commissie in hun verslag met stilzwijgen zijn voorbij gegaan, levert het bewijs, dat het belang der bevolking ter harte wordt genomen. Wij maken nog de opmerking, dat, ofschoon men bij de behandeling van § 6 der Algemeene beschouwingen, alleen spreekt van de leden der Commissie, en noch meerderheid, noch minderheid vermeldt, het blijkt, dat de meerderheid, die in § 5 de meening bestrijdt, dat tegen Art. 56 van het Regerings-reglement is gezondigd, ook in de algemeene beschouwingen bij § 6 van oordeel is, dat het duidelijk blijkt, hoe de Regering zooveel mogelijk den aanplant dessa's gewijze wil doen plaats hebben; en hoe dus de Regering wel degelijk wil, dat slechts één vijfde der gronden van iederen dessa gebruikt wordt.

Maar zij meent, dat het onmogelijk is op dien regel geene uitzonderingen toe te laten, dewijl dan de suiker-kultuur in vele localiteiten niet uitvoerbaar zou wezen.

Er bestaat hier eene tegenstrijdigheid in 't Verslag.

---

§ 4. De meerderheid der Commissie ziet in § 4, waar bepaald

wordt, dat de kosten van aanschaffing van mest door het Gouvernement en den fabrikant gedeeld worden, de aanleiding tot allerlei ingewikkelde berekeningen en moeijelijkheden. Het oordeel der andere leden is, dat, indien men een fixum had aangenomen van de suiker, die de fabrikant aan het Gouvernement moest leveren, het mesten alleen in het belang van den ondernemer, en niet meer van het Gouvernement zou zijn, en dat dán de kosten daarvan geheel voor zijne rekening zouden kunnen gelaten worden.

Volgens dat gevoelen zou althans daardoor ééne groote moeijelijkheid dezer ingewikkelde rekening uit den weg geruimd zijn.

Bij de beschouwingen over de contracts-zaken wordt veelal over het hoofd gezien, dat de suikerteelt niet geschiedt in het belang van particulieren, maar in het algemeen belang van Moederland en Koloniën, en dat de Staat zich een aanzienlijk deel in de winsten van die teelt heeft voorbehouden.

Voor dat aandeel levert het Gouvernement den grond, en waarborgt de medewerking der bevolking.

Wordt aan de contractanten een deel in de winst gegund, dan is het, omdat de ondervinding heeft geleerd welke de gevolgen zijn, indien het Gouvernement-zelf fabriceert; dan is het omdat, vrij natuurlijk, kapitaal en industrie niet om niets te krijgen zijn, maar dat het eerste zijne rente, en de tweede hare belooning verlangt.

Het Gouvernement verbindt zich dus eigenlijk, in tegenoverstelling der verschillende contracts-bepalingen, om aan den fabrikant te leveren de grondstof.

Van alle regtstreeksche bemoeijenis met de rietaanplanting is de fabrikant uitgesloten. De contractant gaat de overeenkomst aan, in het vertrouwen, dat die grondstof hem, wat quantiteit en qualiteit betreft, zoo goed mogelijk zal geleverd worden. Deze verpligting rust op het Gouvernent; daarvoor heeft het van den verwerker der grondstof eene pacht geeischt, die het $^{2}/_{3}$ waarborgen van de voordeelen, welke door deze verwerking verkregen worden, zonder dat het eenigen anderen na-

deeligen kans dan dien der winstderving beloopt. Wanneer das bemesting tot verbetering dier grondstof bijdraagt, dan zou, naar ons gevoelen, die bemesting door het Gouvernement moeten worden aangewend, onder voorbehoud, dat de kosten daarvan gedekt worden door den grooteren winst, welken eene vermeerderde productie oplevert. Heeft de pachter der grondstof daarbij voordeel, dat men het hem niet misgunne. Wanneer de pachttijd verstreken is, zal dat behaalde voordeel niet zonder invloed blijven op de nieuwe voorwaarden, zoodat ook in dit geval bij eene stijgende productie het Gouvernement het grootste directe en indirecte voordeel behaalt.

Het Gouvernement heeft de bemesting en de wijze waarop zij het laat doen geheel in zijne magt, en, strikt genomen, moeten dan ook de kosten daarvan door het Gouvernement gedragen worden. Alleen in geval die kosten het Gouvernements-aandeel in dat gedeelte der winst, een gevolg der bemesting, verslonden, kon in aanmerking komen, om die kosten in billijke verhouding ook door den fabrikant te doen dragen.

Neemt men nu echter eenmaal aan, dat de fabrikant-pachter in ieder geval een deel der bemestingskosten dragen moet, dan zal de regeling, waarbij twee derden van die kosten komen ten laste van het Gouvernement en een derde ten laste van den fabrikant, bij de gestelde contracts-voorwaarden, wel ongeveer de juiste zijn.

Wie nu slechts eenigzins met cultuurzaken op Java praktisch bekend is, zal met ons instemmen, dat de beschouwingen van de meerderheid over allerlei ingewikkelde berekeningen en moeijelijkheden in de hoogste mate overdreven zijn. Men heeft zich daarbij, geheel nutteloos, aan te geleerde bespiegelingen overgegeven, terwijl dit punt in de praktijk gemakkelijk zal geregeld worden.

Het gevoelen der minderheid, — steeds onder de reserve wegens de onjuiste voorstelling in het verslag van dat gevoelen — dat, indien men een fixum had aangenomen voor de suiker, die de fabrikant aan 't Gouvernement moet leveren,

het mesten alleen in het belang van den ondernemer, en niet meer in dat van het Gouvernement zou zijn, en dus de kosten daarvan geheel voor zijne rekening zouden kunnen gelaten worden, achten wij niet volkomen juist. Bij die bemesting heeft, met het oog op de daaruit voortvloeijende vermeerdering van productie, het Gouvernement altijd belang; al wordt — in het stelsel van het fixum — die meerdere productie ook tijdelijk het deel van den contractant, geniet toch het Gouvernement daarbij direct en indirect voordeel; de bevolking ontvangt hooger plantloon, en bij de periodieke herziening van het fixum draagt die vermeerdering van productie bij, om het aandeel voor het Gouvernement te doen vergrooten.

Wat nu de belooning betreft, toe te kennen aan de bevolking, diene het volgende:

Door de bemesting geniet de bevolking niet alleen eene hoogere betaling door de vermeerdering van het plantloon, maar daaraan is nog één voordeel voor haar verbonden; de uitwerking dier bemesting doet zich ook nog later gevoelen. In de meeste gevallen zullen die voordeelen den te verrigten arbeid ruim beloonen, vooral wanneer met guano of bongkiel (oliekoeken) gemest wordt. Intusschen kunnen er zich gevallen voordoen, dat de bemesting, met andere meststoffen geschiedende, meer arbeid vordert aan transport. Ook voor deze gevallen is echter eene voorziening aangebragt, door aan de bevolking eene belooning, boven die welke eene vermeerderde productie haar geeft, toe te kennen, echter in verband met die voordeelen, welke zij reeds van haren arbeid trekt.

Die belooning wordt in den regel door de besturen vastgesteld, kan dan ook in enkele gevallen tot verschil van opinie leiden, maar nimmer tot die moeijelijkheden enz. aanleiding geven, waarvan de overgebleven leden der commissie gewagen.

Wij kunnen dan ook volstrekt niet toegeven dat die bepaling, om hare onbestemdheid, onuitvoerbaar zou zijn; vooral met het oog op de voorwaarden der regeling, moet de bemes-

ting ten koste van den Staat komen; omdat die voorwaarden zóó zijn, dat de fabrikanten boven de belasting in suiker geene andere lasten meer kunnen dragen. De strenge billijkheid had alzoo, onzes inziens, gevorderd, dat de kosten van bemesting ten laste van het Gouvernement waren gebragt.

---

§ 5. De vijfde paragraaf, door de overgebleven leden der commissie met stilzwijgen voorbijgegaan, houdt de bepaling in, dat behalve een veestapel en andere middelen tot bearbeiding van den grond, minstens vier huisgezinnen voor elken bouw riet beschikbaar moeten kunnen worden gesteld. Wij staan een oogenblik daarbij stil, omdat de overgebleven leden der Commissie, bij de behandeling der 1e, 2e en 3e §§ het gevoelen uiten, dat, bij afwijking om slechts het een vijfde der gronden van elke dessa te gebruiken, de vereischte arbeid door die vier huisgezinnen niet altijd zou kunnen geleverd worden.

Overdrijft men deze afwijkingen niet, dan zal, wat door die leden gevreesd wordt niet ligt gebeuren. Vier huisgezinnen voor de bewerking van een bouw riet zijn, meer dan voldoende. In den Oosthoek heeft de ondervinding geleerd, dat dit met belangrijk minder kan geschieden, waardoor dan ook het individueel plantloon aanzienlijk vermeerdert. Intusschen was de bepaling in § 5, met het oog op de elders minder ontwikkelde werkkracht en werklust, en bij gronden die meer arbeid vorderen, noodig. Zij geeft, zooals de memorie van toelichting tot de Algemeene grondslagen met juistheid zegt, een waarborg tegen overdrijving van uitbreiding der suikerkultuur.

---

§ 6. De zesde paragraaf, eveneens stilzwijgend voorbij gegaan,

houdt zeer doelmatige bepalingen in. Meermalen heeft men toch ondervonden, dat riet in een tuin op verschillende en min gunstige tijdstippen was aangeplant. Dit gaf aanleiding tot snijden en vermalen van te rijp of onrijp riet, en werkte nadeelig op de productie. Daarin nu is bij de eerste al. voorzien.

De tweede alinea bevat niet alleen eene voor de contractanten wenschelijke bepaling, maar zij getuigt tevens van eene gezonde opvatting van 's Gouvernements belang. Immers de ondervinding heeft het nut der aanwijzingen van de fabrikanten bewezen, en de gewestelijke besturen lieten zich, in den regel, dan ook daaraan gelegen liggen. Er hebben echter uitzonderingen plaats gehad; men heeft den fabrikant wel eens het regt tot aanwijzingen niet alleen, maar zelfs den toegang in de riettuinen willen betwisten. Om een en ander bevat § 6 bepalingen, die, in aller belang, van practisch nut zullen zijn.

---

§ 7. In deze paragraaf vinden wij de bepaling, dat nieuwe bibiet door het Gouvernement aangeschaft en bekostigd wordt.

De memorie van toelichting tot de Algemeene grondslagen geeft van die bepaling, met juistheid, als grond, op dat het Gouvernement het riet aanplant buiten bemoeijenis van den fabrikant. In het Verslag der Commissie wordt ook deze § met stilzwijgen voorbijgegaan: de overgebleven leden schijnen zich dus met *dat motief* te hebben vereenigd. Pleit echter dan niet *hetzelfde* motief ten gunste onzer beschouwingen betrekkelijk *de bemesting?*

---

§ 8. Volgens het gevoelen van de overgebleven leden der Commissie is deze paragraaf vol tegenstrijdigheden, vooral ver-

geleken met hetgeen in de memorie van toelichting ter zake van deze § gezegd wordt. Zij stellen hier het denkbeeld op den voorgrond, alsof de Regering in hare regeling steeds ware uitgegaan van het beginsel om te doen, wat de fabrikanten wenschten, dat gedaan werd.

Dat ongelukkige denkbeeld vinden wij zelfs meermalen in het Verslag terug; dat het zeer waarschijnlijk zijnen invloed op menige beoordeeling, zoo binnen als buiten de Kamer, heeft geoefend, zal wel geen betoog behoeven. De feiten spreken duidelijk. In het oordeel dier meerderheid werden alle bezwaren opgesomd die zij vermeent, dat tegen een aanplant van meer dan 600 bouw bestaan, en beroept zij zich tot staving van dat oordeel op den inhoud der memorie van toelichting. Behalve hetgeen de minderheid der Commissie tegen dat oordeel heeft ingebragt, stellen wij nog twee andere beweringen daartegen over.

De eerste werd uitgesproken door het lid der Tweede Kamer, den Heer van Hoëvell, in de zitting van 26 November 1859.

Behandelende de suikerkwestie zeide de afgevaardigde uit Almelo:

„Een vierde beginsel is, dat men voor allen, zonder onder„scheid, niet meer aanneemt, dan 400 bouws. Er zijn con„tracten van 500 bouws en meer die voortreffelijk werkten, „ten genoege van alle partijen, en ten voordeele der onder„nemers.

„Door die beperking tot 400 bouws, krimpt men dus, „zonder eenige noodzaak de suiker-kultuur in, en alles te „zamen genomen, is die inkrimping niet onaanzienlijk. Daar „komt bij, dat men geene nieuwe contracten meer uitgeeft"......... Hierop volgt eene beschouwing van den vrijen arbeid, en eindelijk:

„Wat wil men dan eigenlijk? Vermindering van de sui„ker-productie op Java? — Welnu, men zal zijn doel be„reiken."

De tweede bewering is die, voorkomende in de Memorie der suiker-fabrikanten, welke wij hier laten volgen:

„Wij gelooven, dat het denkbeeld, om als eenen algemeenen regel de aanplantingen tot 400 bouws te bepalen, is uitgegaan van het Opperbestuur in Nederland, en gegrond is op de meening, dat grootere aanplantingen ook slordig bewerkt worden, de tijd tot behoorlijke fabriekmatige werkzaamheden ontbreekt, kleinere aanplantingen evenredig, grootere resultaten zullen opleveren; terwijl wijders andere koloniën tot voorbeeld zijn genomen.

„Wij veroorloven ons te dien aanzien de opmerking te maken, dat ook hierin, onzes inziens, geen absoluut beginsel kan worden gehuldigd; want wij hebben voor oogen fabrieken, die derwijze zijn ingerigt, dat eene vermindering van aanplant, niet dan een zuiver verlies zou zijn van een gedeelte van het kapitaal aan de volledige inrigting besteed, en in wier kring bovendien handen en trekvee voor de grootere aanplantingen in ruimte beschikbaar zijn, zoodat eene gedeeltelijke intrekking niet dan schade voor het Gouvernement, de bevolking en den ondernemer kan opleveren.

„Voorzeker niets kan nadeeliger op den oogst terugwerken, dan een te lange maaltijd; maar zoo lang de middelen bestaan om dien te vermijden. de productie daaronder tot dusverre niet heeft geleden en geenerhande moeijelijkheden zijn ondervonden, is het onze bescheiden meening, dat alleen de krachten der bevolking de toetssteen behooren te zijn voor de uitgestrektheid van de aanplantingen.

„Beroept men zich op andere koloniën, wij stellen daartegen over dat eene andere oorzaak tot grondslag ligt dier minder uitgebreide plantaadjes, en dat bij onderzoek zoude blijken, dat hoofdzakelijk gebrek aan volk, waarover zoo vaak geklaagd wordt, een grens stelt, òf aan de bebouwing der plantaadjes, die juist om die reden vaak gedeeltelijk braak moeten blijven liggen, òf aan de middelen tot de verwerking van de opbrengst van al die plantaadjes in *eigene* fabrieken, zoodat menigwerf die verwerking in fabrieken van anderen geschiedt tegen zekere verdeeling van de winst.

„Op Java heeft de regering het middel in handen, om dit bezwaar te voorkomen, door eene regeling der aanplantingen naar de sterkte der bevolking, berekend volgens den ruimen maatstaf door den Graaf van den Bosch aangewezen, en de bepaling reeds in de contracten,

met dat doel nedergelegd, dat de maaltijd niet langer mag duren dan vier maanden.

„Bezit eenige onderneming het vermogen, om, welke de uitgestrektheid der aanplanting ook zij, aan die voorwaarde steeds te voldoen, dan schijnt het ons ondoelmatig toe, daarin vermindering te brengen; wij gewaagden reeds van het nadeel aan alle belangen door inkrimping ten gevolge der bepaling omtrent wegen en goten, te weeg gebragt; hoeveel grooter dit nadeel is bij het terugbrengen van alle aanplantingen tot 400 bouws, zal onverwijld in het oog springen, als slechts bedacht wordt dat het tegenwoordig getal fabrieken, bedraagt 94 waarvan:

18	van	400	bouws	7200	bouws.
23	beneden	400	id.	6362	id.
53	boven	400	id.	28095	id.
			te zamen	41657	bouws.

„Wanneer die 53 fabrieken worden teruggebragt op eene aanplanting van 400 bouws elk, zal daaruit eene vermindering voor de suikerteelt ontstaan van 6895 bouws, met eene productie, berekend op 36 picols per bouw, gemiddeld van 248.220 picols, ter waarde naar den marktprijs van ƒ 15 van . . . . ƒ 3.723.300
welk bedrag, gevoegd bij de reeds aangebouwde vermindering in waarde door wegen en goten à . . . 1.124.730

een verlies van ƒ 4.848.030

of bijna vijf millioenen 's jaarlijks aanwijst, ongerekend de uitgaande regten als anderzins, en een verminderd inkomen der bevolking van ƒ 2.262.540 's jaars over de geheele vermindering van 8978 bouws à ƒ 7 [1]) per picol suiker, welke daarvan hadden kunnen worden verkregen.

„Men stelle zich eens voor eene tijdruimte van vijftien jaren, of den duur van een contract, waarop wij het maximum zouden wenschen gesteld te zien, en dan klimt in dien betrekkelijk korten tijd het verlies tot de hoogst aanzienlijke som van bijna ƒ 75 millioen, zonder door iets te worden opgewogen.

„Door niets opgewogen, beweren wij. Wel is waar zal ons welligt worden tegengeworpen, dat meerdere en nieuwe fabrieken die ver-

---

[1]) Zijnde zeven gulden dat gedeelte van de fabrikaatkosten, waaronder het plantloon, dat weder in handen der bevolking komt.

mindering kunnen vergoeden; maar wij zouden geene kracht aan dat argument kunnen toekennen, omdat op de vraag, of er ruimte en genoegzame bevolking voor eene andere fabriek van 400 bouws, of in elk geval voor den grooteren aanplant op dezelfde plaats waar de vermindering is geschied, al dan *niet* aanwezig zijn, slechts één niet te wederleggen antwoord kan worden gegeven; is het bevestigend, dan vervalt elke reden van vermindering ten koste van den tegenwoordigen contractant; is het ontkennend, het bevat dan tevens de bevestiging onzer bewering, zelfs ook dan, wanneer de vermindering van aanplant in deze streek worde vervangen door eene vermeerdering in gene, welke ook, met behoud dier zelfde uitgestrektheid, evenzeer raadzaam en nuttig kan zijn.

„Wij durven ons alzoo vleijen, dat bij eene nieuwe regeling der contracten, de regering tot geene vermindering der bestaande aanplantingen — mogen zij al grooter dan 400 bouws zijn — overgaan zal, tenzij omstandigheden van bijzonderen aard zulks gebiedend vorderen; te meer daar ons uit de beraadslagingen der Tweede Kamer is gebleken, dat aan het denkbeeld van inkrimping van den aanplant grooter uitbreiding is gegeven, dan in de bedoeling van het Opperbestuur heeft gelegen."

Ook uit deze aanhaling — waarvan het gewigt, naar wij ons vleijen, tot verschooning van de uitgebreidheid strekken mag — blijkt, dat men uit de beraadslagingen in de Tweede Kamer heeft gezien een verzet tegen het denkbeeld, om aan inkrimping te groote uitbreiding te geven. En nu gelooven wij dat de Regering, zonder de wenschen der fabrikanten voor op gezet te hebben, of zonder in tegenspraak te zijn gekomen met de beschouwingen in de memorie van toelichting ontwikkeld, in de bepalingen, vervat in § 8 der Algemeene grondslagen, een gulden middenweg heeft bewandeld.

Is niet het bezwaar, dat groote ondernemingen minder produceren naar evenredigheid der fabrieken van 400 bouws en daar beneden, grootendeels weggenomen door de bepaling, dat, voor welke fabriek ook, de maaltijd in vier maanden *moet* afgeloopen zijn, en dat de capaciteit der fabriek daarnaar ingerigt *moet* wezen? Immers door deze beide bepalingen vervalt de

oorzaak van mindere productie. Nu zal bij eene fabriek van 600 bouws, gedurende dezelfde vier maanden, het riet gesneden moeten worden, als bij eene fabriek van 400 bouws.

Wordt niet afwijking van het maximum slechts toegestaan onder de bepaling, dat die afwijking geschieden moet in verband met de krachten der bevolking en de beschikbare gronden, en dàn nog wanneer, *zonder bezwaar*, de aanplant met zooveel bouws zou kunnen worden vermeerderd, als te gering zijn te achten voor de oprigting van eene afzonderlijke fabriek?

Onder deze omstandigheden komt ook grootendeels niet in aanmerking het bezwaar der transportmiddelen. Er is, volgens onze meening, volstrekt geene tegenstrijdigheid in, om de bezwaren, aan eene groote concentratie verbonden, op te sommen, en om die toe te staan dáár, waar zich die bezwaren niet voordoen; integendeel, de volmondige erkenning van het bestaan der bezwaren geeft een waarborg dat ze over het hoofd kunnen noch zullen worden gezien, en dat juist daardoor het vervallen in een uiterste zal worden vermeden.

Al neemt men de onderstelling aan, dat niet alle bezwaren weggenomen zijn, dan doet zich nog de vraag voor: waardoor worden de verschillende belangen het best gebaat? Door de toepassing der inkrimping *zonder noodzaak*, of door zich eenige *geringe bezwaren* te getroosten, die grootendeels oplosbaar zijn? Immers de betaling heeft het Bestuur in handen, niet de fabrikant, zoodat reeds daardoor alléén het hoofdbezwaar — de afstanden — onschadelijk kan gemaakt worden. En zoo zijn er nog andere middelen, die in staat kunnen stellen zonder bezwaar de inkrimping oordeelkundig toe te passen en de uitzonderingen te laten bestaan. Wij vinden dan ook het antwoord op de door ons gestelde vraag èn in het boven aangehaalde betoog der contractanten, èn in de redevoering van den Heer van Hoëvell.

Zien wij alzoo geen strijd tusschen de bepalingen van § 8 met de memorie van toelichting, wij vinden dien daarentegen maar al te zeer tusschen het gesprokene door den Heer van

Hoëvell in de zitting van den 26_{sten} November jl. en het nu door hem uitgebragte gevoelen, als lid der meerderheid van de Commissie.

Wij wenschen ons, zooveel mogelijk, van aanvallen, vooral van bittere te onthouden. Niet gaarne vervielen wij in een euvel, waarvan wij vermeenen dat enkele leden der Commissie niet zijn vrij te pleiten; maar wij kunnen hier geen ander oordeel uitspreken, dan dat, naar het ons toeschijnt, het bedoelde lid der Commissie, bij zijne beoordeeling van § 8, zich *niet* heeft laten leiden door innige overtuiging, *niet* heeft geoordeeld in gemoede na eene bedaarde en naauwgezette overweging, die bij de beoordeeling van zaken van zoo groot algemeen belang zoo dringend noodig is; maar dat de stem der partijzucht zich maar al te sterk heeft doen hooren bij het oordeel, dat hij, geheel in strijd met vroeger geuite gevoelens, als lid der meerderheid van de Commissie heeft uitgebragt. [1])

Wij stellen aan de overgebleven leden der Commissie, de vraag, die eens de heer van Hoëvell deed:

Wat wil men eigenlijk, vermindering van de suiker-productie op Java?

---

[1]) De meerderheid [en daaronder de heer van Hoëvell] wij moeten het nog eens herinneren, noemt het beginsel, in den aanhef van deze § uitgedrukt „*heilzaam.*" Maar zij voegt er dadelijk bij, dat „men dat geheele heilzame beginsel weder *omverwerpt,*" omdat de § toestaat, onder bepaalde reserves, van het maximum van 400 bouws *af te wijken*. Voor die afwijking, onder de gestelde waarborgen, had men, gelijk wij hierboven zagen, mogen rekenen op de ondersteuning en den bijval van den heer van Hoëvell, die immers niet alléén vóór de regeling zeide, maar nu nog *na* het rapport herhaalt: [Zie Tijdschrift, van November 1860, bl. 341], na te hebben betoogd, dat contracten van 500 bouws *en meer* VOORTREFFELIJK WERKTEN TEN GENOEGE VAN ALLE PARTIJEN „*Door die beperking tot* 400 *bouws krimpt men dus* ZONDER EENIGE NOODZAAK *de suiker-kultuur in.*" — Wij durven gerustelijk aan het oordeel van onpartijdigen de vraag te onderwerpen: wat gedacht moet worden van de uitspraak in het *Verslag* met deze verklaring *vóór* en *na* dat Verslag, eerst den Minister *als wenk bij de regeling*, en daarna als *verwijt* gegeven?

§ 9. Paragraaf negèn bestendigt een oud gebruik, en heeft ook in den boezem der Commissie geene weêrspraak gevonden.

---

§ 10. Bij de beoordeeling dezer paragraaf wordt in het Verslag van geene meerderheid of minderheid gewaagd. Moet daaruit het besluit worden afgeleid, dat de geheele Commissie van vijf leden *eenstemmig* in haar oordeel is geweest? Wanneer wij zien van welken verkeerden grondslag dat oordeel uitgaat, en wanneer wij letten op de onjuiste gevolgtrekkingen, die daaruit gemaakt worden, dan zou het ons grootelijks bevreemden, indien werkelijk de voorstelling van het rapport met de waarheid overeenkwam.

De verkeerdheid van den grondslag bestaat daarin, dat de Commissie als stelling aanneemt, dat het één vijfde der gronden wordt afgezonderd *voor den aanplant*, terwijl daarentegen de bedoeling is om het af te zonderen voor de suiker-kultuur of teelt, waarvoor benoodigd zijn, *aanplant*, *wegen* en *slooten*.

De afwijking van het beginsel die, volgens de meening der Commissie, in deze paragraaf plaats heeft, zou alleen kunnen bestaan, wanneer de aanplantingen der fabrieken in *elk* district, of binnen *iederen* kring, met inbegrip van wegen en slooten juist $^1/_5$ der sawa's bedroegen. Door alsdan de wegen en slooten niet meer onder dat $^1/_5$ te begrijpen, en die dan bovendien te moeten afzonderen, zou dat één vijfde worden overschreden.

Dit is echter meestal niet het geval; en het is van genoegzame bekendheid, dat bij vele fabrieken, behalve sawa's, ook andere gronden, zoogenaamde hooge gronden gebruikt worden.

Het beginsel, om niet *meer* dan over het een vijfde der gronden te beschikken, kan even goed gehandhaafd worden bij de bepaling, dat wegen en slooten *niet* onder den aanplant begrepen zijn, als dat het beginsel kan *overschreden* worden,

zelfs wanneer men wegen en slooten wèl onder het een vijfde begrijpt.

Men vermoedt dat deze bepaling vroeger in het leven geroepen is uit den wensch, om de zoogenaamde restitutie of regeling der sawa's en dessa's (wier gronden voor meer dan het bepaalde $^1/_5$ gedeelte met riet beplant zijn,) met de meeste naauwkeurigheid te doen plaats hebben, of wèl met het oogmerk, om ook met inbegrip der wegen en slooten niet meer dan het één vijfde der gronden af te zonderen.

Wij beschouwen dit als een verkeerden maatregel. Waar het een vijfde overschreden was, had de aanplanting verminderd moeten worden; maar men moest geene algemeene inkrinping voorschrijven, waar zij niet noodig was. Het geldelijk resultaat dier inkrimping vinden wij, op bl. 90 en 91 der memorie van de suiker-contractanten, beschreven als volgt:

Wat betreft de bepaling, dat wegen en sloten in den aanplant worden begrepen, vermeenen wij, dat zij niet geheel is overeen te brengen met de billijkheid jegens den ondernemer en de bevolking, en in het algemeen eene noodelooze inkrimping der productie te weeg brengt, die nadeelig op algemeene belangen terugwerkt.

De bevolking ontvangt haar loon naar de opbrengst van den oogst, geenszins naar de oppervlakte der velden; zoodat haar belang volstrekt niet medebrengt, dat die goten en wegen worden medegerekend, terwijl daarentegen de betaling der landrente, door haar verschuldigd, wordt aangeslagen over het geheele aantal bouws, zonder dat het plantloon zulks vergoedt.

Vermits de fabriekant een vast quantum aan het gouvernement levert, behoorde onzes inziens dan ook de uitgestrektheid dier goten en wegen in evenredigheid te worden afgetrokken, terwijl hij thans over een slechts denkbeeldig getal beplante bouws de volle levering en de cultuurprocenten verschuldigd is, en in gelijke verhouding ook minder ter vrije beschikking erlangt.

De bewoordingen in den aanhef van het contract: „Het gouver-„nement zal met suikerriet doen beplanten eene uitgestrektheid gronds „van 200 bouws," zijn daarmede dan ook in volslagen tegenspraak.

Noch voor het getal, noch voor de afmetingen dier wegen en geulen is eenige maatstaf aangegeven, weshalve de bepaling daarvan steeds min of meer willekeurig zal zijn.

Sommige berekenen de uitgestrektheid daarvan op 7, anderen op 6 of 5 ten honderd: wij willen eens het minste of 5 pCt. aannemen.

Algemeen toegepast op de geheele oppervlakte van 41657 bouws, in 1858 voor de suikerteelt beplant, zouden die goten en wegen bedragen minstens 2083 bouws, en naar de gemiddelde opbrengst van 36 pic. per bouw, bijna 75,000 pic. suiker voorstellen.

Hiervan levert de fabriekant het twee derde gedeelte of 50,000 picols voor den contractsprijs, waartegen hij hoegenaamd niets ter vrije beschikking bekomt, in stede van 25,000 picols.

Door die minderheid van 75,000 picols, berekend naar den maatstaf, vroeger door ons aangenomen, gaat voor het gouvernement als koopman en als souverein, die het uitgaand regt heft, voor den ondernemer, den handel en de zeevaart eene waarde van *f* 1.124,730. — verloren, terwijl wijders de bevolking minder plantloon trekt, maar meerdere landrente betaalt.

Of nu de wegen en slooten al dan niet onder den aanplant begrepen zijn, geeft weinig of geene verandering in de betaling. Wij houden ons aan den door contractanten, op de ondervinding gegronden, aangenomen maatstaf van 5 pCt. voor de wegen, en nemen aan eene productie van 40 pikols. Dan ontvangt de bevolking voor 400 bouws aanplant plus 20 wegen en slooten *f* 104,76 per bouw en van 380 bouws aanplant, plus 19,40 aan wegen *f* 104,65 per bouw. Men ziet alzoo dat de bevolking — onverschillig of de wegen en slooten al dan niet in den aanplant begrepen zijn — in elk geval de productie derft.

De Commissie stelt eene schadevergoeding voor. In geen geval kan die ten laste komen van den fabrikant, die de grondstof geleverd krijgt, maar ze niet zelf verbouwt.

Daar er nu voor den grond, benoodigd voor wegen en slooten, geene landrente verschuldigd is, kan alleen regt op schadevergoeding bestaan, wanneer het bewijs geleverd is, dat 400 bouws sawa's, aan de bevolking meer voordeel opleveren, dan vierhon-

derd twintig bouws benoodigd voor eene riet-aanplanting van 400 bouws.

Dat bewijs heeft de commissie niet geleverd. De mem. van toelichting zegt daaromtrent het volgende: Stelt, in de meest gunstige omstandigheden, dat de inlander voor zich zelven erlange 17 picols padi per bouw; dat die padi zij de beste soort, padi-dalam, zoodat hij daarvoor zou verkrijgen *f* 51. Maar wanneer? 1° Als geen misgewas hem treft, hetgeen intusschen menigwerf gebeurt; 2° wanneer hij den moeijelijken arbeid van het stampen heeft verrigt; 3° wanneer hij de rijst naar den passer heeft gebragt, en 4°, eindelijk, *vijf maanden* na den aanplant.

Wat zal hem nu, daarentegen, de suikercultuur opleveren? Zoodra de stekken in den grond zijn, ontvangt hij, onmiddellijk, *f* 45 per bouw. Hij heeft daarbij geen risico te loopen van mislukking, als bij de padi. Hebben de stekken hun vollen wasdom ontvangen, dan krijgt hij andermaal *f* 30, en eindelijk rekent hij af, nadat de productie van suiker bekend zal zijn. De gemiddelde productie bedraagt 40 picols; hij ontvangt dus later nog *f* 45; terwijl die voordeelen nog veel meer klimmen, waar, gelijk niet zelden het geval is, de productie bedraagt 50 en 60 picols.

---

§ 11. Bij het oordeel, uitgesproken over § 11, vinden wij het afkeurend oordeel der minderheid [hier weder de heeren van Twist en van Hoëvell] vooropgezet.

Dat de inhoud dier paragraaf in strijd is met N° 4 van art. 56 van het Regerings-reglement kunnen wij niet toegeven. Wij zien daarin eene verbetering, zonder schadelijke opdrijving; en slaat dit oordeel op de betaling, in vergelijking met die voor de zoogenaamde vrije teelt, dan gelooven wij, dat de minderheid daarbij op het oog heeft gehad toestanden, die wij

reeds in de algemeene beschouwingen genoegzaam hebben ontleed, als niet bestaande, zoo als men zich die voorstelt, en in geen geval tot vergelijkingen kunnende leiden.

Wij zijn overtuigd, dat de planter bij de betaling voor de Gouvernements-kultuur in het algemeen beter vaart, dan bij de zoogenaamde vrije kultuur. Zoo lang er geen vrije kultuur op groote schaal in wezentlijkheid bestaat, is het (zooals wij reeds aanvoerden) moeijelijk eene vergelijking te maken; maar het is zeker, dat, wanneer het Gouvernement van die vrije kultuur eene even groote winst zou verlangen als van de verpligte kultuur, de fabrikant dan geen hooger plantloon zou kunnen betalen. En dan zou de vraag zijn, of *de invloed*, die nu tot zoogenaamde vrije cultuur dwingt, wel voldoende *bevredigd* kan worden, en of, de invloed vervallende, ook niet de geheele theorie in 't niet zou wegzinken?

Wat het beginsel aangaat, om te betalen naar de productie, wij laten daaromtrent volgen het betoog der contractanten, voorkomende in hunne memorie.

In een der staatsstukken, gewisseld tusschen de regering in Nederland en de Tweede Kamer der Staten-Generaal, lazen wij de opmerking, dat het billijker scheen, den Inlander te betalen naar evenredigheid van hetgeen hij voortbrengt: *het riet*, en niet naar hetgeen de fabriekant voortbrengt: *de suiker*.

Dat denkbeeld is niet nieuw, maar heeft reeds vroeger tot overweging aanleiding gegeven.

Het is niet te ontkennen, dat de tegenwoordige wijze van betaling van het riet geenszins op een zuiveren grondslag rust, want óf de planter treedt in het genot der voordeelen, die alleen het gevolg zijn van meerdere uitgaven voor verbeterde toestellen en dergelijken van den fabriekant, óf hij wordt benadeeld door zorgeloosheid of gebrek aan middelen bij de fabriekmatige bereiding.

Alleen in het denkbeeldig geval, dat de vooruitgang of verbetering én van de teelt én van de fabrikatie beide, gelijken tred hielden, zou die maatstaf van betaling volkomen gebillijkt kunnen worden.

Maar het denkbeeld, om het riet bij het gewigt te betalen, strijdt met onoverkomelijke bezwaren.

Ook aangenomen, dat bij zulk eene regeling de bevolking zich zal beijveren, om van eene gegevene oppervlakte grond de grootste hoeveelheid riet te trekken, dan nog zoude daarmede kunnen gepaard gaan, eene betaling, ver van evenredig aan de waarde van het riet, wat meer is, in omgekeerde reden tot deze; immers niet aan het gewigt, maar aan gehalte alleen, kan de waarde worden getoetst.

De onderscheidene rietsoorten maken daarin een aanmerkelijk verschil, en het zijn vaak de ligtste, die de meeste en de beste suikers opleveren; de keuze van het riet wordt echter bepaald door den aard en de geschiktheid der gronden.

Bovendien leert de ondervinding, dat riet, niet ter goeder ure vermalen, in gewigt afneemt.

Er is nog eene andere bedenking, die zich tegen de betaling van het gewigt verzet; de middelen toch om het riet weelderig te doen opschieten zijn niet onbekend, evenmin, hoe op maagdelijke of te rijke gronden het riet omvalt, in beide gevallen ten koste der suikeropbrengst, zoodat zulks vermoedelijk aanleiding zoude geven aan den planter, om zich meer toe te leggen op het kweeken van zwaar dan deugdzaam riet, en hierin het belang van de planters met dat van den ondernemer onderling in strijd zoude komen en eenen nadeeligen invloed uitoefenen op de suikerindustrie.

Wij mogen hier in geene wetenschappelijke beschouwing treden, of dat zwaardere of omgevallen riet niet in wezenlijkheid evenveel of meerdere suiker bevat en alleen het aanwezen van zekere chemische bestanddeelen, die het omgevallen riet in grootere mate heeft opgenomen, de kristalvorming met de gewone fabriekmatige middelen bemoeijelijkt of belet, — genoeg is het, dat de resultaten daarmede verkregen tot dusver schadelijk zijn.

Ook bij de beetwortelcultuur is het nadeel, dat wij schetsen, ondervonden, en tracht de landbouwer door rijker meststoffen een gewigt aan de beetwortel te geven, dat geenszins eene evenredige opbrengst in suiker waarborgt.

Dat nadeel wordt bij de beetwortelteelt niettemin eenigermate door de mededinging getemperd, welke voorwaarde bij de betaling van het riet, hetzij bij gewigt of bij het aantal bundels, ontbreekt.

Wij kennen geen middel om hierin de volmaaktheid te bereiken, maar zijn van oordeel, dat de tegenwoordige betaling de voorkeur verdient, omdat het belang van den fabriekant steeds een krachtige prikkel blijft, om de grootst mogelijke hoeveelheid suiker te vervaardigen en het verwaarloozen van dat belang wel als eene uitzondering

mag gelden, — omdat vaak de bevolking gronden moet beplanten, buiten hare keuze, die minder suikerriet afwerpen dan anderen en thans daarvoor eene vergoeding vindt — welke bij eene gewigtsbepaling haar ontgaan zou — en wel in de gelijke verdeeling van het zoogenaamd surplus boven de schatting, — en eindelijk, omdat de onbillijkheid eener hoogere betaling voor de uitkomst der suikerbereiding, verbeterd door kostbare toestellen of doelmatiger inrigting, in één woord door een kapitaal, waartoe de bevolking niets heeft bijgebragt, eenigermate wordt weggenomen door eene afdalende schaal, die de bevolking niettemin aansporing genoeg geeft, om zich op de cultuur, en den ondernemer tevens, om zich op steeds verbeterde bereidingswijze meer en meer toe te leggen; want bij een eenvormig plantloon van ƒ 2,110 d^{n}. den picol, zouden de kosten voor den laatste te hoog stijgen om eenig voordeel bij de bewerking van derde of vierde siroopen te behalen.

Wij hebben reeds eene aantooning, gegrond op de ministeriëele verslagen doen voorafgaan van de verdiensten der bevolking in het algemeen bij de suikercultuur; wij wenschen thans die hoofdelijk te berekenen.

De oorspronkelijk aangenomen berekening bij de invoering van het cultuurstelsel, die den arbeid van 4 man per bouw op 90 volle werkdagen stelt, kan nog steeds als juist worden aangemerkt, hoezeer wij van oordeel zijn, dat zonder eenigermate te veel te vergen van de krachten der bevolking, dat getal zoude kunnen worden ingekrompen, waartegen hoofdzakelijk ook meer zoude verdiend worden.

Het zou echter te betwijfelen vallen, of de Javaan niet aan eene verspilling van krachten de voorkeur geeft, boven hooger loon voor eenige meerdere inspaninng.

Hoe dit ook zij, het getal van 4 man per bouw gedurende 90 dagen, stellen voor 360 werkdagen.

De gemiddelde productie van 36 picols per bouw wordt met ƒ 100 zilver plantloon betaald; verdeeld onder 4 man in voormeld tijdvak, levert zij iederen werkman een loon van 33 duiten daags, dat inderdaad, onzes erachtens, voldoende mag heeten, met het oog op het gewone dagloon op Java en zelfs met inbegrip der kleine kosten, die de bearbeiding van zijn veld ten gevolge heeft, en in onderscheidene streken overtreft, hetgeen hij door de rijstteelt verdient.

Dat loon neemt in die residentiën, waar eene hoogere productie wordt verkregen toe, maar in andere is het ook aanmerkelijk minder; ook dit wenschen wij aan te toonen, en volgen hierbij alweder de

berekening van het hoogste en laagste gemiddelde, dat wij residentiesgewijze bereids hebben opgegeven, als:

hoogste à 40 picols.

30 „	à ƒ 3,50	=	ƒ 105.
10 „	„ „ 2,50	=	„ 25.
			ƒ 140 koper.

of voor ieder werkman . . . . . . ƒ 0,39 dt.
laagste à 20 picols à ƒ 3,50 per pic. = „ 70.—
bijna 20 duiten per man.

Omtrent dit laatste cijfer moeten wij evenwel de opmerking maken, dat plaatselijke omstandigheden bij de beoordeeling dier verdienste niet behooren te worden over het hoofd gezien, als daar zijn, een evenredige stand van werkloonen bij andere bedrijven, goedkoopte der levensmiddelen of lagere landrenten in dezelfde residentie.

Ongetwijfeld zal bij eene vergelijking met andere suikervoortbrengende landen een verschil in de werkloonen in het oog vallen.

Maar wij zijn van oordeel, dat, om met juistheid gevolgtrekkingen daaruit te maken, niet het aantal werklieden, maar de resultaten hunner werkkrachten tot grondslag moet dienen.

Wanneer wij den schrijver d'Herpel d'Harponville raadplegen, vinden wij bij hem eene opgave van 200 negers op eene suikerplantaadje op Cuba, voortbrengende 400 tonnen suiker of ongeveer 6500 picols; hoofdelijk eene opbrengst voorstellende van 32½ pic.

Deze opgaaf, welke vrij wel overeenkomt met die in het bekende Rapport van den Generaal van den Bosch dd. 6 Maart 1829, waarbij de productie van eenen neger te Suriname wordt gesteld op 3300 N. ℔ ongekleide, nagenoeg gelijk aan 2200 A ℔ gekleide suiker of ruim 35½ picol, mag als gematigd worden aangemerkt; want wij treffen elders andere etablissementen aan, die met 300 of 350 werklieden het dubbele voortbrengen.

Wij slaan thans weder op, het belangrijk artikel in de Revue Coloniale, bereids vermeld; wij lezen daarin dat op het eiland la Réunion zich bevinden 120 fabrieken met 25000 werklieden, bijna de helft der werkkrachten van die kolonie.

Voor de suikerteelt waren 55000 hectares, gelijkstaande aan bijna 80,000 Javasche bouws, in gebruik.

De uitvoer is geweest in 1856, 65,203,111 kilogrammes, nagenoeg 1,043.330 picols suiker.

Ongerekend den veldarbeid, hebben die 25000 man alzoo voortgebragt ieder ruim 41¼ picol.

Het zij ons veroorloofd, de uitkomsten der werkkrachten op Java daarmede te vergelijken.

Volgens ministerieel verslag over 1855 werden 169500 huisgezinnen gebezigd voor 40606 bouws, alzoo $4\frac{2}{10}$ man per bouw, of ieder planter nog geen kwart bouw; zoodat ieder planter nog geen kwart bouw bewerkt, of naar de gemiddelde productie iets meer dan 8¼ pikol per bouw voorbrengt.

Het getal van 4 man per bouw gedurende 90 volle werkdagen, is gelijk aan een man per bouw gedurende nagenoeg een geheel jaar, wanneer wij daarbij in rekening brengen voor vervoer, snijloon, alle andere transporten, voor de werkzaamheden in de fabriek in en buiten den maaltijd, en voor de vervaardiging van alle benoodigdheden, aardepotten en dergelijken nog een man per bouw, — dan gelooven wij, hoe uiteenloopend de arbeid bij de verschillende fabrieken ook moge zijn, toch over het geheel beneden de waarheid te blijven.

Wij gronden dit gestelde op de volgende berekening:

2 man per bouw 365 dagen		730	werkd.
4 „ „ „ 90 „	aanplant	360	„
	Blijft voor de fabricatie.	370	„
	omgeslagen almede over	360	„
	Totaal.	133,200	„

Welke wij splitsen als volgt:

Voor alle transporten, snij en vervoer van riet			250
karren	500 man	120 dagen	60,000
voor alle werkzaamheden in den stillen tijd	55 „	240 „	13,200
voor alle werkzaamheden in den maaltijd.	260 „	120 „	31,200
voor alle benoodigdheden zooals pottenbakkerij en dergelijken.	80 „	360 „	28,800
		Totaal.	133,200

Dit laatste aantal werkdagen vertegenwoordigt ongeveer *ƒ* 4,800 hetwelk voor alle benoodigdheden zeker laag geraamd is.

Uit eene andere berekening, die wij hier laten volgen, zal blijken

dat voor alle werkzaamheden en de fabricatie, een man per bouw, of van de in 1858 beplante 41,657 bouws, een gelijk aantal werklieden nemende, en dezen over het gezamenlijk getal fabrieken verdeelende, alsdan het gemiddeld getal 336 man gedurende een jaar wordt verkregen, naar evenredigheid der voorafgegane gegevens de volgende slotsom aanwijzende.

250 karren	500	man	122	dagen	voor	rietsnijden, rietvervoer en alle andere transporten.
	55	„	240	„		voor alle werkzaamheden in den zoogenaamden stillen tijd.
	250	„	120	„		idem in den maaltijd.
nagenoeg	80	„	360	„		voor de vervaardiging van alle benoodigdheden, voorstellende tegen een dagloon van 20 duiten *f* 4800.

Deze berekening zal te eerder als matig worden beschouwd, wanneer daarbij in het oog wordt gehouden, dat, indien ook vroeger wel eens minder volk werd gebezigd, de maaltijd veelal langer duurde doch thans binnen 120 dagen moet zijn afgeloopen.

Wij vestigen de aandacht op de gevolgtrekking, welke hieruit nog te maken is ten aanzien van de oorspronkelijke berekening bij het invoeren van het cultuurstelsel van slechts 6$\frac{1}{10}$ man per bouw over 90 dagen.

Bij het klimmen der productie, thans nagenoeg verdubbeld, kan het niet anders of die maatstaf is niet meer aannemelijk; twee man per bouw over hetzelfde tijdvak van 90 dagen arbeidende, of anders gezegd één van de vier dagen in het jaar, worden 8 man per bouw vereischt, en tenzij de werktijd bij de aanplantingen vermeerderd of het getal arbeiders daarbij verminderd worde, zullen noodwendig overal waar op die bevolkings-sterkte niet is gerekend, steeds moeijelijkheden ontstaan, en vooral ten aanzien van den vrijen arbeid, omdat daartoe wel immer het grootste getal ongeneigd zal bevonden worden; een nieuw bewijs, hoe onbillijk het zijn zoude, den fabriekant vooralsnog onvoorwaardelijk dien vrijen arbeid op te dringen.

De suikerproductie van Java, in 1855, bedragen hebbende 1,851,645 picols, verdeeld onder 2 man voor elk der 40,606 beplante bouws, die hetzij gedeeltelijk bij den landbouw, hetzij gedeeltelijk in de fabriek daartoe medegewerkt hebben, wijst aan voor ieder hoofd slechts eene opbrengst van 16 picols, hetgeen bij andere koloniën zeer ongunstig afsteekt.

Bij eene vergelijking alzoo der loonen dient onzes bedunkens, wel in het oog te worden gehonden, hoe gering de arbeid des Javaans is, in evenredigheid tot dien elders dan op Java, en dewijl overal dat loon min of meer in dadelijke verhouding staat tot de kosten van onderhoud des arbeiders met zijn gezin, komen wij tot het besluit, dat, vermits de belooning des Javaans voor betrekkelijk weinig arbeid voor zijne behoeften ruim genoeg is, hij tot klagen geene reden heeft, en elke opdrijving van loon niet anders dan de mededinging met andere landen moet schaden.

Wij achten het niet van eenig belang ontbloot, om hier nog eene aantooning te laten volgen der verhoudingen, waarin de verdienste der bevolking, de winsten des gouvernements en die van den ondernemer onderling staan bij de nieuwe contracts-voorwaarden.

Een bouw suikerriet, opbrengende 36 picols tegen den aangenomen marktprijs van *f* 15 voor het gemiddeld nummer 16, heeft eene waarde van *f* 540,—

verdeeld als volgt:			percent.
voor den planter		*f* 100	of 18.52
den fabriekwerkman, de overige bevolking en verdere fabriekkosten.		„ 188	„ 34.81
voor het gouvernement	12 pic. no. 18 à *f* $8\frac{1}{2}$		
	12 „ „ 16 „ „ $7\frac{1}{2}$		
	24 pic. gemidd. *f* 15,		
waarvan vergoed worden . .	24 „ „ 8		
blijft over	24 pic. à *f* $7\frac{1}{2}$	„ 180	„ 33.33
behalve nog de landrente à *f* 12 of *f* 15 per bouw.			
voor den kapitalist, voor rente en aflossing à 10 pCt. v. *f* 300,000 over 400 bouws per bouw. . .		„ 75	„ 13.88
	te zamen	*f* 543	„ 100.54
Zoodat de ondernemer op voormelde		„ 540	„ 100.—
heeft bij te passen per bouw		*f* 3	of 0.54 pCt.

overeenkomstig de bereids vroeger gegeven berekening.

Wat nu betreft de verdeeling der winst, wijzen wij die aan aldus:

Het gouvernement ontvangt twee picols ter waarde van *f* 16 en *f* 15, gemiddeld per picol	*f* 15.50
en voldoet daarvoor aan den ondernemer slechts	„ 8.—
Winst per picol	*f* 7.50

De planter produceert, zooals wij zagen, 8½ picol per hoofd, te zamen. . . . . „ 23.60

Verdient dus per picol *f* 2.78

De *ondernemer* levert:

aan het gouvernement	1 picol	à *f*	8.50
	1 „	„ *f*	7.50
behoudt	1 „	„ *f*	14.—
		f	30.—
welke kosten		„	24.00
houdt over		„	6.—

of per picol *f* 2.—

waarvan hij de interest en aflossing van zijn kapitaal niet kan voldoen, en na aftrek waarvan hem, zooals wij hiervoren hebben aangetoond, bij de grootste productie slechts *f* — 83 per picol overblijft.

Het is welligt niet ondienstig daarmede te vergelijken de rekening door den beroemden PAYEN in zijn vermaard werk „Chimie industrielle 1855” van eenige koloniale suikerfabrieken gegeven, als slot *na aftrek van renten, aflossingen en alle kosten* aanwijzende eene zuivere winst van francs 12.50 op kilos, gelijk aan *f* 3.70 per picol. Viervoudig derhalve.

Het schijnt ons toe, dat daarmede het bewijs is geleverd, dat het zoo noodig evenwigt om aan een stelsel duurzaamheid te verzekeren, door de nieuwe contractsvoorwaarden ten eenenmale is verbroken.

Over het loon der bevolking geeft ook het betoog der contractanten een praktisch overzigt; behalve dit worden nog de verdiensten der bevolking, de winsten van het Gouvernement en die van den ondernemer in hunne onderlinge verhouding aangegeven. Wij vragen in gemoede, is het belang der bevolking aan dat der fabrikanten opgeofferd; of heeft niet veeleer de meerderheid der commissie [*thans* de minderheid, met toevoeging van den heer van Nispen van Sevenaer] gelijk in hare bewering, dat de fabrikant onmogelijk een hooger plantloon *kan* betalen; en zal, wanneer de omstandigheden nog vermeerdering mogten gebieden, het Gouvernement dan niet iets van *zijn* deel moeten afstaan?

Op de voordeelen door den fabrikant behaald, en of andere belangen aan de hunne zijn opgeofferd, zullen wij nog gelegenheid hebben terug te komen. Wij zijn het eens met de minderheid der Commissie, dat de meerderheid had behooren aan te toonen, door welk middel dan verbetering ware aan te brengen geweest.

---

§ 12. Paragraaf 12 wordt door de overgebleven leden der Commissie onaangeroerd gelaten; toevallig, dat het Verslag, ofschoon zoo uitvoerig, geen regel ruimte scheen over te hebben, om bij zoo menige bepaling het onweêrsproken goede te doen uitkomen! Wij zien in de bepalingen van deze zinsnede een der bewijzen, dat het belang der bevolking dóor het Gouvernement is ter harte genomen.

De Regering, naar wij vermoeden inziende, hetgeen zelfs de overtuiging is van de meerderheid der Commissie dat men van den fabrikant geen hooger plantloon dan het nu bepaalde *kan* vorderen, — wil men, dat hij zijn bedrijf voortzette bij het aandeel, door den Staat van de suikerteelt bedongen, ofschoon dat deel door sommigen nog als te gering wordt beschouwd — de Regering, zeggen wij heeft bij eene kleine vermeerdering van dat loon, eene bepaling ingevoerd, die naar wij gelooven door de bevolking zeer gewaardeerd zal worden, hooger zelfs dan indien haar eene ruimere belooning ware toegekend geworden. Twee der groote grieven tegen de suikerriet-kultuur toch, waren 1°. de late uitbetaling van het plantloon, en 2°. de onbetaalde arbeid bij mislukking van het riet. Beide grieven zijn thans op billijke wijze opgeheven.

Wij zullen niet beslissen, of de Staat van zijn aandeel nog iets had kunnen afstaan ten behoeve van de bevolking. Intusschen gelooven wij dat, wanneer een gedeelte der Gouvernements-winst op de suiker-kultuur werd afgezonderd voor zaken van algemeen nut, b. v. tot den aanleg van wegen, waterwerken

enz. de bevolking daardoor meer gebaat zal worden, en duurzamer bevoordeeld, dan door eenig verhoogd plantloon. En dat dit inderdaad in de bedoeling ligt van het Gouvernement, blijkt uit velerlei reeds genomen voorbereidende maatregelen.

---

§ 13. De uitbetaling der plantloonen aan de bevolking „*hoofdelijk*" is voorzeker wel aan moeijelijkheden onderworpen, maar in geenen deele onuitvoerbaar. Wij vatten niet, hoe het streven, om tot hoofdelijke uitbetaling te geraken, *kan* worden veroordeeld. Het is immers een streven te meer, om misbruiken te voorkomen, en om grootere zekerheid te geven dat de planter het hem toekomend deel in handen krijge. De bepalingen in de voorgaande paragraaf kunnen overigens bijdragen om de taak, opgelegd in § 13, gemakkelijker te maken.

---

§ 14. De minderheid der Commissie [*hier* de heeren van Twist en van Hoëvell] maakt geen genoegzaam onderscheid tusschen de kultuur-procenten, waarop hare beschouwingen doelen, en de hier toegekende belooning aan de inlandsche hoofden, waarin voornamelijk de dessa-hoofden deelen, en die van het genot der kultuur-procenten uitgesloten zijn. In de vroegere contracten luidde dan ook dit artikel, dat die belooning werd gegeven ten behoeve van de hoofden der suikerriet-plantende dessa's.

Blijkens de memorie van toelichting heeft men door eene geringe verhooging voor het bestuur de gelegenheid willen openen, om ook eenigermate te gemoet te komen aan die hoofden, welke, ofschoon regtstreeks geene bemoeijenis met den aanplant hebbende, toch ten gevolge der suiker-kultuur werkzaamheden verrigten, vreemd aan het ambt dat zij be-

kleeden. Hieruit blijkt, dat nog altijd de *dessa-hoofden* het grootste gedeelte dier belooning zullen ontvangen. De dorpshoofden zijn onbezoldigde hoofden. De aanmerking der minderheid, dat die belooning moet dienen om de tractementen der inlandsche hoofden te verhoogen, is dus minder juist. Daarentegen is, — omdat blijkens de verordeningen van het Gouvernement, en ter voorkoming van misbruiken, het dessahoofd geen aandeel *in den aanplant* mag hebben — de in deze § bepaalde belooning nuttig, noodig en billijk.

De dorpshoofden, die het grootste deel dezer belooning ontvangen, oefenen geen invloed uit op de uitbreiding der kultures, evenmin als de andere hoofden, waarvan hier sprake kan wezen, en die beneden de cathegorie van het districtshoofd vallen. Het districtshoofd deelt in de wezenlijke kultuur-procenten.

De aanmerking der meerderheid [*hier* de doorgaande minderheid, met toevoeging alweder van den heer van Nispen van Sevenaer] dat de som te gering is, om daarvan misbruik te verwachten, beamen wij volkomen.

Wat de eigenlijke kultuurprocenten betreft, welligt hebben deze hier en daar aanleiding tot misbruik en overdrijving gegeven; doch wij durven aannemen, dat haar goede uitwerking daartegen ruimschoots heeft opgewogen. De menschelijke natuur is nu eenmaal zoo, dat werklust een prikkel behoeft, die, naar gelang van het individu, ook in meerdere of mindere mate materieël behoort te zijn.

Wij zijn het in zoover met de minderheid eens, dat die bezoldiging uit de schatkist had behooren te geschieden, evenwel niet, zooals de minderheid gelooft dat de bedoeling is — als verhooging van *het tractement* der inlandsche hoofden, — maar onder den titel van „*speciale belooning voor het te verrigte werk bij de suiker-kultuur.*"

Deze onze meening berust alweder op de, reeds meermalen aangevoerde gronden: 1° dat het Gouvernent de grondstof in zoo goede hoedanigheid mogelijk behoort te leveren; 2°, dat de fabrikant van alle rtgtstreeksche bemoeijenis ten deze uit-

gesloten is, en derhalve op die hoedanigheid geen invloed kan oefenen; en 3_0 dat hem behalve den enormen pacht-prijs in suiker geene andere belastingen in billijkheid hadden behooren te worden opgelegd. Het Gouvernement moest alzoo de middelen bekostigen, die het noodig oordeelt, om de grondstof, in het voordeel van alle partijen, zoo goed mogelijk te doen leveren. Even als de meerderheid der Commissie vereenigen wij ons echter met de bepalingen daaromtrent in de suiker-regeling voorkomende; omdat die regeling op het bestaande heeft voortgebouwd. Immers, welke gevolgtrekkingen zouden er niet op nieuw zijn gemaakt, indien men eens, volgens hetgeen *wij* billijk oordeelen, en ook als zoodanig gerustelijk aan onpartijdige overweging durven overlaten, die betaling ten laste van het Gouvernement had gebragt?

Wij kunnen ons te eerder bij de gemaakte bepaling nederleggen, omdat tegenover den last der betaling voor den fabrikant het voordeel staat, dat de omstandigheid, dat *hij* de betaling doet, op de hoofden een goeden indruk maken zal.

Wij juichen verder de wijziging toe, om de belooning in stede van, zooals vroeger, bij zes picols te doen aanvangen, eerst toe te kennen bij eene productie van twintig pikols, en die trapsgewijs te verhoogen bij eene meerdere productie tot boven 50 picols de bouw, waardoor aller belangen meer gebaat worden dan bij de tot dusver bestaande regeling. De te lage bezoldiging der Inlandsche hoofden is een algemeen erkend feit, maar geheel vreemd aan de kwestie, die ons bezig houdt.

---

§ 15. Bij het oordeel, geuit over § 15, drukt zich de meerderheid [bestaande in de overgebleven leden der Commissie] in dier voege uit: dat de edelmoedigheid van het Gouvernement, om de helft te dragen in de kosten van den eersten aanleg der toestellen, benoodigd voor de vermaling met stoomkracht, haar onbegrijpelijk voorkomt, sluitende hare bemerkingen met

den volzin: „dat de zorg voor de belangen der contractanten „hier inderdaad tot het ABSURDE heeft geleid."

Wij vermeenen, dat de overgebleven leden der Commissie hier niet vrij te pleiten zijn van eene hartstogtelijke, en alzoo nietonpartijdige beoordeeling. Ook wij keuren de bepaling, vervat in § 15 niet goed, om redenen die wij later zullen ontvouwen. Wij erkennen, dat bij de bepaling dat de helft door het Gouvernement in de kosten van het opstellen der toestellen zal betaald worden, eene toelichting noodig geweest ware voor zooveel betreft de vergoeding, voor deze toestellen door den contractant bij de expiratie van zijn contract te ontvangen.

Wij wenschen echter onze meening over deze geheele bepaling in andere bewoordingen uit te drukken, en zeggen dan, dat zij ons noch *wenschelijk*, noch *voldoende* voorkomt, en, onzes inziens, in ieder geval *aanvulling* behoeft. Wij gelooven, dat de overgebleven leden der Commissie zich ook hier door het zoo ongelukkig heerschende denkbeeld, alsof de contractanten te veel bevoordeeld worden, hebben laten medeslepen. Intusschen maken wij ons sterk, om aan onbevooroordeelde regters het bewijs te leveren, dat wel verre dat de zorg voor de belangen der contractanten tot het *absurde* zou hebben geleid, die belangen door de gemaakte bepaling niet voldoende in acht genomen zijn. Immers de, nu van den fabriekant geeischte uitgaven worden, ook wanneer daarvan bij de vergoeding na expiratie van hun contract geen deel aan het Gouvernement behoeft te worden terugbetaald, op verreweg niet gedekt.

De overgebleven leden der Commissie hebben alweder uit het oog verloren het ruime aandeel, dat, volgens de thans in beoordeeling zijnde bepalingen, het Gouvernement van de suikerfabrikatie zal genieten, welk aandeel — wij moeten het hier nog eens in cijfers in het geheugen doen terugroepen — *twee derden* bedraagt van *al* het voordeel dat direct verkregen wordt, zonder nog de indirecte voordeelen te rekenen, die het Gouvernement daarbij behaalt.

Voor hetgeen het Gouvernement levert en waarborgt, krijgt

het een aandeel *zoo ruim mogelijk*, en er kan geen sprake van edelmoedigheid zijn, alleen omdat dit aandeel niet *ruimer* wordt genomen.

De grondslagen der bestaande contracten waren, dat het Gouvernement zou leveren 1°. de grondstof, 2°. het water voor de vermaling, 3°. de middelen en de arbeiders, om het riet te transporteren en te verwerken. Daaartegen zou het Gouvernement het geheele product tot een bepaalden prijs ontvangen.

Allengskens zijn in deze grondslagen wijzigingen gebragt. Men heeft van de verpligte levering van het *product*, voor een gedeelte afgezien, om des te beter kwaliteit te ontvangen. De contractsprijzen zijn verminderd, terwijl levering van arbeiders en middelen om het riet te transporteren en te verwerken, voor het Gouvernement facultatief en niet meer verpligtend is gesteld. Bij dit alles mag niet uit het oog verloren worden, dat arbeid en transportloonen met 40 à 50 pCt. verhoogd zijn.

Ondanks al deze, in de contracten gemaakte wijzigingen is de bepaling, dat het water door het Gouvernement zou verstrekt worden, steeds in de contracten opgenomen gebleven, onder de billijke reserve alléén, dat het gebruik daarvan geen nadeel mogt toebrengen aan den landbouw.

Gedurende den onzekeren toestand, heeft men in de tijdelijke contracten de volgende bepaling opgenomen:

„Ingeval echter het beschikbaar gestelde water, in het belang der rijst-cultuur gebiedend mogt gevorderd worden, of wanneer het gedurende den maaltijd of andertijds mogt komen te blijken, dat het beschikbaar water niet voldoende of genoegzaam is om het molenrad voortdurend in beweging te houden, of om daarmede de 400 bouws suikerriet, bedoeld in artikel 1 te vermalen, binnen het tijdsbestek bij artikel 8 omschreven, is het bestuur bevoegd, om de verleende vergunning op te heffen, en zal de contractant ter andere zijde daarin behooren te voorzien door de aanwending van stoom, of door het plaatsen of in werking brengen van andere, door of van wege het Gouvernement goedgekeurde machinerien."

De contractanten met expirerende overeenkomsten, hebben deze

voorwaarden, even als vele anderen, door den nood gedrongen moeten onderschrijven. Dáár waar dit echter niet gedwongen kon worden en men de vermaling met stoom noodig achtte, is het Gouvernement in transactie getreden. Het behoeft geen betoog dat de opstelling, het onderhoud en de alimentatie van een stoommolen voor den contractant *meer* kosten veroorzaken, dan wanneer hij zijn product met water, eene kostelooze kracht, vermalen kan.

Het behoeft nu al verder geen betoog, dat de contractant, *die water erlangt*, op betere voorwaarden contracteert, dan hij, wien men, op grond van bestaande omstandigheden, dat water *niet* kan verstrekken.

En nu is het onze meening, dat de billijkheid het Gouvernement er toe had behooren te leiden, om waar het minder *geeft*, ook minder te *eischen*; en dat eene geringe, maar billijke prijsverhooging voor de te leveren suikers aan *die* contractanten toekomt, die verpligt worden, om in het belang van den landbouw en voornamelijk in het belang van den Gouvernements-aanplant (die het heeft gecontracteerd te leveren) hunne grondstof geheel of gedeeltelijk met stoomkracht te vermalen. Voor deze cathegorie van contractanten behoort, in billijkheid, de leverings-prijs niet te zijn dezelfde, als gesteld is voor de contractanten, aan wie water wordt verstrekt voor de verwerking van het riet.

In stede van de bepaling, voorkomende in § 15, zouden wij alzoo gewenscht hebben, dat daarin ware opgenomen een verschil van eenige centen in den prijs per pikol, te betalen aan fabrikanten, aan wie het water verstrekt wordt, en den prijs te betalen aan fabrikanten, van wie men de gedeeltelijke of geheele verwerking van het riet met stoomkracht verlangt.

Dat verschil in prijs zou moeten dienen tot goedmaking van de kosten van aankoop, in verband met de waarde der machinerie na expiratie van het contract, en tot goedmaking van de kosten van onderhoud en alimentatie.

Of voor de eerstgenoemde cathegorie van contractanten de

contractsprijs verminderd behoorde te worden, dan wel over de laatste vermeerderd, is een punt, dat de beschouwing over den contractsprijs moet beslissen; maar in ieder geval druischt het tegen de billijkheid aan, om den fabrikant, aan wien men behalve *gelijke* voordeelen nog *bovendien* water toekent, evenveel te betalen, als aan den fabrikant, aan wien dit laatste niet wordt verstrekt, en die het gemis daarvan door aanwending van groote kosten moet aanvullen.

Hoe zelfstandig eene Regering ook zij, beschuldigingen als welke men ook in het verslag der Commissie zoo herhaaldelijk terugvindt, hebben steeds hare onbillijke uitwerking.

Enkele bepalingen in de regeling, waaronder ook die, waarover wij thans spreken, kunnen van deze heillooze uitwerking getuigen.

De Regering heeft dan ook zeer wel de billijkheid ingezien van eene te gemoetkoming aan de fabrikanten, aan wie het water *niet* zou worden verstrekt; maar zij heeft haar te gering gesteld.

In de memorie van toelichting tot de Algemeene grondslagen wordt overigens de reden opgegeven, die tot het maken van de bepaling heeft geleid. De overweging dier reden had, dunkt ons, de Regering behooren te vrijwaren voor de beschuldiging van „*absurde* handelingen;" want die reden is bovenal geldig voor hen, die met Indische zaken van nabij bekend zijn. Stoomkracht aan te wenden, waar die noodig blijkt te zijn, is even nuttig, als het verkeerd ware die noodeloos te bezigen.

De behartiging der belangen van de bevolking heeft in den laatsten tijd, evenzeer als het dweepen met zoogenaamden vrijen arbeid, menigeen tot overdrijving en te veel ijver verleid. Men kent de waarschuwing: „*surtout pas trop de zèle, messieurs,*" maar men weet ook, hoe weinig vat zij meestal heeft. Over de waterkwestie op Java bestaan even zoo veel scheve voorstellingen, als omtrent den vrijen arbeid. Hoe daarop nog steeds theoriën gebouwd worden, *qui pèchent par la base*, is voor het Indisch publiek geen geheim; en ook hier te lande wordt,

tot ons genoegen, ook omtrent dit punt al meer en meer de gordijn der illusiën, waarachter de waarheid staat, opgeligt.

Wij gelooven dan ook dat de Regering, bij het vaststellen van hare bepaling, deze beide omstandigheden op het oog had. De regeling, dat het Gouvernement de helft in de kosten zou dragen, moet, dunkt ons, juist dienen, om van de eene zijde de te groote ijveraars te bekoelen, en om van de andere zijde een waarborg te geven, dat dit opleggen van de verpligting om van stoomkracht gebruik te maken, eerst met naauwgezetheid aan de noodzakelijkheid zal getoetst worden. De bepaling moge met het oog op andere punten der regeling, en in verband met hetgeen wij ons de vrijheid veroorloofden te dien aanzien op te merken, onvoldoende voorkomen; zij verdiende, onzes inziens, in geen geval, als *absurd* te worden uitgekreten.

De gronden, door de minderheid aangevoerd, althans gelijk zij zijn geformuleerd in het rapport van de overgebleven leden der Commissie, en waarvan wij de juistheid almede betwijfelen, komen ons niet afdoende voor. Immers waren de bedoelde toestellen werkelijk noodig, dan had het Gouvernement in het belang der bevolking de kosten daarvan moeten dragen.

Wij, voor ons, hadden de bepaling, vervat in § 15, aldus gewenscht:

„Indien geen overvloedig water beschikbaar is, wordt stoom- „kracht aangewend, en binnen den kortst mogelijken tijd in „werking gebragt.

„Aan de contractanten, van wie de geheele of gedeeltelijke „bewerking der grondstof met stoomkracht verlangd wordt zal „een hoogere contractsprijs, voldoende om de kosten vereischt „voor de aanwending der stoomkracht te dekken, toegekend „worden."

Over de aanwending van stoomkracht laten wij nog het betoog volgen, voorkomende in de Memorie der suiker-contractanten.

Meer en meer schijnt het gouvernement er naar te streven, het water door stoomkracht te doen vervangen.

Als algemeen beginsel juichen de contractanten dit zeer toe, omdat in vele streken het gebruik van het water door de fabriek inderdaad belemmerend is geweest voor de inlandsche teelt van tweede gewassen, en waar die hinderpaal opgeheven is geworden, een aantal velden in bebouwing zijn gebragt.

Elders echter zou de volstrekte toepassing van dit beginsel, niet alleen overtollig, maar eene nuttelooze verwaarloozing eener onkostbare natuurkracht zijn, te onraadzamer, omdat de moeijelijkheden tot het bekomen van brandhout dagelijks toenemen, terwijl de toestand van het transportwezen op Java en het kostbaar vervoer uit Europa, vooralsnog het algemeen verbruik van steenkolen verbieden.

Bij het algemeen invoeren van stoomkracht verdienen onzes inziens, die bezwaren de ernstige overweging der Regering.

Beamen de contractanten de wenschelijkheid dier invoering, waar de belangen des landbouws haar eischen, zij kunnen evenwel de bemerking niet terughouden, dat het gouvernement, bij steeds verminderende leveringsprijzen der suiker, die beneden het peil zijn gekomen, waarop de ondernemer met eenig voordeel werkt, anders dan bij buitengewone oogsten, steeds meer bezwarende voorwaarden stelt.

Water, werkvolk en de zekerheid eener goede grondstof, ja van de aanplantingen zelfs, worden hem ontnomen en niets ter vergoeding tegenovergesteld.

Wij vermeenen alzoo een beroep te mogen doen op de billijkheid der Regering, opdat de ondernemer, wanneer hij tot aanwending van zulke kostbare werktuigen, als waarvan hier sprake is, in het belang van de bevolking wordt verpligt, ook eenige schadeloosstelling erlange, hetzij door meerdere vrije beschikking of anderzins, gelijk voorbeelden daarvan bereids zijn aan te wijzen.

Omtrent het water valt nog op te merken, dat gedurende de maanden, dat het molenwater zou moeten afgestaan worden, zulks bijna uitsluitend voor den Gouvernements-aanplant gebruikt wordt.

---

§ 16. Ten aanzien van de hier voorkomende bepaling zal ieder zich vereenigen, met hetgeen de memorie van toelichting tot

de Algemeene grondslagen, als aanleiding daartoe opgeeft. In de Commissie is daartegen dan ook geen bezwaar gerezen.

---

§ 17. Ook van deze bepaling geeft de memorie van toelichting tot de Algemeene grondslagen voldoende gronden. De bepaling, betrekkelijk „*het regt van opstal*" neemt ook een groot bezwaar in de toekomst weg voor den eigendoms-overgang der fabriek bij expiratie. Ook hier heeft de Commissie, door te zwijgen, de § goedgekeurd.

---

§§ 18 en 19. Alvorens over te gaan tot de beoordeeling van hetgeen de overgebleven leden der Commissie rapporteren over de §§ 18 en 19, meenen wij dat het doelmatig zal wezen, hier vooraf te doen gaan de beschouwingen over den vrijen arbeid in Indië, en de regeling der loonen, voorkomende in de memorie der contractacten.

Wij zijn hier gekomen tot de *question brulante*, tot de behandeling dier vraagstukken, waaromtrent de meeste verdeeldheid van opinie bestaat. Eene verdeeldheid, die, naar wij reeds aantoonden, als de groote oorzaak mag worden beschouwd, waarom de regeling der suiker-kultuur zoo lang op zich deed wachten. Eene verdeeldheid, tevens, die haar invloed meer dan elke andere reden bij de beoordeeling der Gouvernements-regeling ten sterkste heeft doen gevoelen.

Wij laten de beschouwingen der contractanten omtrent deze gewigtige vraagstukken hier vooraf gaan, ook omdat zij, gelijk wij weten, met bezadigdheid en onpartijdigheid, met eene voldoende kennis van toestanden en zonder eenige overdrijving, uiteen gezet zijn. Hier geldt het niet bloote theoriën; maar de beschouwingen, welke wij andermaal aan de overweging van onpartijdige regters ernstiglijk aanbevelen, zijn het uitvloeisel van wetenschap en ervaring. Menige bewering van enkele leden der Commissie zal tevens door deze beschouwingen, naar wij meenen, geheel ontzenuwd worden.

De vrije arbeid in Indie is een vraagstuk, dat sedert ettelijke jaren in talrijke geschriften behandeld, en het onderwerp van schier dagelijksche bespreking is geworden.

De meest uiteenloopende meeningen worden daaromtrent voorgestaan. Door den een streng veroordeeld, door den ander hoogelijk aangeprezen, is het pleit nog onvoldongen, doch komen allen hierin overeen, dat het de beslissing van het meest ingrijpende vraagstuk voor de kolonie geldt.

Wij durven ons vleijen, dat het eenige waarde kan hebben, ook het gevoelen der contractanten te hooren, die vele jaren in de binnenlanden verblijf hebben gehouden en door geene ambtswaardigheid verhinderd om in meer dadelijke aanraking met den Javaan te komen, hem, welligt meer dan anderen, in zijn aard en in zijne huishouding hebben leeren kennen.

De vrijheid van den arbeid, ter vervanging van het dwangstelsel, beheerscht zoo zeer niet alleen het onderwerp der uitbesteding, maar ook den inhoud der bestaande contracten, en wat wij nog verder onder de aandacht wenschen te brengen, dat wij vermeenen het nuttig kan zijn, onze beschouwingen daarover vooraf te laten gaan.

Wij spreken volgaarne onze overtuiging uit, dat geen dwangstelsel op den zeer langen duur houdbaar is, dat zelfs den overheerscher het regt niet toekomt, langer dan de nood dwingt, de overheerschte bevolking verpligten arbeid op te leggen.

Wij meenen de wereldgeschiedenis genoegzaam te kennen, om niet voorbij te zien, dat, sedert de vrijmaking van den arbeid, het afschaffen van lijfeigenschap, van heerendiensten en gilden, — kunsten en wetenschappen verbazende vorderingen hebben gemaakt; maar ook heeft de geschiedenis ons geleerd, dat eeuwen verloopen zijn, voordat die vrijheid zich vaak, uit treurige en bloedige woelingen en omwentelingen, ontwikkeld heeft; terwijl wij in haar bevestigd vinden de waarheid, die bij dit vraagstuk zoo dikwerf wordt over het hoofd gezien, dat de volksinstellingen en volksbegrippen daarbij in de eerste plaats moeten geraadpleegd worden, om niet dan hoogst voorzigtig daaraan de hand te slaan, of met zeer langzamen tred eenen anderen weg te kiezen, dan dien langs welken de schoonste vruchten voor het moederland verkregen zijn.

Wij behoeven het niet te herinneren hoe eeuwen oud de javaansche instellingen zijn, en hoe zij hoofdzakelijk berusten op het gemeenschappelijk landbezit en al wat daaruit voortvloeit, eene instelling door alle Oostersche landen verspreid, waarvan de sporen overal be-

staan, en zelfs nergens door de overstroomende benden van veroveraars geheel uitgeroeid is kunnen worden.

De gemeenschappelijke arbeid, de heerendiensten, het regt van heffing door den Souverein, zijn daaraan ten naauwste verbonden; de leiding der Javaansche hoofden bij het verdeelen der velden, de regeling van waterleidingen en de schatting der dorpsbelastingen, gemeenschappelijk gedragen, is niet anders dan een natuurlijk uitvloeisel dier eigenaardige inrigting.

De gewoonten en zeden, huishouding of bestuur van een Javaansch dorp of dessa, leveren een treffend contrast op met elke Westersche gemeente.

Welke voordeelen aan het individueel landbezit eigen mogen zijn, hoe ligt het daaraan verbonden nadeel, het probetariaat, ook moge worden geteld, het gemeenschappelijk landbezit was en is het bolwerk der Javaansche maatschappij, en wij kunnen niet anders dan luide toejuichen, dat de Regering elke poging om die aan te randen weert, en het scherp verbod om zich in de huishoudelijke inrigting der dessa's te mengen, heeft uitgevaardigd.

Het grootste kapitaal der Javaansche Maatschappij is niet zoo zeer haar handenarbeid, als haar gemeentelijk landbezit, en de millioenen inlanders, die daarin niet deelen, en onder den naam van afhangeling (batoer manoempang) worden aangetroffen, zijn niet anders dan personen, die voor hunne meesters (pemadjiekan, betalers van den padjak of belasting) het land bebouwen of andere diensten doen tegen genot van kost, kleeding of eenig loon, bij wijze van geschenk of inwoning (mondok), totdat zij een' zekeren tijd in de dorpen (dessa's) doorgebragt hebben, soms met eene der dochters der dessa huwen, volgens zekere overeenkomst (memaro, helft) aandeel in de opbrengst der velden erlangen, en eindelijk met goedvinden der gemeente, des verkiezende als lid daarvan, (gogol, orang koeat) optreden en tevens in alle verpligtingen en regten der dessa deelen.

Onjuist is dus het begrip, alsof deze klasse van inlanders voor den vrijen arbeid beschikbaar was.

Zij is volgeus den javaanschen adat niet dienstpligtig aan den Souverein, noch stemgeregtigde in de dessa, maar dienstbaar aan den gogol, waaraan soms zelfs de voorkeur wordt gegeven, boven het aandeel in de sawas.

Die afhangelingen zijn meestal in de dessa onmisbaar voor al het werk van den gogol.

Slechts uit een zeker aantal zwervend volk, dat nu eens hier, dan

weder daar, van de eene plaats naar de andere trekt, gemeenlijk in zedelijkheid verre bij de overige bevolking achter staat, kan de fabriekant zijn zoogenaamde vrijwilligers kiezen, die echter, weinig behoeften kennende, zelden zich aan eenen geregelden arbeid onderwerpen.

Het is hier de plaats niet om in eene wijdloopige beschrijving te treden der standen van de Javaansche maatschappij, hoe belangrijk zulks ook uit een ethnologisch oogpunt zijn zou, en hoe weinig algemeen de kennis daarvan ook zij; wij herinneren alleen, dat velen in den arbeid niet deelen, uithoofde van hunne betrekkingen, van verwantschap tot hoofden, oude gebruiken of dergelijken, en tevens hoe weinig in het algemeen de arbeid in eere is.

Genoeg zij het, met deze weinige woorden aan te wijzen, dat de bevolking der dessa's, uit den aard harer instellingen, weinig gelegenheid, en wij mogen er bijvoegen, geringe lust heeft om haren veldarbeid te verlaten, om onder europeesch opzigt in de fabrieken te arbeiden; want men vergete niet, dat de javaan bij uitsluiting landbouwer is.

In streken derhalve, waar de bevolking grootendeels is ingedeeld bij den veldarbeid voor de teelt der europeesche producten, is dat getal zoo veel geringer en ontbreekt daar de eerste voorwaarde der mededinging: het verband tusschen vraag en aanbod.

Met deze instelling gaan gepaard de heerendiensten, eene belasting in arbeid (kario) volgens de oude herkomsten (adat), eene verpligting, rustende op den grond en niet op den persoon.

De oorsprong dezer oude herkomsten verliest zich in den nevel der tijden en zijn zelfs onder het Engelsch tusschenbestuur, hoezeer in naam afgeschaft, blijven bestaan.

Men is wel eens gewoon de arbeid bij de gouvernements cultures niet onder de heerendiensten te begrijpen, maar die met eenen anderen naam, cultuurdienst of cultuurdienstpligtigheid te bestempelen.

De Javaan maakt daarin echter weinig onderscheid.

Wij durven ons niet veroorlooven over den aard en de uitgestrektheid dezer heerendiensten uit te wijden, noch in bijzonderheden te treden over den arbeid, ten behoeve van den lande door het europeesch bestuur, en dien in de dessa's door de dorpshoofden geregeld; wij wenschen echter de aandacht daarop te vestigen, dat groote verscheidenheid bij het vorderen dier diensten bestaat.

De instellingen van wijlen den Graaf van den Bosch hadden alleen het oog op den stand der grondbezitters, dienstpligtigen aan den

Souverein, en geenszins op de afhangelingen van dezen; niettemin is bij de uitbreiding der cultures ook de stand der laatsten veelal in de dienstpligtigheid opgenomen, ja zelfs op enkele plaatsen, meenen wij ook, de klassen, die niet tot den landbouw behooren.

Wel is waar worden zeer vaak die diensten door de gogols afgekocht, maar het gevolg van dat alles is, dat een gering aantal voor den vrijwilligen arbeid beschikbaar blijft.

Langzamerhand is van het aloude beginsel, — de grond draagt de lasten, — afgeweken, en is de stelling voorgestaan, dat op den persoon en niet op den grond de dienstpligtigheid rust.

Ontegenzeggelijk heeft die afwijking vele ongelegenheid, verwarring en onregt veroorzaakt, en in sommige streken inbreuk gemaakt op het grondbezit der dessa's, doordien zelfs de dienstpligtige, die het burgerregt in het dorp nog niet verkregen heeft, aanspraak maakt op een aandeel in het grondbezit, vermits hem de lasten daarvan zijn opgelegd; waaruit groote versnippering van den bodem ontstaan is.

Nog veel is er over dat onderwerp te zeggen; wij onthouden ons echter in eenige staatkundige beschouwingen te treden, en trachten alleen uit een industrieel oogpunt de omstandigheden zamen te vatten, die den vrijen arbeid beperken en door dit weinige toe te lichten, welken belemmerenden invloed die afwijking mede heeft uitgeoefend op den vrijwilligen arbeid, eene belemmering, nog aanmerkelijk vergroot, waar, zooals wij bereids hierboven hebben aangetoond, niet zoo zeer de bevolkingssterkte, als de uitgestrektheid der velden, tot grondslag heeft gestrekt bij de uitbreiding der suikercultuur in te beperkten kring.

De heerendiensten, door het Europeesch bestuur geregeld, zijn in de laatste jaren, wij verheugen ons dit te erkennen, zeer verminderd en ligt te dragen; maar wij vreezen, dat het misbruik dat inlandsche hoofden van deze heerendiensten maken, grooter is dan het naauwlettendst toezigt der weinig talrijke Europesche ambtenaren immer zal kunnen voorkomen.

Wij achten de bezwaren die juist daardoor ook den vrijen arbeid treffen, zeer groot, want het is schier ongelooflijk, welken verbazenden invloed de inlandsche hoofden op de geringe klassen uitoefenen.

De voorbeelden, die wij daarvan zouden kunnen opnoemen, zijn te talrijk voor ons bestek, en de annalen van het regt in Indie brengen nu en dan tafereelen aan het licht, die zooals onlangs teregt is opgemerkt, een diepen blik doen werpen in het karakter van den inlander en eene niet onbelangrijke bijdrage leveren tot de kennis

van dit eiland. Wij zien uit dat verslag, den ingewortelden eerbied of vrees des volks voor zijne hoofden; — wij zien een javaansch hoofd onbeschroomd een moord begaan in tegenwoordigheid van twee getuigen, op wier stilzwijgendheid, als ondergeschikten, hij rekent; — onschuldige personen opvatten en als dader vervolgen, getuigen en beschuldigden door de ongehoordste folteringen naar ligchaam en ziel tot zijnen wil dwingen, en eene zoo groote vrees inboezemen, dat de invloed daarvan blijft voortwerken, zelfs nadat twee honderd uren afstands tusschen hem en zijne slagtoffers liggen.

Wij zien uit dat verhaal, waarvan wij slechts enkele woorden teruggeven, eene geheele bevolking dulden en toelaten, dat de ware schuldige aan de wrekende hand der geregtigheid onttrokken en onschuldige menschen in zijne plaats worden vervolgd, gekerkerd en voor den regter gesteld.

De aanhaling van dergelijke voorbeelden, — liet de ruimte van ons bestek het toe, — zouden wij kunnen vermenigvuldigen; hoe zouden wij dan kunnen beamen, dat de Javaansche bevolking reeds geheel vatbaar is voor eene vrijheid, die met hare zeden en ontwikkeling zoo ten eenemale strijdt; dat de misbruiken der heerendiensten van de zijde harer hoofden geheel zijn te weren, en naast zulk een dwang ongehinderd de vrijheid kan bloeijen?

Waar aldus de Javaan, noch over den grond, dien hij volgens de adat der dessa meestal slechts een jaar in gebruik heeft, noch over zijnen tijd, dien hij, hetzij aan heerendienst, hetzij aan verpligte cultures grootendeels besteden moet, kan beschikken, zal het wel een hersenschim zijn, het beginsel van den vrijen arbeid in algemeene werking te brengen.

Immers de grondinstellingen, welke wij in korte trekken hebben geschetst, bewijzen genoegzaam, dat de dwang in het geheele Oostersche huishouden ingeweven is.

Maar toch wordt beweerd, dat een groot gedeelte der gouvernements-werken in vrijen arbeid wordt daargesteld.

Wij willen het niet tegenspreken; maar waar het inlandsch bestuur het verlangen kent des gouvernements, om, door vrijen arbeid, zoodanige werken te zien uitvoeren, zullen òf vele belemmeringen wegvallen, òf zal anders die volvoering, zooals meermalen is waargenomen, buitengewoon lang duren.

Waar de landheer is getreden in de regten van den souverein, een aandeel in het gewas en de heerendiensten kan vorderen zal bezwaarlijk het beginsel van den vrijen arbeid in wezenlijkheid gezocht kunnen

worden; want wel is waar mogen de opgezetenen zich van dien last kunnen ontslaan door verhuizing, datzelfde regt bezit ook de inwoner der dessa; maar wij weten, hoe noode een javaan de plaats zijner inwoning verlaat, en waar zou hij iets beters aantreffen, zoo lang hij over mishandeling of onderdrukking niet heeft te klagen?

Het mag als een doorslaand bewijs der heldere inzigten van vele landheeren gelden, dat zij de heerendiensten hebben vervangen door geldelijke belooning, want ook zij hebben de voordeelen van den vrijen boven den gedwongen arbeid leeren kennen, — niettemin hebben zij in de regten die zij behouden op de bevolking hunner landen, eenen vasten waarborg; regten, die zij ten allen tijde kunnen doen gelden, zij het ook door eene andere regeling, waarop de wet hun aanspraak geeft.

Beschouwen wij den arbeid bij den landbouw in de vorstenlanden; daar vinden wij dien evenzeer gegrond op de regten van den souverein, gewijzigd naar de begrippen van den Europeschen landhuurder, die dezen vervangt.

Elders wijst men op de suikercultuur op de woeste gronden, gedreven door vrijwillig volk; maar wij vinden in die omstandigheid eene bevestiging van ons betoog omdat de toestand dien wij beschreven daar niet bestaat, het volk (zoogenaamde boedjangs) geene sawas bezit, en meestal van elders komt, zoo als onder anderen in de afdeeling Krawang.

Nog kennen wij enkele ondernemingen, werkende zonder dadelijke inmenging des bestuurs, doch ten behoeve van welke, welligt zeer wijsselijk, de arbeiders ontheven zijn van verpligte gouvernements-cultuur, waarbij zij anders zouden worden ingedeeld.

Is aan den eenen kant het stelsel van verpligten arbeid te hoog aangeprezen, aan den anderen kant is het onverdiend te hevig aangevallen; en naar ons oordeel zijn vooralsnog de eischen der partij van vooruitgang te hoog gesteld — de bezwaren, door die van behoud aangevoerd, niet altijd even gegrond.

De verliezen op de producten aan het gouvernement geleverd zijn berekend, en aan de slotsom gekomen, heeft men uitgeroepen, ziedaar de vruchten van het dwangstelsel; terwijl wij hebben aangetoond, dat andere oorzaken daarvoor zijn aan te geven.

Vaak is een vroeger tijdvak van vrijheid van handel en arbeid aan de invoering van het cultuurstelsel voorafgegaan, uitbundig geroemd, doch wel onderzocht, gelooven wij, dat de overtuiging is verkregen, dat in de voorstelling meer schoons dan waarheid heeft gelegen.

Even dikwerf is de vrijheid van den arbeid gehuldigd, waar in wezenlijkheid niet dan de schijn bestond en de invloed der hoofden de drijfkracht is geweest.

Men heeft gewezen op vreemde kolonien, op den vooruitgang van Ceijlon sedert de opheffing der verpligte cultures, op den bloei van Mauritius, Bourbon, La Réunion, enz., na de opheffing der slavernij.

Maar men heeft buiten rekening gelaten, den grondeigendom der plantaadjes, de voortdurende immigratie, — die meerendeels vermomde slavernij, — waarvoor wij vurig hopen, dat Java lang bewaard blijve en daarbij voorbijgezien, hoe de inheemsche bevolking meerendeels zich heeft teruggetrokken.

Volgens het berigt, gegeven door Mr. G. Imhaus, (Revue coloniale, Novembre 1858) zijn alleen voor de suikerfabrieken op het eiland La Réunion ingevoerd van af 1849 tot 1855 48,188 werklieden.

Uit een verslag van den Nederlanschen consul te Port Louis, heeft de teelt van koffij, specerijen, enz., op Mauritius geheel opgehouden, en bepaalt men zich uitsluitend tot de suikerteelt, waarvoor omstreeks 2/3 gedeelten der oppervlakte van het eiland gebezigd worden.

Van 1839 tot 1858 zijn 142,194 arbeidslieden van het Indisch schiereiland daar heengevoerd.

Volgens de laatste mededeeling ging ook op Ceijlon de aanvoer van werkvolk van den overwal steeds voort.

Wil men de tallooze bezwaren door gemis aan arbeiders, de geledene verliezen en de gevolgen der immigratie in de Engelsche West-Indische kolonien leeren kennen, dan verwijzen wij tot het zeer uitvoerig rapport, tengevolge eener enquête door het Engelsch Parlement bevolen, betreffende de koffij- en suikerteelt, het huis der gemeente in 1848 aangeboden en te uitvoerig om zelf bij uittreksel hier te worden ingelascht.

Overigen is in de Engelsche kolonien de klagt over gebrek aan *continuous Labour*, geregelden, voortgezetten arbeid, bijna algemeen.

Te zelden heeft men zich overtuigd, hoe in menige streek de onverpoosde aansporing van de Europesche ambtenaren wordt vereischt, om den zorgeloozen Javaan tot den rijstbouw of tot den teelt van tweede gewassen te bewegen.

Men weet wellig, nog te weinigt, hoe de Javaan, door spel of feest, beide hem zoo lief, of om de geringste aanleiding, het werk staakt; hoe wijders juist in den drukken maaltijd, het padie snijden of het

inzamelen van tweede gewassen invalt en bij daaraan, boven voordeeliger loon in de fabrieken, de voorkeur geeft.

En eindelijk is somwijlen den Javaschen suikercontractant de verpligting opgelegd zich vrije arbeiders te verschaffen, niettegenstaande het duidelijk was, dat de middelen daartoe, langs geoorloofde wegen, hem te kort moesten schieten.

Wij hebben zonder blinde vooringenomenheid en naar volle overtuiging den feitelijken toestand in algemeenen zin afgeschilderd en getracht te vermijden in te veel plaatselijke bijzonderheden te treden, omdat het hier hoofdzakelijk een beginsel geldt, waarvan de beslissing eener levenskwestie afhangt, en waaraan enkele uitzonderingen geene afbreuk kunnen doen; maar wij willen daarmede geenszins die uitzonderingen loochenen, en indien tot ons de vraag werd gerigt of nergens de vrije arbeid in aanwezen is, zouden wij volgaarne en met opregtheid, toestemmend daarop antwoorden, doch er bijvoegen, dat wij met ernst moeten waarschuwen, om die uitzonderingen, waarop dikwerf zoo weinig staat is te maken, tot leiddraad te nemen bij de beoordeeling van geheel een maatschappelijk stelsel, of om wetten en bepalingen daarop te gronden.

Overal, of liever in die weinige streken, waar het gemeentebezit of de gemeenschappelijke arbeid door eene of andere plaatselijke oorzaak is opgeheven, wordt ook eenige meerdere vrije beweging aangetroffen: de voorbeelden daarvan zullen wij aanstonds vermelden; overal daarentegen, waar streng vast is gehouden aan den alouden Javaanschen regel: de grond, *niet* de persoon draagt de lasten, — waar alzoo alleen de gogolstand en geene afhangelingen bij de gouvernements cultuur zijn ingedeeld, is er meerdere ruimte over des arbeiders tijd gelaten.

Wij hebben van die indeeling reeds gewag gemaakt; doch wij meenen om ons duidelijker uittedrukken, nog te mogen wijzen op de onderscheiding der huisgezinnen, die vaak daarbij plaats grijpt.

In de dessa's treffen wij aan:

huisgezinnen met eigen huis op eigen erf;

huisgezinnen met eigen huis doch op een anders erf;

huisgezinnen, noch eigen huis, noch eigen erf bezittende, maar bij anderen inwonende.

Wij hebben het reeds gezegd, alleen de eersten zijn de dienst- en schatpligtigen aan den souverein, en onder hen worden aangetroffen de eigenlijke tjatjas, siekaps of anderen, wier benaming dezelfde beteekenis heeft.

mate het dorp meerdere velden heeft dan het daarvoor benoodigd aantal handen.

De huurder beschikt dan vrij over zijnen tijd, omdat de dienstpligtigheid niet op hem, maar op den eigenaar valt; schieten zijne eigene krachten of middelen te kort, zoo roept hij werklieden van elders of bedingt hij een zeker loon, hetzij bij taak, bij daggeld, of aandeel in de opbrengst, dan wel behoudt hij zich een zeker deel in de bearbeiding voor, en gaat hij overeenkomsten aan voor het andere deel.

Velerlei zijn de onderlinge overeenkomsten van dezen aard, maar zij zijn uiteenloopend en worden, even als de individueel bezeten gronden, slechts verspreid en volstrekt niet algemeen aangetroffen, meer in het oostelijk, minder in het westelijk gedeelte van Java, zoodat in elk geval de cultuur alleen op kleine stukken grond zoude gedreven kunnen worden, en de tegenwoordige schoone uitgestrekte aanplantingen onmogelijk zouden zijn: een verschijnsel, dat ook bij de suikerteelt in Britsch Indië wordt opgemerkt, alwaar soms de planter niet meer dan een gedeelte van een acre, hier en daar verspreid, voor die cultuur afzondert.

Eindelijk maken wij gewag van de vrije suikercultuur in de residentie Kadoe; vergissen wij ons niet, op ongeveer twee duizend bouws zoogenaamde tagalvelden gedreven wordende.

Wanneer het riet eenmaal een voet hoogte bereikt heeft, onttrekt zich de planter aan de verdere verzorging, haar overlatende den chineschen fabriekant, die het product op de achterlijke oude wijze met trekmolens verwerkt.

Die bijzondere velden, die tijdelijke afstand, of onderlinge overeenkomsten, door ons opgenoemd, bieden vaak de gelegenheid aan voor vrije cultuur, welke in deze bijzondere gevallen geene regten van anderen krenkt, en derhalve niet behoeft te worden tegengegaan, zoolang de ondernemer of het javaansch hoofd, van inmenging met die huishoudelijke schikkingen of onregtmatigen invloed daarop, zich onthoudt.

Op al die uitzonderingen en afwijkingen van den gewonen regel omtrent het grondbezit, — op die slechts plaatselijke gesteldheden of toevallige omstandigheden, die hier en daar meerdere ruimte tot vrijen arbeid laten, kan, wij behoeven het niet te zeggen, geen stelsel worden opgetrokken noch hervorming worden voorgestaan.

Er zijn er onder ons, die het denkbeeld opperen, dat de vooruitgang der suikercultuur op Java en het welzijn der daarbij betrok-

ken bevolking, grootelijks zullen bevorderd worden. indien de dessa's verlof werd gegeven, om een gedeelte harer gronden in huur af te staan aan Europeesche ondernemers, onder voorwaarde, dat de laatsten die gronden met eigene middelen doen bewerken en exploiteren.

In verband tot dit belangrijk onderwerp, vestigen wij de aandacht op de ruiling van velden bij de Gouvernements suikercultuur.

Aanvankelijk lag het uitsluitend in de bedoeling, een vijfde gedeelte der velden van iedere dessa te beplanten met suikerriet.

Vele omstandigheden hebben daarop inbreuk gemaakt; niet elke dessa bezit de geschikte gronden voor het gewas, of kan over genoegzaam water beschikken, en van lieverlede kwam de gewoonte in zwang, waar zulks noodig scheen, om de eene dessa op velden van anderen te doen planten.

De regelingen daaruit voortgevloeid, zijn zeer uiteenloopend, vaak zeer ingewikkeld; — soms worden die aan het dessa-bestuur overgelaten, soms treedt het gewestelijk bestuur tusschen beide.

Hier wenschen de dessa's de ruiling te vermijden en treden zij onderling in schikkingen, hetzij door afkoop in eens hetzij door afstand van het geheel of een gedeelte van het plantloon, met of zonder voldoening der landrente.

Ginds moeten de dessa's zich getroosten een gedeelte, en meestal de beste harer gronden aan vreemde rietplanters af te staan, en vreemde gronden in ruil te nemen, of, zoo die te ver af, of in dessa's gelegen zijn, waarmede zij in onmin zijn, ongebruikt te laten.

Die ruiling geschiedt niet altijd en overal zonder de belangen der inwoners te krenken.

Deze omstandigheid heeft, meenen wij, bij het Opperbestuur in Nederland, het eerst tot het denkbeeld aanleiding gegeven, om door geldelijke schadeloosstelling, de bezwaren dier ruiling uit den weg te ruimen.

Dat denkbeeld, hoezeer een anderen oorsprong hebbende en uitsluitend bepaald tot regelingen ten behoeve des Bestuurs, heeft toch, onzes bedunkens, eenige verwantschap met dat betreffende een verhuur aan Europesche ondernemers.

Eenparig zijn wij van gevoelen, dat zoodanige verhuur niet missen zou de vrije cultuur beduidend te bevorderen.

Niettemin durven wij geen beslissend oordeel vellen, in hoever eene wijze staatkunde die maatregel in den weg staat, en de verhuur van lieverlede inbreuk zou maken op de zelfstandigheid der Javaansche gemeenten en op het bestaande cultuurstelsel, moeijelijkheden of be-

perking in de keuze der gronden voor de verpligte suikercultuur ten gevolge zou hebben, en zou kunnen te weeg brengen, dat de hoofden bij de verdeeling van het loon den gemeenen man weinig zouden overlaten.

Vrij algemeen is bekend, hoe in een vroeger tijdvak de onachtzaamheid van den Javaan, geheel eene toekomst ten offer brengende aan de genietingen van een oogenblik, hem vaak ten speelbal maakte van den sluwen opkooper; hoe hij blootgesteld was aan de misleidingen van hen, die zijn eenvoud zich ten nutte maakten.

Reeds de oude Compagnie was er op bedacht, daartegen te waken, welligt meer in haar eigen belang, dan in dat van den Inlander; — de Regering in 1819, de overtuiging erlangd hebbende dat: „de gemeene inlander nog niet bezit die ondervinding en dat door„zigt, hetwelk noodig is om op eenen gelijken voet over zijne „belangen met anderen te handelen," vaardigde bij publicatie van 5 Jannarij 1819 (Indisch Staatsblad van dat jaar N°. 10) bepalingen uit „nopens het aangaan van contracten met en tusschen de inland„sche bevolking."

Het nut van zoodanige bepalingen is buiten kijf. Wel is beweerd, dat de onbeperkte vergunning om Europeanen in de binnenlanden toe te laten, een heilzaam tegenwigt voor opkoopers en misleidingen zou zijn, dan, wij gelooven niet, dat de proef aan de verwachting zoude beantwoorden.

In den loop des tijds bleek zelfs, dat het in 1819 gegeven voorschrift niet genoegzaam aan het doel beantwoordde, zoodat in 1838 eene nieuwe publicatie (Staatsblad No. 50) het licht zag, gegrond op de overweging, dat, vermits door vermelde bepalingen, het belang der bevolking op Java, met opzigt tot het aangaan van overeenkomsten, niet meer voldoende gewaarborgd was, eene nieuwe regeling werd vereischt, tevens strekkende tot bevordering van nuttige ondernemingen en bedrijven van nijverheid, luidende deze publicatie:

„In verband met art. 102 van het reglement op het beleid der „regering en met intrekking der op dit stuk bestaande verordeningen, „in het bijzonder der publicatie van 5 Januarij 1819 (Staatsblad No. „10), te bepalen als volgt:

Art. 1. Tot het aangaan en voortzetten van nuttige ondernemingen „in bedrijven van nijverheid, zullen bij voortduring overeenkomsten „met de inlandsche bevolking kunnen worden aangegaan, en wel

„met de oudsten en voornaamsten der dessa's, zoo tot het bebouwen „van gronden, het leveren van bijzondere voortbrengselen, van afpak „van bouwstoffen en vervoermiddelen, als tot het verleenen van per- „soonlijke diensten, nadat door een opzettelijk onderzoek, door of „van wege den Resident, zal zijn gebleken, dat dezelve met toestem- „ming der dessa's ingezetenen geschieden.

„Art. 2. De bedoelde overeenkomsten, voor zoo veel de aard der „zaak daarbij een tijdsbepaling vordert, zullen kunnen worden aange- „gaan voor eene of meer achtereenvolgende, doch niet te bovengaande „het getal van vijf jaren.

„Het zal aan den Resident der plaatsen, alwaar overeenkomsten „zullen moeten werken, opgedragen zijn, om, naar gelang van om- „standigheden, nopens den tijd van duur hierin bedoeld, te beslissen, „zullende de Resident tevens ook moeten toezien en regelen, dat in „de overeenkomsten, onder anderen, de volgende voorzorgen worden „uitgedrukt:

„*a.* eene bepaalde som, die betaald zal worden voor bepaalde „uitgestrektheid te bebouwen grond, of voor bepaalde hoeveel- „heden te leveren voortbrengselen en andere benoodigdheden.

„*b.* Een bepaald loon voor elken werkman, voor een vastge- „stelden werktijd, en dat, waar zulks nuttig geacht kan worden, „eene regelmatige voeding aan de werklieden, afgescheiden van „het geldelijk loon, verzekerd worde, zoo ook, des noodig, voor „hen in geschikte verblijfplaatsen worde voorzien.

„*c.* Dat het te bepalen getal werkdagen, in eene behoorlijke „evenredigheid sta tot de sterkte der bevolking der dessa's, en „in verband met de behoefte om derzelver sawahvelden te kunnen „bearbeiden en aan andere verpligtingen te voldoen.

„*d.* Eene geregelde bepaling van tijd, plaats en tijdstippen „voor elke soort van levering of van te verleenen diensten.

„*e.* Onder welk opzigt, en welke soort van opzigters de werk- „zaamheden zullen moeten geschieden, daarbij oplettende, dat „de werklieden daar onder enkel zullen kunnen gesteld worden, „voor zoo veel den bij overeenkomst aangenomen arbeid aan- „gaat, doch dat zij voor alle gewone en dagelijksche zaken van „policie, aan de bevelen van hunne eigenaardige hoofden on- „derworpen blijven.

„Art. 3. Geene overeenkomsten of contracten, van welken aard ook „tusschen Javanen en andere, geene Javanen zijnde, noch tusschen „Javanen en hunne Regenten of Hoofden aangegaan, zullen mogen

„bestaan, veel minder als bestaanbaar in regten worden beschouwd, „vóórdat dezelve bij den Resident, ter plaatse alwaar de overeenkomsten moesten werken, behoorlijk zullen zijn geregistreerd.

„Art. 4. De Residenten zullen geene overeenkomsten vermogen te „registreeren, dan na zich behoorlijk verzekerd te hebben van de „identiteit der personen, die als contractanten daarbij voorkomen, „en van de volkomen toestemming der wederzijdsche partijen, die „te dien einde persoonlijk voor hem en voor den Regent der af„deeling, waartoe de inlanders behooren, dan wel voor eene behoorlijk „zamengestelde commissie moeten verschijnen. De ambtenaren zullen „de Inlanders bij het aangaan van verbindtenissen, op hunne „regten en belangen opmerkzaam maken, ten einde daardoor alle „misleiding of handeling tegen derzelver belang te voorkomen en bij „de vereischte zorgen om te waken, dat geene onbedreven menschen „door inboezeming van ongegronde hoop of vrees, aanwendingen van „bedreigingen en dwangmiddelen, tot voor hen nadeelige verbindte„nissen worden overgehaald, evenwel ook in het oog houden, „dat de bedoeling in art. 102 van het regeringsreglement is, om in „het algemeen belang van nuttige bedrijven, de noodige hulp te ver„schaffen, tegen eene matige en billijke betaling.

„Art. 5. De Residenten en Regering, Assistent Residenten en „Controleurs der Landelijke Inkomsten en Cultures, zullen zorg„vuldig waken, dat aan de verbindtenissen in deze bedoeld, geene „strekking worde gegeven, welke met den inhoud der overeenkomsten „strijdig is.

„De Residenten zullen, in verband daarmede, aan de genoemde „ambtenaren, de noodige mededeeling van de aangegane contracten „doen en daarvan een behoorlijk register houden.

Zoo al niet omtrent het nut dezer verordening; dan toch nopens hare toepassing en uitlegging, bestaat aanmerkelijk verschil van meening.

Het eene gewestelijke Bestuur ziet daarin de verpligting tot doortastende inmenging, de onbeperkte bevoegdheid tot goed- of afkeuring, welke wij betwijfelen dat in de bedoeling des wetgevers hebbe gelegen.

Een ander bestuur meent zich te moeten bepalen, — en het komt ons meer eigenaardig voor, — tot het waken tegen misleiding of nadeelige verbindtenissen door bedreiging of dwang.

Hier treden de ambtenaren op, om loonen of voorwaarden te *bedingen*, naar gelang van hunne persoonlijke inzigten,

Ginds vergenoegt men zich met de overtuiging, dat de inlandsche contractanten, den inhoud der overeenkomsten volkomen begrijpende, de voorwaarden daarbij vastgesteld, vrijwillig hebben aangenomen.

Somwijlen heeft zonder noodelooze bezwaren de vereischte registratie plaats, maar ook soms werpt het bestuur zich, als het ware, tot steller der contracten op.

Welke eindelooze moeijelijkheden, geschillen en vaak ongenaamheden daaruit geboren worden, is ligtelijk te begrijpen.

Menigmaal zijn deze overeenkomsten dan ook een onuitputtelijke bron van verdrietelijke inmenging des bestuurs, en van overlast voor den Europeschen ondernemer en voor den inlander, waarbij geen schijn van vrijheid, voor geene der partijen overblijft.

Maar al ware dit het geval niet, al erkennen wij volgaarne, dat menig hoofd van bestuur, de opgesomde klippen weet te mijden, dan nog geeft die verordening ruime stof tot vragen, welke naar ons oordeel, niet zijn opgelost.

Behooren die overeenkomsten met de dessa in massa, gesloten te worden? Worden daarvan de dessa-hoofden uitgesloten? Zijn door die bepalingen, individueele contracten niet geldig? Alle vragen, welke verschillend worden beantwoord.

Wie niet erkent de bevoegdheid van het dorpshoofd, om overeenkomsten te sluiten, beroept zich op den ongeoorloofden invloed, dien deze daardoor kan uitoefenen; op het verbod in contracten tusschen het gouvernement en aannemers, dat deze overeenkomsten met hoofden aangaan, en op de bepaling in denzelfden geest, dat de dorpshoofden geen deel mogen hebben in de gouvernements suikercultuur.

Wie deze zienswijze niet deelt, voert ter bestrijding aan, dat bezwaarlijk kan opgaan, dat het dorpshoofd niet onder de oudsten en voornaamsten zou behooren te worden gerangschikt.

Hij die individueele overeenkomsten wil uitsluiten, grondt zich op de intrekking bij de latere voorschriften van het verbod in art. 2 der publicatie van 5 Januarij 1819, houdende dat geene contracten of overeenkomsten van welken aard ook, dessa'sgewijze of met de hoofden der dorpen alleen, maar individueel met elk ingezeten mogen worden aangegaan.

Het tegenovergesteld gevoelen zoekt zijn kracht in § 7 van art. 36 van het reglement op het beleid der regering, waarbij wordt gewaagd van overeenkomsten met gemeenten en personen.

In deze residentie ziet men dorpshoofden aan de overeenkomsten deelnemen, in gene wordt zulks gelaakt en geweerd.

Wij stellen alle deze verschillende meeningen en toepassingen in het licht, geenszins om een persoonlijk gevoelen op den voorgrond te plaatsen, maar slechts om te wijzen op de dringende wenschelijkheid, in het belang der industrie en der bevolking zelve, dat eene bepaalde verklaring of toelichting van de Regering uitga, omtrent het juist begrip en ter bevordering van eene gelijkvormige toepassing der verordening.

Doch, hetzij de dorpshoofden deelnemen in die overeenkomsten of niet, wie, die een blik geslagen heeft in het inlandsch volkshuishouden, betwijfelt, dat de invloed dier hoofden steeds middelijk of onmiddelijk werkt? Wij hebben reeds te veel gezegd van de zeden en gewoonten des volks, van het overwigt der hoofden, om te behoeven dat beweren nog nader te staven.

Die met de Javaansche instellingen voor oogen, geloof slaat aan eene onbelemmerde vrijheid der dessabewoners, in welken zin ook; die niet inziet, dat ook bij toetreding der dessa's in haar geheel tot eene overeenkomst, de vrijheid der onderdeelen niet anders dan betrekkelijk is, of geheel miskend wordt; die in een woord niet beseft, dat de vrijheid des arbeids ook onder die bepalingen zeer vaak eene loutere fictie is, — die, wij ontveinzen het niet, heeft nog weinig duidelijk begrip van den aard en zeden des Javaans en geeft zich aan een begoochelend zelfsbedrog over.

Er is in 's lands vergaderzaal door een oud Gouverneur Generaal gevraagd, of het dwang kan genoemd worden, als de dessabewoner voldoen moet aan een contract, dat hij zelf of zijn wettige vertegenwoordiger namens hem gesloten heeft?

Voorzeker neen; maar de geopperde bedenking geldt de verpligting van allen, bij tegenstand van enkelen, en dan zouden wij op onze beurt vragen, is het vrijheid, dat een contract wordt gesloten in weerwil van dezen?

De ware vrije arbeid zou niet behoeven verzekerd te worden, noch door beschrijving, noch door registratie van overeenkomsten, die bovendien den ondernemer geen waarborg hoegenaamd geven, vermits het Staatsblad van 1838 N°. 50 geene poenale clausule inhoudt, terwijl er evenmin eenig verhaal bestaat voor de aanmerkelijke voorschotten, ter wille van welke veelal die overeenkomsten zijn aangegaan, omdat de inlander, bij zijne zwakke begrippen van goede trouw, zich zeer zelden door deze voorschotten gebonden acht. En, wij moeten het erkennen, gegeven voorschotten kunnen den ondernemer kwalijk regten verzekeren, zooals wel eens wordt verlangd, om dat zij dan spoedig

eene soort van pandelingschap — zoo uitdrukkelijk van Regeringswege verboden — zouden doen ontstaan.

Niettemin, al kan ook hierin de volmaaktheid niet worden bereikt, eene toenadering tot het doel verdient onzes inziens steeds aanmoediging; hij, die in weerwil van bezwaren en opofferingen, met gevaar van aanzienlijke verliezen, gebruik tracht te maken van de gelegenheid tot vrijen arbeid en cultuur, heeft aanspraak op medewerking, ondersteuning en bescherming; verblijvende aan het gewestelijk bestuur de taak, *niet* om bezwaren te scheppen, maar om die zoo veel mogelijk weg te ruimen en overigens tegen misbruiken te waken.

De uitslag der vrije aanplantingen zijn niet schitterend; wij hebben de opgaven voor ons liggen die aantoonen, hoe betrekkelijk gering de productie nog is; van sommige aanplantingen is zelfs het riet, dat voor geene schatting vatbaar was, onvermalen moeten blijven, andere hebben elf, zestien en twintig pikols per bouw opgeleverd: één enkele aanplanting slechts heeft éénmaal 33 pikols per bouw bereikt.

Dan hoe dit ook zij, de moed wordt niet opgegeven en met volharding wordt naar beter resultaat gestreefd. Mogt het zijn, dat de uitslag de opfferingen en zorgen niet bekroont, dat de aansporing van aanmerkelijk hoogere betaling dan bij de gouvernements cultuur, door de geheel vrije beschikking over dien ongedwongen aanplant mogelijk slechts met onverschilligheid en traagheid worden vergolden; mogten in één woord de proeven falen, welnu dan zullen de onwil der planters en het belang der ondernemers het tijdstip van zelf bepalen waarop van vrije teelt wordt afgezien, en zulks zonder bemiddeling of bezorgdheid van zijde des bestuurs.

Het belang van zoovelen onzer, en van andere betrokkenen, die in deze rigting werkzaam zijn, waaronder ook sommige contractanten, die voor de even onverwachte als noodlottige vermindering van hun aanplant noodgedrongen eene vergoeding behoeven, moge ons in de eerste plaats hebben aangespoord ten deze wijdvoerig te zijn, ook een ander doel hebben wij daarmede voor oogen. Wij beseffen toch, dat in hetgeen wij nopens uitzonderingen aanvoerden, de bewijzen liggen der bezwaren die tegen vrijen arbeid en cultuur als algemeenen regel zich verzetten, en dat daardoor tevens de wenschelijkheid is aangetoond, om, immers vooralsnog, het tegenwoordig stelsel ongeschonden in stand te houden en te beschermen; een stelsel zoo verkieselijk boven anderen bevonden voor den maatschappelijken toestand der volken van dezen Archipel, dat mannen, ambtelijk of we-

tenschappelijk zoo hoog geplaatst als die waaruit was zamengesteld de staatskommissie, bijeengeroepen bij koninklijk besluit van 16 Junij 1857 no. 90, vermeend hebben de vraag „of voor de bevolking en „voor de vermeerdering der producte het niet verkieselijk zou zijn de „landrente in het rijk van Palembang afteschaffen en in plaats daar „voor praestatie van arbeid voor cultuurdienst te stellen, de ern„stige overweging van Uwer Majesteits regering zeer waardig keurden."

De bevestiging van de juistheid dezer zienswijze, vinden wij ook in de verklaring van het Gouvernements besluit dd. 15 October 1856. No. 46, opgenomen in het Bijblad op het Staatsblad, deel II, afl. 8, „dat nog een geruimen tijd zal verloopen. alvorens men er op „zal kunnen rekenen, dat vrije aanplant op eene zekere uitgestrekt„heid gronds, b. v. een bouw van 500 roeden, in den regel eene „productie oplevert, gelijkstaande met en niet aanmerkelijk minder, „dan de productie van eene uitgestrektheid gronds, onder toezigt van „de Gouvernements ambtenaren, met suikerriet beplant."

Het zijn woorden van geruststelling voor allen, die met bezorgdheid de pogingen gadeslaan die vaak worden aangewend om ondoordachte hervormingsvoorstellen ontijdig ingang te doen vinden.

Ook zij die het dwangstelsel willen verlaten, maar niet blind zijn voor de gevaren van een ommekeer, voorstanders van den vrijen arbeid met geleidelijken overgang, verklaren bij monde van een hunner talentvolste woordvoeders.

„Wij willen dien weg (die zij wenschen betreden te zien), bewan„delen, met standvastigheid, met de onwrikbare volharding. die uit „eene diepe overtuiging voortvloeit, maar tevens met al die voorzig„tigheid, al dat beleid, al dat ontzien van eenmaal gevestigde be„langen en verkregen regten, welke elke hervorming moet kenmer„ken, die levenskiemen in zich heeft en zekerheid wil hebben van „te slagen.

Bij het stellen dezer memorie is ons in handen gekomen een geschrift van een Indisch hoofdambtenaar, laatstelijk Resident van Soerabaija, den titel voerende „de vrije arbeid te Soerabaija, getoetst „aan de waarheid"; wij meenen daarin ook aanleiding te mogen vinden om ook onzerzijds voorzigtigheid in het doen van beslissende stappen aan te bevelen.

Naar onze overtuiging is, behoudens enkele uitzonderingen van bijzonder plaatselijken aard, de beschrijving van dien hoofdambtenaar volkomen juist en overal toepasselijk, en ten plegtigste verklaren wij, dat behoudens die uitzonderingen, geen onzer slaagt in het erlangen

van voldoende wezenlijken vrijen arbeid in weerwil van geldelijke opofferingen.

Eindelijk zien wij nog eene bedenking te gemoet, die wij niet met stilzwijgen wenschen voorbij te gaan: het is een beroep op de wetenschap der staathuishoudkunde, die gemeenlijk den voorstanders van het tegenwoordig stelsel tegengehouden wordt.

De lessen der leer van de algemeene welvaart kunnen voorzeker nimmer straffeloos geheel voorbijgezien of verwaarloosd worden, maar die wetenschap duldt, even als de wiskunde, dat toestanden en invloeden, die op haar inwerken en hare uitspraken wijzigen, in aanmerking komen.

Wij behoeven te dien opzigte de verklaringen der meesters in het vak, niet te herinneren: de wetenschap gedoogt geene operatien als die in de ontleedkamer en laat geene zuiver afgetrokkene beschouwingen toe, want hare slotsommen zijn niet opgemaakt in de afzondering van het studeervertrek, maar hebben tot grondslag de gegevens der maatschappelijke instellingen.

Al waren de voorschriften der staathuishoudkunde in strijd met den toestand der Javaansche maatschappij, en het stelsel daarop gebouwd, dan nog zouden wij de elders zoo juist gestelde, zoo practische vraag hier herhalen en gelijktijdig toestemmend beantwoorden:

„Is het niet beter, in weerwil der wetenschap te leven, dan uit „liefde voor haar te sterven?"

De beste verdediging der invoering en het behoud van het cultuurstelsel, de nood van Nederland, is ook tevens onze vrijspraak, als wij het geluk en den bloei van het vaderland, het zelfbehoud en het welzijn van ons en de onzen, meer liefhebben dan de bespiegelingen van de wetenschap.

Gelukkig vinden wij steun in een der meest wetenschappelijke mannen van het vaderland, die onverpoosd zijne uitgebreide kennis heeft dienstbaar gemaakt aan de verspreiding der staathuishoudkunde onder het Nederlandsche volk, en wiens lessen ook in deze kolonie gretig worden vernomen; die een diepen blik in de huishouding van het Java's volk heeft geworpen, zich evenzeer verklaart tegen de opheffing van het gemeenschappelijk grondbezit, als tegen inbreuk op de overoude dessa-inrigting en slechts bij wijze van proef den bijzonderen grondeigendom van den inboorling daarneven wil trachten in te voeren; die beaamt, dat de dwang van behoefte, zonder het cultuurstelsel, den Javaan niet gevoerd zou hebben tot de opbrengst van zulke groote massa's producten, die een zachten maar wel beloonden

dwang billijkt en niet verwacht, dat op éëns de deugd der arbeidzaamheid den Javaan kan worden ingeprent, en eindelijk verklaart, dat de wetenschap daarom niet in strijd is met zich zelve, als predikende wel vrijheid van den arbeid, maar gedoogende den dwang die daartoe voert, wanneer deze den inboorling voor zijne inspanning beloont; waarin hij het middel ziet om den vrijen arbeid te doen zegepralen.

Wij vertrouwen nog eene plaats hier te mogen inruimen aan het oordeel van een der meest verlichte staathuishoudkundigen van onzen tijd, den beroemden schrijver McCulloch, die in zijne welbekende Dictionary of commerce omtrent Java opmerkt:

„De voorafgegane aantooningen bewijzen, dat de productie en „handel vau Java, sedert de laatste twaalf jaren, met eene snelheid „toegenomen zijn, die in eene andere kolonie, behalve Cuba misschien, „onbekend is.

„Indien de hulpbronnen en het vermogen van dat schoone eiland „ten volle ontwikkeld worden, is het onmogelijk de uitbreiding van „zijnen handel te voorspellen.”

„Het zou ons bestek ver overschrijden, en al ware het tegendeel „het geval, dan nog ons tot beschouwingen leiden, vreemd aan dit „werk, indien wij in eenig wijdloopig onderzoek traden nopens de „middelen, die de uitbreiding van cultuur te weeg gebragt hebben.

„Niettemin kunnen wij kortelijk vermelden, dat de cultures voor „den uitvoer, hoofdzakelijk voor rekening des gouvernements worden „gedreven, gedeeltelijk door heffingen in natura, gedeeltelijk en in „kleiner mate, door belasting in arbeid aan de cultures gewijd.

„Mits die heffingen niet worden overdreven, zijn wij geneigd om „te gelooven, dat zij het minst bezwarend of drukkend middel zijn „om de belastingen der inboorlingen te innen, tevens het voordeeligst „voor het Gouvernement.

„Wij achten het eene ijdele veronderstelling, dat de nijverheid, „aan zich zelve overgelaten, ook bloeijen zal in een land als Java, „waar de behoeften der inwoners zoo gering zijn en zoo gemakkelijk „bevredigd worden of waar het klimaat zoo weinig tot inspanning „aanspoort.

„Zonder twijfel kan het stelsel van verpligten arbeid ligtelijk mis„bruikt en het werktuig worden der meest verregaande verdrukking, „maar zoolang dat stelsel met gematigdheid en met goed oordeel „wordt aangewend, gelooven wij, uit al wat ons berigt wordt, tot de „slotsom te kunnen geraken, dat het de voorkeur verdient boven elk

„ander stelsel tot dusverre bedacht, als het middel om de inwoners „van tropische klimaten te ontwikkelen.

„Wij hebben weinig of niets gezegd van de voordeelen des vrijen arbeids, want wij veronderstellen, dat allen daaromtrent eenstemmig zijn; niet slechts de theorie, maar ook de ondervinding heeft geleerd, hoe zijne vruchten, waar zij gedijen en rijpen, uitmunten boven die van dwang; wij schatten die voordeelen hoog en zouden met vreugde het tijdstippen begroeten, waarop wij met geldelijke opoffering, den vrijen arbeid, niet in schijn, maar in waarheid in onze werkplaatsen konden invoeren; maar daartoe moeten wij afwachten de vorderingen van den tijd. de opheffing van vele belemmeringen aan het grondbezit, aan de heerediensten en aan de nog weinig ontwikkelde behoeften des volks inhaerent.

Zijn die hinderpalen eenmaal weggeruimd, — maar wij gelooven in een meer verwijderd verschiet, dan de driftige voorstanders van den vrijen arbeid zich voorspiegelen, — dan ook zal op Java de wetenschap de overwinning hebben behaald.

Maar daarom ook — zoo lang de staatsmagt, wel bewust, dat een enkele misstap op den glibberigen weg naar eene ontijdige vrijheid het terugkeeren moeijelijk, zoo niet onmogelijk maakt, de slagboomen voor den vrijen arbeid niet kan ontsluiten, — moeten wij in onze magteloosheid berusten en verlangen wij slechts, dat de besturen die erkennen en ons de behulpzame hand niet onttrekken.

En men vreeze niet, dat wij bij deze erkenning van onze magteloosheid zullen inslapen; dat wij niet ten volle zouden beseffen, dat de vrijmaking van den arbeid, het hoogst wenschelijk einddoel is waar naar allen hebben te streven, en dat niet elke gelegenheid zal worden aangegrepen, die tot bereiking van dat einddoel kan leiden: — het een ieder aangeboren gevoel van eigenwaarde, dat noode bukt om hulp te vragen, staat daarvoor borg; en men bedenke, dat het alles beheerschend eigenbelang ons noodwendig aanspoort om niet langer dan strikt noodig is, een stelsel voor te staan, dat deze onze tegenwoordige en toekomstige industrieele positie aan het goedvinden van onzen medecontractant, de regering, prijs geeft, en op dit oogenblik ons alle risico der onderneming laat, — de regering onevenredige voordeelen ten onze koste toekent.

De keerzijde van het stelsel voor de onmiddelijk betrokkenen, stelle hen, die ons van blinde vooringenomenheid beschuldigen, gerust; zij levert tevens het meest peremptoir bewijs van de goede trouw onzer verdediging.

In eene naauwe betrekking tot het onderwerp, dat wij hebben behandeld, staan de loonen: een teeder punt, dat de gevoelens van staathuishoudkundigen verdeeld houdt.

Wij vermeenen te weten wat door den beroemden schrijver McCulloch omtrent de arbeidsloonen is uiteengezet; maar wij gelooven toch, dat elke regering in den regel zich beijvert, om al datgeen tegen te gaan, wat de voortbrengingskosten, ten nadeele van den algemeenen verbruiker verhoogen moet; even weinig vergeten wij, dat de arbeidsloonen op Java ver beneden die in Europa staan, noch ook, dat de arbeid door den javaan verrigt, veel geringer is dan die van europeaan, chinees of neger; noch ook dat die lagere loonen de hoofdvoorwaarde is, die mededinging mogelijk maakte.

Het is niet te ontkennen dat sedert eenige jaren eene strekking bestaat, om die arbeidsloonen op te drijven, hoe vaak ook de regering daartegen hebbe gewaarschuwd.

Als wij somwijlen die opdrijving hooren toejuichen en de aansporing daartoe verdedigd door velen, die den toestand van Java en de eigenaardige verhouding der regering in vraagstukken van dien aard niet doorgronden, — als wij daarbij vaak geene andere aanprijzing vernemen dan het belang der bevolking, denken wij onwillekeurig aan de woorden van den schrijver van „Relations between Labour and capital," C. Morrison:

„Onder de euvels die voortspruiten uit overdrevene of oppervlakkige „denkbeelden omtrent de grenzen der verantwoordelijkheid der meesters „voor den toestand hunner werklieden, behoort de gemakkelijkheid „waarmede zekere personen op goedkoope wijze zich den naam van „menschlievendheid verwerven onder den arbeidenden stand, als hunne „kampvechters tegen kapitalisten of ondernemers.

„Steeds is er eenige neiging in de menschelijke natuur om welda„digheid of andere deugden te beoefenen ten koste der beurs van „anderen, en die neiging neemt toe, naarmate de philantropie meer „als eene mode in zwang komt."

Het is toch onbetwistbaar, dat de voornaamste rationele oorzaak voor de verhooging van loonen alleen zijn kan, de aanwas van het kapitaal, waaruit die loonen kunnen worden bestreden.

Hoe meer derhalve de winsten der ondernemers, door lagere leveringsprijzen, andere ongunstige voorwaarden en eene onzekere toekomst worden verminderd, hoe meer het fonds uitgeput geraakt, om aan de vorderingen van hoogere loonen te voldoen.

De regeling der loonen vereischt in den regel geene gouvernements

tusschenkomst, zij worden bepaald door vraag en aanbod, maar op Java wordt in het algemeen de mededinging belemmerd door meer dan eene omstandigheid.

Vooreerst, dewijl de staatkundige instellingen het aanbod van den arbeid beperken ten gevolge van heerendiensten, verpligten arbeid als anderzins; en vervolgens, omdat eene bevolking gelijk de Javaansche, uit zucht tot gemak en rust, hare eischen immer hooger zal stellen dan de waarde van haren arbeid, ook uit het bewustzijn, hoeveel daarvan vaak onder de handen harer hoofden verdwijnt.

Worden de bezwaren beaamd, die wij hebben ontvouw en aand den ondernemer den vrijen arbeid onthouden, dan zal ook worden toegegegeven, dat de bepaling van de loonen of van den loopenden prijs van den arbeid door de besturen, eene zaak is van de uiterste billijkheid jegens de industrielen niet alleen, maar ook jegens alle dienaren van den Staat en ingezetenen, omdat elke opdrijving ook dezen treft, zonder dat de Regering in eene evenredige vermeerdering hunner inkomsten kan voorzien.

Ook de offers, die zulke opdrijving aan den staat oplegt, behoeven geene bijzondere aanduiding, zij werken noodwendig terug op de baten, die het moederland toevloeijen.

Bij de regeling der loonen door vrije mededinging ligt geenszins zooveel gevaar in de stijging der loonen, dewijl zij slechts tijdelijk is; maar in den kunstmatigen toestand van het cultuurstelsel, waarbij niet de behoefte, maar de staat den regel stelt, is eene enkele schrede terug bijna eene onmogelijkheid, hoe dringend de gesteldheid van vreemde markten dit ook zou kunnen vorderen.

De opdrijving van loonen is te onregtmatiger, omdat de besturen geen grondig oordeel kunnen vellen, in hoever het fonds van elke onderneming die verhooging gedoogt.

Met dit alles willen wij geenszins beweren, neen, wij nemen het tegendeel aan, dat de bepaling van een billijk loon, in evenredigheid tot de wezenlijke behoeften der bevolking, onder anderen tot den prijs van hare levensmiddelen niet tot de eerste zorg eener regering behoort, welke gelijk de Indische, in eene verhouding staat, zoo geheel afwijkende van die in Westersche maatschappijen.

Wij zijn zóó ver af van die zorg te laken, zóó geneigd elken maatregel, weldadig voor de bevolking, te loven, dat wij gerustelijk ons beroepen op de erkentenis van de daadzaak, dat menig fabriekant in tijd van nood, de bevolking te hulp is gekomen.

Maar wat wij wenschen tegengegaan en bestreden te zien, is de

neiging om naar willekeur en persoonlijke inzigten, onverschillig welke de behoeften der bevolking of de hulpbronnen des ondernemers zijn, de loonen steeds hooger en hooger op te voeren, wel wetende, dat eene weigering, ongeacht de herhaalde waarschuwing der Regering, vaak ernstiger gevolgen na zich sleept.

Reeds in 1848 vaardigde op last der Regering de Directeur van cultures bij brief van 17 December N_0. 4803/6 eene aanschrijving uit aan alle plaatselijke autoriteiten om „uit aanmerking van het „belang, dat er in gelegen is, om de dagloonen bij voortduring op eene „matige, mits billijke hoogte te doen blijven, hun aan te bevelen, om de „strekking tot verhooging der loonen zoo veel mogelijk tegen te gaan.

Die aanbeveling werd ook later gevolgd door voorschriften der Regering in denzelfden zin.

Wij rekenen hieronder mede de bekende, ook in andere opzigten zoo merkwaardige kabinets circulaire van den toenmaligen Gouverneur Generaal Rochussen van 18 Junij 1847, waarin die verhooging van het arbeidsloon wordt geschetst als „knagende aan elke onderneming van nijverheid", te wier behoeve geene bepaalde afzondering en toewijzing van een gedeelte der bevolking bij wijze van heerendienst plaats heeft, terwijl ook, aldus luidt dat staatsstuk verder „daar, waar „zulks het geval is, de aan die bevolking toe te kennen betaling meer „en beter in verhouding moet zijn tot de werkelijke waarde van een „dagloon, naar vroegere graanprijzen berekend, dan thans plaats heeft, „zoodat die vermeerdering van arbeidsloon heilloos dreigt te worden „en voor Java te doen verloren gaan, het onberekenbaar voordeel „van goedkoopen handenarbeid, door welken dit eiland is in staat „gesteld, zoo wel tot krachtige ondersteuning van het moederland, als „tot voordeel van alle particuliere personen, met alle tropische ge- „westen te wedijveren."

De Regering van Nederlandsch Indië is die zienswijze blijven aankleven en heeft steeds aanbevelingen doen afgaan tot tegengang van overdrijving in de betaling of eene opdrijving van loonen.

Wij kunnen volstaan, gelooven wij, ons te beroepen, op de Gouvernements beschikkingen, opgenomen in het Bijblad op het Indisch Staatsblad 1851, Deel I en II.

Algemeen is het gevoelen, dat de loonen, door de Regering zelve vastgesteld, allezins billijk zijn, en eene vergelijking met die, aan de vrije arbeiders in Britsch-Indie betaald, vermeld in het werk van Montgomery Martin „The British Colonies," zal daarvan een overtuigend bewijs geven.

Indien ons voorafgaand betoog eenig vertrouwen heeft verworven, schijnt het ons niet twijfelachtig, dat geen kapitalist, bij eene uitbesteding der suikercontracten, beduidende fondsen zoude wagen, tenzij hem zekerheid van den arbeid worde gegeven voor de cultuur, zoowel als voor de verwerking van het riet, en hij van de Regering de bepaalde toezegging dienaangaande, en hare strikte onthouding van verhooging of opdrijving van loonen, kunne bedingen.

Hij die daarbij een fortuin te verliezen heeft, zal niet in tegenspraak komen met de verklaringen van alle industrielen en ondervindingrijke ambtenaren.

Was het verstrekken van arbeiders en transportmiddelen vroeger voor het Gouvernement verpligtend [zoo als wij dit reeds eenmaal aanhaalden], later is dit geheel facultatief geworden, en eindelijk werd zelfs de toezegging tot het verleenen van hulp, bijaldien de contractant zich niet met eigen middelen kon helpen, uit de overeenkomsten weggelaten. Men wilde alle middelen in het werk stellen, om de contractanten te nopen, in de werkzaamheden door vrijwilligers te voorzien; doch wij meenen met grond te mogen betwijfelen, of ooit de overtuiging bestaan hebbe, dat men hierin volkomen slagen zou, zelfs bij betaling van loonen, geëvenredigd aan den arbeid. Het Gouvernement zelf gaf daartoe het voorbeeld bij de uitvoering van publieke werken; het betaalde een dagloon, dat zeer hoog mogt genoemd worden, en welke waren van deze pogingen de resultaten? Het bleek, in de meeste gevallen, dat *wanneer* zich vrijwilligers in genoegzaam aantal en voortdurend hadden aangeboden, dit het gevolg was geweest van zekeren invloed, die zich had doen gevoelen, en dat, zoodra *die* invloed ophield, zoodra men tot de overtuiging wilde komen of alles wel wezentlijk vrij was, het werk bleef steken, en men op nieuw tot verpligten arbeid de toevlugt moest nemen.

De contractanten waren, ten gevolge van de in hunne overeenkomsten gemaakte wijzigingen, nu wel niet meer bevoegd om hulp *te vorderen;* maar het bestuur bleef altijd bevoegd, om, zoo noodig, die *te verleenen.* En hier nu spreekt de on-

opgevoerd, en het Gouvernement zal òf moeten besluiten, om bij een groot getal ondernemingen op Java van een gedeelte zijner winsten af te zien, òf met inachtneming van plaatselijke omstandigheden alle verdere verhooging van loon nadrukkelijk tegen te gaan.

Cijfers, die wij later geven, zullen dit betoog staven.

Nog uit een ander oogpunt kunnen wij ons met de bepaling van het loon voor rietsnijders, in al. 1 van § 18, niet vereenigen. Wij hadden namelijk gewenscht, dat de bevoegdheid tot de regeling van het loon voor die werkzaamheid, even als van elken anderen arbeid, naar plaatselijke omstandighedan voor elke Residentie, aan het Indisch Gouvernement verbleven ware. Het zijn toch juist de plaatselijke omstandigheden, die bij de verschillende contractszaken haar krachtigen invloed doen gevoelen, en die in het oog moeten worden gehouden.

Wij begrijpen niet volkomen den gang van redenering, voorkomende in den aanvang der beoordeeling van § 18. Leest de minderheid [*hier* de heeren van Twist en van Hoëvell] uit de bepaling en de memorie van toelichting, of maakt zij er de gevolgtrekkingen uit:

1°. dat de fabrikant zal rietsnijders *kunnen vorderen*, en

2°. dat deze hem niet mogen geweigerd worden?

Wij kunnen dit noch in de bepaling lezen, noch er zoodanige gevolgtrekking uit opmaken. Integendeel, wij lezen duidelijk dat de fabrikant slechts hulp kan *inroepen*, en dat het bestuur die *weigeren* kan, wanneer zij met de krachten der bevolking niet over een te brengen is. Dit geldt zoowel van rietsnijders als van andere arbeiders. Van rietsnijders echter, zoo wel als van alle andere arbeiders, moet vooraf *overtuigend zijn gebleken dat zij vrijwillig niet te verkrijgen zijn.*

Wij zien hierin volstrekt geene vermeerdering van den verpligten dwangarbeid bij de suikerkultuur. Het kan toch hen, die het beweren, voorzeker niet onbekend wezen, dat hetgeen nu in § 18 (al. 1) is voorgeschreven, steeds *heeft* plaats gehad en nog dagelijks plaats grijpt. De bepaling schrijft dus geene

meerderen dwang voor, dan nog altijd gebleken is noodig te zijn. Integendeel: de wettelijke bepaling dat overtuigend blijken moet van de onmogelijkheid, om het riet vrijwillig te doen snijden, is een waarborg tegen overdrijving, en dus veeleer als *vermindering* van den dwangarbeid te beschouwen.

Nog raadselachtiger wordt ons de bewering, dat de arbeiders *niet werken wilden*, omdat het loon te gering was voor den zwaren arbeid. Immers te gelijker tijd wordt aangevoerd, dat *in de verhooging van het loon* OVERDRIJVING van loon wordt gezien. Hoe zijn deze beide stellingen met elkander te rijmen? Nog meer; men zegt: „de inlander wil niet werken *omdat* het loon te gering is" — en in één adem voegt men er bij: „door vrijwilligen arbeid is tot dusver *zonder bezwaar* in de behoefte voorzien"! Wij moeten opregtelijk verklaren, dezen gang van opponeren niet te vatten.

Of is de eerste dezer stellingen weder eene lezing uit de memorie van toelichting tot de Algemeene grondslagen? Wij vinden dáár wel, dat men het loon van één cent meer in verband tot den arbeid beschouwt, maar nergens een woord, dat tot de gevolgtrekking zou kunnen leiden, dat de Regering van meening ware dat de arbeiders vrijwillig niet werken wilden, *omdat* het loon te gering was voor den te verrigten arbeid.

Wij zijn, integendeel, overtuigd dat dit niet de meening der Regering *kan* wezen, omdat haar uit alle rapporten en mededeelingen moet zijn gebleken: dat het bekomen van vrijwillige rietsnijders niet is *de regel*, maar *de uitzondering*. De bewering, dat vrijwilligers niet zouden verkregen zijn, omdat men hun geen genoegzaam loon aanbood, is derhalve onjuist. De ondervinding heeft geleerd dat op verschillende tijden en plaatsen, aan rietsnijders en voor andere werkzaamheden aan andere inlanders dikwerf te vergeefs een loon geboden is, meer dan te ruim voor den te verrigten arbeid. Maar de arbeiders wilden niet werken, omdat de prikkel ontbrak.... omdat zij namelijk *niet opentlijk of bedekt er toe verpligt werden.*

Wij betreuren het zeer, dat de Regering voor het riet-trans-

port de bepaling heeft gemaakt, dat dit zonder eenige tusschenkomst van het bestuur *moet* geschieden. In sommige streken en voor verschillende ondernemingen behoort het verkrijgen van vrijwillige transportmiddelen tegen hooge, zelfs tegen geheel onevenredige loonen, tot de onmogelijkheden. Wat zal nu het gevolg wezen, wanneer de Regering hare beschermende hand terug trekt? Dat de grondstof ten nadeele van alle belanghebbenden niet op zijn tijd, of welligt in het geheel niet vermalen wordt. Wij uiten dan ook den wensch, dat hierin nog eene wijziging gebragt moge worden.

Blijkens § 19 heeft het Gouvernement een vroeger aangenomen beginsel, dat gedwongen en vrije arbeid nevens elkander kunnen bestaan, grootendeels gewijzigd. De vergunning, aan den fabrikant om op zijne fabriek ook riet te verwerken, verkregen door vrijwillige overeenkomst, zal voor het verslag niet meer verleend worden, ten minste niet, zoolang geene nadere regeling, zonder gevaar voor Gouvernements-aanplant, zal kunnen gemaakt worden.

De nadeelige gevolgen die men van deze vroeger verleende vergunning vreest, zijn:

1.) Dat de bevolking over meerdere velden zal beschikken, dan met de behoefte aan padi is overeen te brengen;

2.) Overdrijving van de werkkracht der bevolking;

3.) Fraudes tot verkorting van de belangen van het Gouvernement.

De minderheid der Commissie [de heeren van Twist en van Hoëvell] noemt de verdediging der Regering van hare, tegen den vrijen arbeid reagerenden maatregel, in geenen deele afdoende. De meerderheid keurt den maatregel goed.

Had de ondervinding van de laatste jaren bewezen, dat er in waarheid eenig vooruitzigt bestond op de ontwikkeling van een *wezentlijk* vrijen arbeid voor de suikerriet-teelt binnen een niet al te ver verwijderd tijdstip; dat die ontwikkeling zou kunnen plaats grijpen op grondslagen, waarvan de uitkomsten aan de eischen van Nederland konden voldoen, en aan de in-

dustrie zekerheid voor de toekomst geven; dat, eindelijk, het verband tusschen vraag en aanbod voor den arbeid zich binnen ettelijke jaren op Java zou regelen: wij zouden den maatregel hebben betreurd. Wij zouden het bejammeren, dat alleen om den derden grond (wering van fraudes tot verkorting van de belangen des Gouvernements) een maatregel genomen ware, die tegen den vrijen arbeid reageert. De vroeger verleende vergunning aan de fabrikanten moest toch tot proefnemingen met dezen vrijen arbeid geleid hebben, die men met een bestaand materieel zonder te veel kosten kon doen, en waarvan de mislukking dus geene te groote verliezen zou hebben berokkend. Wij zeggen: *alleen om den derden* grond; immers had de ondervinding geleerd, dat een *wezenlijk* vrije arbeid en geen andere zich ontwikkelde, dan zou tweërlei vrees èn voor het beschikken over meerder velden, èn voor de overdrijving van de werkkracht der bevolking, ijdel zijn geweest. Zoo als de minderheid der Commissie te regt opmerkt, zal bij vrijen arbeid, aan de vrije uitoefening van haar wil overgelaten, de bevolking niet over te veel velden beschikken; want *zij zal zich niet overwerken.*

Maar wat heeft de ondervinding inderdaad bewezen? Dat *niet* de vrijwillige arbeid zich ontwikkelde; maar dat een arbeid, het gevolg van verholen dwang in het leven is geroepen; dat de feitelijke gevolgen daarvan niet alleen zullen zijn, maar ook reeds werkelijk aanwezig zijn, dat op enkele plaatsen over *meer* gronden beschikt is, dan met de behoefte van padi, en met het belang der bevolking over een te brengen is. Dat het daarom te vreezen is, dat de bevolking niet *vrijwillig*, maar door hare, daartoe omgekochte hoofden gedwongen, zich overwerken zal; dat van de krachten der bevolking en veestapel te veel gevergd zou worden.

En *omdat* de ondervinding dit in allen deele voldoende geleerd heeft, komen ons de gronden der Regering afdoende voort. Ook wij vertrouwen overigens op de toezegging, dat zoodra de aangetoonde bezwaren zullen kunnen worden opgeheven, en

waarvan wij, wat twee betreft, de juiste oorzaak meenen te hebben aangetoond, de Regering weder de ingetrokken vergunning zal verleenen, omdat hierdoor, zooals wij reeds zeiden, de gelegenheid tot niet al te kostbare proefnemingen geopend wordt.

Die ondervinding heeft ons geleerd, hoe weing kans er voor alsnog bestaat, om goed suikerriet te verkrijgen door wezentlijk vrijwillige overeenkomsten, en om dat riet met wezentlijk geheel vrije arbeiders en transport-middelen te verwerken.

---

§ 20. Voor het eerst vinden wij hier een punt der regeling dat volgens het Verslag, ofschoon toch nog met eene restrictie, de goedkeuring der geheele Commissie wegdraagt.

De bepaling, die de algemeene goedkeuring wegdraagt, betreft de afschaffing der renteloze voorschotten. Ook wij kunnen ons daarmede volkomen vereenigen. Er is echter restrictie bij de goedkeuring van de Commissie. Zij doet de vraag, waarom moet het Gouvernement de plantloonen renteloos blijven voorschieten? Dat voorschot, berekend op ƒ 3,000,000, werd gerekend gedurende een jaar te loopen, en tegen eene rente van 6 pCt. zou dan het Gouvernement eene schade lijden van ƒ 180,000 's jaars. De Commissie had, met betrekking tot de feitelijke omstandigheden, zich wél zoo juist uitgedrukt, indien zij aldus had geredeneerd.

„Het Gouvernement zou de aanzienlijke winst, welke de „suikerkultuur oplevert, nog met ƒ 180,000 's jaars kunnen „vermeerderen, indien het den contractanten de verpligting had „opgelegd, om voor te schieten het voorschot en minimum „plantloon, dat men in het belang der bevolking bij § 12 der „algemeene grondslagen, vaststelde om uit te betalen.”

Of de contractanten nu, bij al de hun reeds opgelegde verpligtingen, ook nog *deze* kunnen dragen, is een punt, waarover wij ter gelegener tijd en plaats, een door goede gronden gestaafd oordeel hopen uit te brengen.

Heeft men meermalen aangetoond wat *l'art de grouper les*

chiffres vermag, wij veroorlooven ons thans de opmerking hoe ook de inkleeding *van eene zinsnede* en de *wijze van voordragt*, eene zaak geheel anders kunnen doen voorstellen als zij werkelijk is. Moet niet iedereen uit de wijze, waarop de kwestie door de overgebleven leden der Commissie wordt voorgedragen, opmaken, dat het Gouvernement werkelijk een verschot deed ten behoeve van den fabrikant?

En hoedanig is nu *inderdaad* de toedragt der zaak?

Het Gouvernement doet niets anders dan, ingevolge de bepalingen vervat in § 12, de bevolking te betalen voor hare verrigte werkzaamheden, door welke *het Gouvernement* in staat wordt gesteld, om later te voldoen aan de contracts-verpligtingen, die het heeft op zich genomen. Wij gronden deze redenering, even als die waaruit wij de verpligting van het Gouvernement afleidden om voor bibiet en bemesting te zorgen, op het feit, dat de suikerriet-aanplantingen zijn *Gouvernements-aanplantingen*, en dat zij *niet* zijn de aanplantingen der contractanten.

Tot staving van dit feit beroepen wij ons op het reeds lang bestaan, en op nieuw gehandhaafde beginsel van *uitsluiting der fabriekanten* van alle regtstreeksche bemoeijenis met de aanplant.

In § 12 der algemeene grondslagen vinden wij de bevestiging van deze onze stelling, door de bepaling, dat het riet tot vollen wasdom gekomen zijnde, door den fabrikant wordt *overgenomen;* in art. 5 der contracten komt eveneens de bepaling voor, dat, eerst wanneer het tot vollen wasdom is gekomen, het te veld staande riet den fabrikant tot verwerking wordt *overgegeven*.

Wij gelooven dat het met de billijkheid geheel over een te brengen is, om van den contractant geene betaling te vorderen, dan voor en aleer hem de grondstof *is* geleverd, en dat hetgeen de overgebleven leden der Commissie verlangen eigenlijk daarheen zou strekken, dat de *contractanten* voorschotten zouden moeten geven voor een Gouvernements-aanplant, en voor welke zij in wezentlijkheid renten zouden moeten derven of betalen.

Strikt regt zou gehandhaafd worden, bijaldien de contractant verpligt werd, bij de overname *het riet* te betalen, maar dán ook het Gouvernement bij de levering *den suiker*.

Daar echter door den fabrikant voor het riet betaald wordt, naar gelang van den opbrengst, die vooruit niet te schatten is, en men nog geene betere wijze van betaling heeft weten vast te stellen, is het volgen van dat strikte regt ondoenlijk. Wij gelooven dan ook, dat bij hetgeen de Staat door de suikerkultuur wint, deze zich wel kan getroosten, om in het belang der bevolking deze, overigens betrekkelijk geringe voorschotten te doen.

Vroeger hechtte men nog al veel gewigt aan het rente-verlies, dat door het Gouvernement geleden werd, door het geven van voorschotten voor dagelijksche uitgaven. Eene rekening-courant, als bijlage gevoegd bij de memorie der suiker-contractanten, heeft echter het bewijs geleverd van het overdrevene dier voorstellingen. Het geheele bedrag van het rente-verlies loste zich voor eene onderneming in *f* 305.25 op, en bij eene eenigzins spoediger aflevering zou de rente-rekening in het voordeel van het Gouvernement hebben kunnen komen.

Volgens onze meening zijn de overgebleven leden der Commissie ook hier niet van overdrijving vrij te pleiten. Het eerste voorschot wordt betaald als de stokken in den grond zijn, als een gemiddelden datum daarvoor mag men aannemen, 1 Augustus. Er verloopt dan een tijd van 11 maanden na de betaling van dit voorschot, vóór dat het Gouvernement suiker begint te ontvangen. Het tweede voorschot ad *f* 1,200.000 wordt slechts een paar maanden gegeven, vóór de suiker-ontvangst begint. Van die ontvangen suiker wordt slechts $^2/_3$ der contractswaarde betaald; het overige één derde dient dus al dadelijk tot gedeeltelijke terug-betaling der voorschotten. Wij gelooven, dat wanneer men eens eene naauwkeurige rekening-courant opmaakte, dan op de *f* 180.000 van de overgebleven leden der Commissie wel wat af te dingen zou vallen. Wij vragen ook den steller van het rapport, of welligt niet in den boezem der

voltallige Commissie eene zoodanige berekening is geleverd: en zoo ja, waarom die niet in het rapport is opgenomen? Maar er is nog eene omstandigheid, die bij dit punt in aanmerking komt. In de verschillende lands-kassen liggen steeds groote sommen renteloos; door de uitbetaling van het voorschot, waarvoor een deel dier gelden gebruikt worden, derft het Gouvernement dus inderdaad geene rente; en de bewering van de overgebleven leden der Commissie zou alleen dàn juist zijn — indien overigens het aangewezen cijfer zelf juist ware — wanneer elke gulden in kas onmiddellijk tegen 6pCt. rente uitgezet werd, of dat men geene kassen had, en elke uit te geven gulden tegen die rente moest opnemen.

De rekening van de overgebleven leden der Commissie moge die zijn van een particulier, zij is het niet van een Gouvernement.

De overgebleven leden der Commissie, die het belang der bevolking nog al dikwerf als een hefboom voor hunne argumenten gebruiken, heffen nu bij de maatregelen, in *dat* belang genomen, dadelijk de noodkreet van schade aan. Wij herinneren hier andermaal aan het gevoelen der meerderheid: dat de fabrikant niet meer betalen *kan*, en passen op hen toe de reeds aangehaalde woorden van C. Morisson.

---

§ 21. Wij vinden de bepaling, vervat in deze paragraaf, door de meerderheid verdedigd, op grond dat bij de vaststelling van een fixum de fabrikanten alléén de aanzienlijke voordeelen genoten en het Gouvernement is te kort gekomen in het regtmatig aandeel, dat het in de verhoogde suiker-productie behoorde te hebben.

Die verhooging van productie was niet, volgens hare beschouwing, alleen het gevolg van het bewerken van syroop tot suiker; ook van eene betere kultuur, eene betere bewerking van den grond, en meer zorg voor het planten en onderhouden van het riet. Dit is dus niet aan den fabrikant, maar aan de leiding van het Gouvernement te danken. De meerderheid der

Commissie heeft, met het oog op het verleden, gedeeltelijk gelijk in hare bewering; maar zij ziet over het hoofd, dat door de invoering van het fixum juist de *aanzienlijke* vermeerdering van productie plaats had.

Zonder fixum had men die aanzienlijke vermeerdering niet verkregen; de vermeerdering bewees de deugdelijkheid van het stelsel.

Heeft nu al het Gouvernement niet dadelijk gedeeld in de directe voordeelen, welke bij eene eerste invoering grootendeels aan den fabrikant en voor de bevolking ten deel vielen, dan heeft het daarbij toch ook geene schade, maar zelfs indirect voordeel gehad.

Wij erkennen echter gaarne, dat het Gouvernement een regtmatig deel, ook in de directe voordeelen toekomt. De uitsluiting van die voordeelen kon, gelijk wij reeds zeiden, zich alleen bij de invoering van het stelsel voordoen; maar bij eene periodieke herziening is dat niet meer mogelijk, want de vermeerderde productie komt reeds bij de eerste herziening, en daarna bij elke volgende, in aanmerking.

De opmerking: „het bezwaar dat vroeger bestond, drukte „vooral, dewijl de fabrikant alleen hooge nommers moest „leveren; daar het Gouvernement nu voortaan ook suiker van „mindere kwaliteit in de levering aanneemt, vervalt de reden, „die den fabrikant bewogen om syroop te laten wegloopen," is niet juist. Het bezwaar was vroeger grooter, door dien nog datzelfde jaar suiker geleverd moest worden; maar het bezwaar van de levering van hooge nommers, kwam dàn alleen in aanmerking wanneer men geene hooge nommers in voldoende hoeveelheid had, alzoo in wanlevering verviel, en dan boven den hoogsten marktprijs nog boete moest betalen.

De geldelijke kwestie der levering blijft dezelfde. Of de fabrikant een pikol n° 18 voor *f* 9, òf een pikol n° 12 voor *f* 6 levert: hij ontvangt steeds *f* 8 *minder* dan de tegenwoordige marktprijs bedraagt.

De reden, die den fabrikant bewoog om zijne syroop te

laten wegloopen, was wel vervallen bij de fixum-levering; maar door de jaarlijksche herziening van het fixum is die reden op nieuw in het leven geroepen. Wij zullen dit met een voorbeeld staven.

Onderstelt: de fabriekant ziet kans om uit eene zekere hoeveelheid syroop nog twaalf honderd pikols suiker te maken van zeer inferieure kwaliteit. Dan is het gevolg, dat hij het volgende jaar acht honderd pikols *meer* aan het Gouvernement moet leveren. Want het fixum wordt herzien, en de twaalf honderd zeer inferieure suiker, die hij gemaakt heeft, worden hem voor goede qualiteit in rekening gebragt en bij de bepaling van het verdere te leveren fixum in aanmerking genomen. Die 800 pikols *moet hij* leveren tegen een prijs, gelijkstaande met *f* 8 *minder* per pikol, dan de tegenwoordige marktpijs bedraagt. De meerdere productie van het vorige jaar berokkent hem alzoo — aangenomen dat de marktprijs noch gerezen, noch gedaald zij — het volgende jaar een verlies van *f* 6400.

Alvorens dus de fabriekant de 1200 pikols gaat fabriceren, moet hij zijne berekening maken of de winst, die hij dit jaar door de twaalfhonderd pikols zal behalen, niet ruimschoots wordt opgewogen door het nadeel, dat hem in het aanstaande jaar te wachten staat. Zijn nu de kosten van fabrikatie zoo groot, of is de suiker van eene *zóó* inferieure kwaliteit, dat hij maar *f* 5.50 per pikol verdienen kan, dan, natuurlijk, zal hij die inferieure suiker *niet* maken en liever zijn materieel sparen.

De bevolking derft het plantloon, het Gouvernement de indirecte voordeelen, het algemeen belang lijdt er onder.

Wij zijn het eens met den heer Duymaer van Twist, die bij de openbare beraadslaging over deze zaak in de Tweede Kamer, de meening verkondigde, dat niemand in staat is te beletten, dat een fabrikant in dergelijke omstandigheden geen suiker van zijne syroop maakt. Wij gelooven echter ook, dat ieder dwangmiddel hier ongeoorloofd zou zijn.

Al wordt nu ook het stelsel van eene fixum-levering niet geheel omver geworpen, men heeft, door het belang van den

tot dien prijs moet geleverd worden, bepaald voor ieder oogstjaar op twee derden der gemiddelde productie per bouw van de laatste drie vooraf gegane jaren; terwijl, wat de Nommers betreft, als regel is aangenomen, dat zeventig ten honderd van de suiker gelijk moet wezen aan het standmonster 16 tot en met 20, en dertig ten honderd volgens de standmonsters 12 tot en met n° 15.

Het zijn deze twee paragrafen, die de belangen van den Staat en van de contractanten onderling regelen, en waaruit dus het bewijs moet geput worden: 1° dat door de voorwaarde der regeling de Staat gewaarborgd is dat zijn regtmatig aandeel in de winst, die de suikerteelt oplevert, niet te gering is, en 2° dat die bepalingen aan de contractanten een voldoend voordeel laten, zoodat van het kapitaal, hetwelk zij leveren, de rente wordt betaald en hunne industrie hare belooning ontvangt.

Het algemeen belang vordert, dat het aandeel van den Staat niet te gering is.

De suikerfabrikatie heeft, even als iedere andere industrie, hare eischen, waarvan één bestaat in eene voldoende winst, om kapitaal en rente te waarborgen en het werk te beloonen.

Wordt aan dezen eisch niet voldaan, de industrie kan niet blijven bestaan, nog minder zich ontwikkelen; de tegenwoordige industriëlen zullen er onder lijden, en er de slagtoffers van worden, zonder dat men andere industriëlen zal vinden, vóór dat door gewijzige voorwaarden aan dezen eisch voldaan zal zijn.

De strekking van het verslag der overgebleven leden van de Commissie leidt tot de conclusie, dat men de nieuwe voorwaarden beschouwt als *te gunstig* voor de contractanten. Wij hebben den President der Commissie hooren zeggen: „Ik moet „zeggen wat ik meen, en dan meen ik, dat daarbij op den „voorgrond staat het belang der suiker-contractanten, dat daarop „volgt het belang van den Staat, en dat eerst in de derde „plaats gelet is op het belang van de bevolking."

De Minister van Koloniën zegt in zijne redevoering: „men „doet het voorkomen als of de nieuwe voorwaarden nog te

„gunstig zijn voor de bestaande contractanten. De uitkomst „zal het wel anders bewijzen. Reeds is het mij bekend, dat „velen hoogst ontevreden zijn over de nieuwe voorwaarden, „en niet tot de voorgestelde verlenging zullen toetreden, maar „hun contract zullen laten afloopen, en dan den kans der uit- „besteding wagen.”

Zijn die klagten gegrond en men mag, uit hetgeen de Minister voorspelt, dat de uitkomst zal leeren, opmaken, dat die niet zoo ongegrond zijn, dan voldoet de gemaakte regeling omtrent dit punt, niet aan hetgeen men blijkens de memorie van toelichting op het oog had, namelijk: een ernstig streven, om de uiteenloopende belangen te betrachten.

Niets kan naar ons inzien grooter verwondering baren, dan dat bij de strekking van het Verslag, en de zoo even aangehaalde meening van den president dier Commissie, § 21 niet tot andere oordeelvellingen heeft geleid, dan men leest in het Verslag, en dat § 22 met stilzwijgen is voorbijgegaan. Uit die beide paragrafen toch moet hoofdzakelijk het bewijs geput worden, dat bij de regeling der suikerkultuur het belang der contractanten *op den voorgrond* staat. De bepalingen, vervat in deze paragrafen, hadden dan ook, onzes inziens, door den president en de leden der Commissie, die met hem eenstemmig denken, hevig bestreden moeten worden. Niets van dat alles is evenwel geschied:

In § 21 haalt de meerderheid een voorbeeld aan, waaruit moet blijken: dat zoo de nieuwe regeling reeds in 1857 in volle werking ware geweest, de Staat tusschen de 3½ en 4 millioen gulden *meer* zou hebben erlangd; de minderheid bepaalt zich tot beschouwingen over wijzigingen in het fixum, waaromtrent wij onze meening reeds geuit hebben.

Paragraaf 22 gaat de Commissie stilzwijgend voorbij. Is de Commissie misschien teruggedeinsd voor het bewijs harer bewering? Waarom, indien *werkelijk* de contractanten te veel bevoordeeld waren, niet verlangd dat in paragraaf 21 de hoeveelheid der te leveren suiker, — die daarin voor elk oogstjaar bepaald

grondslag een evenwigt tusschen die beide groote belangen — die van den Staat en van de industrie — heeft daargesteld; zoodat de basis solide mag genoemd worden, en men zich dus op den duur goede vruchten van de regeling kan beloven.

De tegenwoordige Indische marktprijs van *f* 16 kan niet als normaalprijs worden aangenomen. Vijf jaren geleden kon men geen *f* 13 voor No. 16 bedingen. Bij eene berekening naar de gevolgen van 't aangenomen stelsel zal dus *f* 15 de prijs moeten zijn, dien men als gemiddeld kan aannemen.

Met deze gegevens levert eene fabriek van 400 bouws 18,000 pikols, waarvan aan het Gouvernement worden afgestaan 12,000, en voor den fabrikant overblijven 6,000 pikols. Het Gouverment wint alzoo *f* 84,000 en de ondernemer *f* 42,000.

Uit deze *f* 42,000 moet nu de ondernemer voldoen 1° de rente van zijn kapitaal, 2° de slijtage van zijn materieel en 3° in het overschot zijne belooning vinden.

Eene fabriek op Java, die gemiddeld 45 pikols per bouw zal maken, dient, behalve van de noodige gebouwen, ook van luchtledige toestellen voorzien te wezen. De nieuwe bepalingen leggen bovendien de verpligting op, om de toestellen, vereischt ten einde zoo noodig met stoom te malen, ook voorhanden te hebben.

Voor eene dergelijke fabriek met al de aankleven en een compleeten inventaris zal een kapitaal van *f* 350,000 benoodigd zijn. [1])

Een kapitaal van *f* 350,000 kost den ondernemer minstens $7^1/_2$ pCt., dus aan rente *f* 26,250.

Bij de wijziging, die § 26 nu, volgens de mededeeling van den minister van Kolonien, ondergaan heeft, bestaat thans eenige meerdere waarborg voor het kapitaal, door de bepaling dat bij eventueele overname door het Gouvernement van de fabriek

---

[1]) Wij merken hier op, dat al de door ons genoemde cijfers kunnen geacht worden beneden de werkelijkheid te blijven: zoo kan men op Java niet overal kapitaal tegen eene rente van $7\frac{1}{2}$ pCt. bekomen.

enz. de taxatie zal geschieden naar den grondslag van de betrekkelijke waarde, voor den eventueel opvolgenden contractant. Maar de overname blijft toch nog eene onzekerheid; want noopten soms omstandigheden het Gouvernement daarvan af te zien en moest dan tot eene opruiming overgegaan worden, dan zou die waarde al zeer gering zijn en het grootste gedeelte van het kapitaal verloren gaan.

Nu willen wij gaarne aannemen, dat dit een zeer exceptioneel geval zal zijn. Hij, echter, die zijn kapitaal waagt, zal in zijne berekeningen dezen kwaden kans in aanmerking brengen. Wanneer men nu voor dàt gedeelte van het kapitaal, hetwelk voor slijtagie als anderzins geamortiseerd moet worden, de berekening, die ook door de contractanten wordt opgegeven, aanneemt en daarvoor, zeker niet te hoog, 2½ pCt. in rekening brengt: dan geeft dit over aan het kapitaal een bedrag van *f* 8750. Van de *f* 42.000 gaan dus voor den ondernemer *f* 35.000 af, en blijven er *f* 7000 ter belooning voor zijne industrie over.

Wanneer men nu in aanmerking neemt de zorgen en moeite aan het bestuur eener dergelijke onderneming verbonden, het gevaar voor misgewassen, voor vermindering van marktprijzen, voor onheilen van hooger hand, voor brand en meer dergelijke kwade kansen, dan beweren wij, dat bij eene productie van 45 pikols per bouw, het voordeel van den fabrikant niet ruim genoeg is.

De ondernemingen, die meer dan 400 bouws hebben, geven aan de fabriekanten betere geldelijke resultaten; het kapitaal vermeerdert wel gedeeltelijk door de meerdere uitgebreidheid en capaciteit der fabriek, maar niet in evenredigheid tot de grootere opbrengst van het geheel.

Wij zullen nu niet veel cijfers aanhalen, maar alleen de aandacht vestigen op de gemiddelde productie op Java in de verschillende Residentiën.

Van de jaren 1852—1858 was die gemiddelde productie 36,01 pikol per bouw; over het jaar 1858, alleen ongeveer 40 pikols.

Belangrijk moet deze productie nog stijgen, wil zij gemiddeld het cijfer van 45 pikols bereiken. Van de Residentiën Passaroean, Soerabaija, Bezoeki en Probolingo, mag men met eenigen grond verwachten, dat de gemiddelde productie al spoedig tot 45 picols of meer zal stijgen. Maar van de Residentiën Tagal, Japara, Cheribon, Madioen, Kedirie, Samarang, Pekalongan, Banjermaas en Rembang is dat niet te verwachten. Het gemiddelde cijfer van 45 pikols per bouw zal door een groot gedeelte der ondernemingen op Java vooreerst niet gemaakt worden. Een minder cijfer geeft nog slechtere resultaten. Het gevolg der regeling is dus, zelfs wanneer de productie op Java tot gemiddeld vijf-en-veertig pikols stijgen mogt, dat het grootste getal der ondernemingen niet alleen geene belooning voor de industrie zal afwerpen, maar velen geen voldoende winst zullen behalen, om daaruit de rente en de 2½ pCt. voor amortisatie van kapitaal te betalen.

Vergelijken wij nu eens. De Gouvernements-aanplantingen kunnen op Java tot een cijfer van 50,000 bouws, of meer gebragt worden. Bij eene gemiddelde productie van 45 pikols per bouw, is alzoo de opbrengst 2,250.000 pikols; daarvan krijgt het Gouvernement 1,500.000 pikols en zou die tegen den aangenomen marktprijs van *f* 15 op Java, met *f* 10,500.000 voordeel kunnen verkoopen. Onder deze omstandigheid zal slechts een klein deel der fabrieken eene billijke winst voor de ondernemers afwerpen, namelijk die, welke 50—60 pikols of daaromtrent per bouw maken. Het meerendeel dier ondernemingen zal kwijnen of ten onder gaan.

Zie hier nu hoe bij de nieuwe regeling „*de zorg uitblinkt* „*voor de partikuliere belangen der suiker-contractanten*, TEN „NADEELE VAN DE SCHATKIST!"

Zie hier nu, hoe het belang der suiker-contractanten *op den voorgrond* staat!

Moet men, bij zoodanige oordeelvelling, de zaakkennis van de overgebleven leden der Commissie, of hunne onpartijdigheid in twijfel trekken?

Maar welke moeten de natuurlijke gevolgen dezer bepaling zijn en van andere, die daarmede in verband staan? Dat het te groote voordeel niet bestendig zal wezen; dat de contractanten niet duurzaam aan hunne verpligtingen zullen kunnen blijven voldoen; dat de kwijnende toestand der meeste ondernemingen de ontwikkeling der suiker-industrie in den weg zal staan; dat vele ondernemers geruïneerd zullen worden; dat men hun, die dezen zullen opvolgen, betere voorwaarden zal moeten geven, en dat eindelijk de schade op den Staat zal nederkomen!

De bepalingen, vervat in deze beide paragrafen, zullen, indien zij worden gehandhaafd, al het goede, dat men van deze regeling mogt verwachten, vernietigen, en niet voldoen, naar ons inzien, aan hetgeen de memorie van toelichting noemt: „een ernstig streven om de uiteenloopende belangen der be„volking, van het Gouvernement en van de fabrikanten, in „billijkheid te vereenigen."

---

§ 23. Als een gevoelen der meerderheid van de Commissie wordt hier gezegd: „de bijzondere zorg van de Regering voor de „partikuliere belangen der suiker-contractanten, ten nadeele „van de schatkist en van het algemeen, blinkt vooral uit in „deze regeling."

De meerderheid der Commissie zou met grond eene dergelijke uitdrukking kunnen bezigen, wanneer zij had bewezen:

1. Dat door de voorwaarden, vervat in de nieuwe regeling, het regtmatig aandeel van den Staat in de winst der suikerteelt niet groot genoeg was.
2. Dat de voorwaarden, door de publieke uitbesteding te erlangen, het aandeel voor den Staat in de winst bepaaldelijk zouden vergroot hebben.
3. Dat de Regering, met verkrachting van gedane toezegging aan *allen* (niet aan enkelen, dit zullen wij bewijzen), eerlijk en ter goede trouw zou hebben gehandeld, met tot eene

dadelijke uitbesteding over te gaan, of den verlengings termijn, b. v. op drie jaren te stellen.

Het bewijs is voor geen der drie punten geleverd.

Het bezwarend oordeel, dat de meerderheid der Commissie hier over de handelingen der Regering uitspreekt, maakt voor ons onverklaarbaar en onbegrijpelijk, dat § 22 door de Commissie stilzwijgend voorbij gegaan wordt, en dat omtrent § 21 het gevoelen der meerderheid van de commissie aldus uitgedrukt wordt:

Men mag uit deze regeling een groot voordeel voor den Staat verwachten. Daarop volgt nu onmiddellijk § 23.

De zorg van de Regering voor de partikuliere belangen der suiker-contractanten ten nadeele van de schatkist en het algemeen belang, blinkt vooral uit in deze regeling. Nu moge men zeggen dat de eene bewering slaat op den inhoud van § 21 en de andere op § 23. Wij kunnen dit niet aannemen; de eene bepaling moet in verband tot de andere beschouwd worden, want gezamenlijk behooren zij tot, en vormen één geheel.

De woorden „*blinkt vooral uit in deze regeling,*" geven ook wel de beteekenis, dat de regeling der Regering algemeen wordt geacht in het nadeel van de schatkist en van het algemeen belang te zijn.

Of de toejuiching in § 21 is onverdiend, of de aantijging in § 23 wordt der Regering zonder billijke reden gedaan. Bij de beoordeeling van § 11 vinden wij nog als het gevoelen der meerderheid uitgedrukt: „Overigens meende men in de verge-„lijking der plantloonen, gelijk ze nu betaald worden, wel „degelijk eene verbetering en verhooging in 't belang der be-„volking op te merken.

„Aan te dringen op nog meerdere belooning zou onredelijk „zijn, zoo wel met het oog op den fabrikant als op het Gou-„vernement.

„De fabrikant kan bij de lage prijzen, die hij voortaan van „zijne aan den Staat te leveren suiker heeft, onmogelijk een „hooger plantloon betalen; hij zou dan zijn bedrijf niet kunnen „voortzetten."

Hoe dit nu te rijmen met de bewering, dat de Regering voor de contractanten te veel zorg heeft aan den dag gelegd ten koste van de schatkist?

Naar hetgeen wij in de discussiën vernomen hebben, moet *hetzelfde* lid der Commissie hebben helpen uitmaken de *meerderheid*, die deze tegenstrijdige conclusiën nam. Het is schier onbegrijpelijk.

Over het stelsel van begunstiging is reeds zóó veel gewreven en geschreven, dat wij er slechts weinig van willen zeggen.

Kan men begunstigden noemen, personen die van derden — en tot sommen voor welke de zaak voor *een ieder* te koop was — ondernemingen hebben gekocht? Wij gelooven het niet. Welnu, op enkele uitzonderingen na, behooren de tegenwoordige ondernemers tot *die* cathegorie.

Kan men begunstigen noemen: het stellen van voorwaarden, als die voorkomen in de regeling, en die wij ontleed hebben?

Op de vraag: „was eene verlenging van 10 jaren noodig?" geven wij het antwoord: dat, indien eenmaal *het billijke* (wij vertrouwen, dat de toekomst ook zal bewijzen *het nuttige*) erkend was van eene verlenging, dan ook het belang der suikerindustrie — die de winst op de suikerriet-teelt moet daarstellen, waarbij het algemeen belang zoo zeer gebaat wordt — vorderde, dat die termijn niet te kort werd genomen. Immers elke te korte termijn moet noodwendig het aanbrengen van dikwerf kostbare verbeteringen tegengaan, en dus de ontwikkeling der industrie zelve in den weg staan.

Wij herhalen hier wat de heer van Hoëvell, dien wij thans als lid der meerderheid van de Commissie aantreffen, in de zitting van 26 November jl. heeft gezegd:

„Die onzekere toestand, die onzekerheid voor de toekomst „is voor elke industrie doodend, en laat ook haar verderfelijken „invloed gevoelen op de suiker-kultuur," en verder, sprekende van de contractanten:

„Wanneer zij nu het vooruitzigt hadden van eene toekomst, „waarover zij te beschikken hebben, zullen zij zich de kosten ook

„gaarne getroosten. Zij zullen de te maken kosten op den „langen duur met woeker terug vinden.

„Maar zij hebben slechts *twee* jaren voor zich."

Wij gelooven, dat, met het oog op de eischen der industrie de tijd van 10 jaren niet te lang is; maar ook met het oog op de billijkheid is zij dit niet; want bij de toezegging had wel niemand aan minder gedacht.

Over het stelsel van uitbesteding zijn de gevoelens zeer uiteenloopend; en eerst eene proeve zal kunnen bewijzen, wie gelijk hebben: de voor- of tegenstanders.

Wij hebben althans door de meerderheid der Commissie niets zien *bewijzen* in het voordeel van het stelsel der uitbesteding. Ja, veel is hier en op andere plaatsen *gezegd*, maar niets is *bewezen*.

Wij nemen eens aan, dat bij eene uitbesteding het Gouvernement billijke voorwaarden zal kunnen bedingen; maar wij kennen het Nederlandsch en Indisch publiek te veel zaakkennis en te veel gezond verstand toe, om te meenen, dat bij eene uitbesteding voorwaarden zullen worden aangenomen, die alléén bij eene productie, aanmerkelijk hooger dan die tot nog toe verkregen is, den ondernemers eene billijke winst verzekeren.

Wij gelooven dus in geen geval, dat bij de uitbesteding het aandeel in de winst voor het Gouvernement, dat volgens de besproken regeling daaraan wordt toegekend, zal overschrijden.

Wij komen dus tot de slotsom: dat de beschuldiging, door de meerderheid der Commissie, tegen de Regering gerigt, onbewezen en alzoo onverdiend is.

Wij houden ons overtuigd, dat de resultaten, over het algemeen, van eene publieke uitbesteding nimmer zullen overschrijden, en welligt, niet evenaren die resultaten, welke te verwachten zijn van eene onderhandsche aanbesteding en bij welke men een behoorlijk evenwigt voor de uiteenloopende belangen in acht genomen heeft. Eene periodiek herhaalde uitbesteding moet altijd nadeelig op de suikerindustrie werken; omdat ieder inhebber, wanneer de tijd nadert dat hij zijne

onderneming in andere handen kan zien overgaan, zich onthouden zal, daaraan verbeteringen toe te brengen, die op tijd werken. Deze omstandigheid moet van invloed wezen op de resultaten der uitbesteding, die afhankelijk zijn van de resultaten der industrie. Wij gelooven dat de Staat zich in de voordeeligste conditie zou stellen, indien zij voor elke nieuwe onderneming, alle voorwaarden, rakende emplacement en contract, regelde, en alsdan het contract met het regt van exploitatie tegen contant geld, of daarmede gelijkstaanden termijn van betaling gunde aan den meest biedende, die de vereischten bezit, om als contractant te worden toegelaten.

Dan moest verder den contractanten het vooruitzigt worden gegeven, dat de Staat met hen voortdurend zal blijven contracteren, echter op voorwaarden, die om de 10 jaren herzien en door den Staat gesteld zouden worden.

Bij niet-aanneming der alzoo herziene voorwaarden zou de fabriek tegen taxatie door het Gouvernement worden overgenomen, dat dán het nieuwe contract opveilt, met de voorwaarde, om de fabriek tegen de getaxeerde waarde over te nemen.

Ingeval de overname niet geschiedt, zou de ondernemer, evenals bij de tegenwoordige bepalingen, tot de opruiming *veroordeeld* kunnen worden.

De Regering betoogt in de Memorie van toelichting tot de Algemeene grondslagen het onbillijke van een plotselingen overgang, in strijd met de gedane belofte van preferentie, en bovendien de moeijelijkheden, die zich bij sommige ondernemingen zouden voordoen, om die bij expiratie over te nemen.

De meerderheid der Commissie meent, dat die preferentie niet aan *alle* contractanten is gegeven. Wij hebben het bewijs van het tegendeel beloofd en zullen dit geven.

Het Gouvernement is ten opzigte van geene enkele onderneming vrij. Wij hebben daarvoor andere argumenten, dan die de meerderheid meent dat wel eens ten onregte verdedigd zijn.

Bij besluit dd. 11 December 1854 heeft de Minister van

Koloniën, in antwoord op een rekwest aan een contractant te kennen gegeven: dat zijn verzoek om verlenging vooralsnog voor geene inwilliging vatbaar bevonden is, kunnende hem echter worden medegedeeld, dat bij de plaats gehad hebbende opdragt aan het Indisch bestuur tot het bewerkstelligen van een algemeen onderzoek betreffende de suiker-kultuur op Java, aan dat bestuur is aanbevolen, om hangende dat onderzoek geene suikercontracten te verlengen voor meer dan drie jaren, behoudens het geval, dat bereids bepaalde toezeggingen mogten zijn gedaan, waaraan alsdan tot een maximum van 10 jaren gevolg zou kunnen worden gegeven; zijnde de Gouverneur-Generaal tevens gemagtigd, om aan de betrokken contractanten toe te zeggen, dat, nadat de grondslagen waarop later zal worden gecontracteerd, zullen zijn vastgesteld, bij voorkeur met hen zal worden overeengekomen, bijaldien daartegen overigens aan hunne vroegere handelingen in het algemeen geene bedenkingen kunnen worden ontleend, en voorts om te bepalen, dat, *wat er ook later bij het uitgeven van nieuwe suikercontracten worde beslist, het beginsel van uitbesteding niet op de verlenging van oude contracten met denzelfden contractant zal worden toegepast.*

Dat besluit was bekend. Daarvan waren onderscheidene afschriften op Java in handen van contractanten.

Een uitvloeisel van die magtiging door den Gouverneur-Generaal, reeds in Julij ontvangen, is geweest, de belofte van preferentie, opgenomen in verschillende contracten. Op de toezegging, dat, nadat de grondslagen waarop later zal worden gecontracteerd zouden zijn vastgesteld, de voorkeur zou worden gegeven, is niet geweifeld door velen, om aanzienlijke sommen tot verbetering en uitbreiding aan te wenden. Zij geeft ook den sleutel voor besteede koopsommen en gedane transactiën en mag, hoe men het nu ook veroordeelen wil, als *de voorname oorzaak* beschouwd worden, waarom de onzekere toestand en zijn verderfelijke invloed gedeeltelijk onschadelijk zijn geworden.

Wij kunnen niet, evenals de Commissie dat doet, treden

in eene beoordeeling van de handeling van den toenmaligen Minister, maar wij vragen: is de preferentie aan allen toegezegd, ja of neen?

Wij vragen: zou de Regering aan hare belofte voldoen, indien zij tot de, door de meerderheid der Commissie voorgestelde dadelijke uitbesteding overging?

Voldoet zij daaraan, wanneer zij *ook later* tot uitbesteding der bestaande contracten overgaat?

Zou na deze toezegging een termijn van drie jaren eene gunst geweest zijn? Mogten de contractanten niet redelijker wijze verwachten en daarop hunne berekeningen maken, dat, wanneer reeds de tijdelijke verlenging liep over een tijdvak van drie jaren, de definitieve verlenging, wanneer eenmaal de grondslagen vastgesteld zouden zijn, voor langer en minstens voor 10 jaren zou wezen?

Men veroordeelt nu de handeling van den Minister. Waarom is niet de intrekking van dat besluit, hetwelk immers bekend was, dadelijk geprovoceerd? Dan zouden de belanghebbenden geweten hebben wat hun te wachten stond.

De overgebleven leden van de Commissie spreken nog van *gunst* en *geschenk*. Wat van die gunst is, hebben wij reeds aangetoond; en wat nu *het geschenk* betreft, wij wijzen op onze berekeningen en op het eigen gevoelen der meerderheid van de Commissie uitgedrukt bij § 11: *dat de fabrikant bij hoogere plantloonen* en bij al de voordeelen, die hem worden ontnomen, *zijn bedrijf niet kan voortzetten.*

Wij wijzen nog éénmaal op de opinie, geuit door de Indische pers. Onzes erachtens gebieden de goede trouw en de eerlijkheid aan het Gouvernement, om de bestaande overeenkomsten te verlengen, en het belang der suikerteelt om dezen verlengings-termijn niet te kort te nemen.

Wat de meerderheid der Commissie voorstelt, kon voor de fabrikanten misschien wel zoo voordeelig wezen, als de nieuwe regeling, indien ten minste gelijke maatregelen werden genomen, om de concurrenten tot serieuse te beperken, als nu in § 2

ten koste van den fabrikant is genomen, dat de toegekende preferentie de concurrentie niet benadeelt.

Wordt dit niet gedaan, dan zal § 2 vele speculatiën, misschien nog erger kunnen uitlokken.

Elk inschrijver diende dus eerst van zijne gegoedheid te doen blijken, dat hij den koopprijs der fabriek kan betalen.

Wij gelooven niet, dat de Staat door de voorgestelde wijze van uitbesteding bevoordeeld zal worden. Behalve de contracten, waarbij de overname der fabriekgebouwen niet gestipuleerd is, zouden zich, naar wij vermeenen, verschillende bezwaren en moeijelijkheden ten gevolge van wettelijke bepalingen voordoen; en men kan het de teleurgestelde eigenaren niet euvel duiden, wanneer zij, bij het zien verkrachten van gedane toezeggingen, van deze gelegenheid gretig gebruik zouden maken, om zich hunne etablissementen zoo duur mogelijk te doen betalen, of de concurrentie te bemoeijelijken.

Zij zouden te dwingen zijn; maar zouden de schatkist en het algemeen belang hierdoor gebaat worden? Wij vinden bij de minderheid der Commissie ondersteuning in onze meening, dat verlenging billijk is, en dat de voordeelen der uitbesteding nog moeten bewezen worden.

---

§ 24. Wij vinden bij al de leden der Commissie bezwaar tegen de geringe voorkeur, aan den ouden contractant gegeven; het toeval moet willen dat hij inschrijft juist tot hetzelfde bedrag als degene, welke de meest aannemelijke voorwaarden aanbiedt.

Misschien kan men hiertegen met eenigen grond aanvoeren, dat het, bij gelijke voorwaarden, dikwerf van belang voor het Gouvernement en de bevolking kan wezen, om den ouden contractant te behouden, en dat niet alle veranderingen verbeteringen zijn.

Wij, voor ons, hechten weinig of geen belang aan deze §.

---

§ 25. Deze paragraaf, door de Commissie niet behandeld, geeft ons ook geene aanleiding tot beschouwingen.

---

§ 26. Over deze § verwijzen wij naar het aangevoerde door den Minister in de zittingen van 15, 16 en 17 October, jl. en juichen zeer de gemaakte veranderingen toe.

Het komt ons voor, dat de overgebleven leden der Commissie hier een zeer hard oordeel uitspreken en, voorzeker, de verbazing welke zij, volgens den steller van het verslag, verklaren ondervonden te hebben bij het lezen van deze paragraaf, kan niet grooter wezen dan de onze bij het lezen van het verslag.

---

§ 27. Wij zullen ons niet mengen in den strijd over art. 56 van het Regerings-reglement. De meerderheid der Comissie vermeent, dat de uitbreiding, welke in deze algemeene grondslagen aan het cultuurstelsel gegeven wordt, *niet* in strijd is met het boven aangehaalde artikel. Zij houdt het ook voor onmogelijk, de bepaling weg te laten, dat alleen hij tot de concurrentie bevoegd is, tegen wiens toelating in de binnenlanden geen bezwaar bestaat, en waaromtrent het Gouvernement zich een vrij, ongemotiveerd oordeel voorbehoudt, dewijl zulk een voorschrift voor de rust en orde op Java niet kan worden gemist.

De contractanten hebben in hunne memorie op deze bepaling gewezen, die ook wij vermeenen, dat niet weggelaten kan worden. Zij hebben daarom de uitbesteding ontijdig genoemd. Zij hebben daarbij nog gewezen op de omstandigheid, dat de inlandsche bevolking nog niet tot dien staat van ontwikkeling is gekomen, die noodig is om zelve voor hare belangen te waken; en zij hebben daarbij tevens gewezen op den grondregel van den Generaal van den Bosch.

Ondernemers, die in strijd zouden handelen met hetgeen het geluk en de tevredenheid van den Javan kan bevorderen,

moeten niet worden geduld, welke vertraging ook daarvan in de uitbreiding der cultures het gevolg mogt zijn. Beter geene produkten, dan die met krenking der pligten, die wij aan de bevolking verschuldigd zijn, verkregen worden.

Zij hebben nog gewezen op de veranderingen en de verhouding der pachters bij eene uitbesteding, tegenover ambtenaren en inlandsche hoofden, en daarom de uitbesteding onstaatkundig genoemd.

Ook wij wijzen nog eenmaal op deze beide omstandigheden.

De overgebleven leden der Commissie keuren de bepaling af, dat de hulp van het gewestelijk bestuur kan worden ingeroepen, wanneer voldoende blijkt, dat geen genoegzaam getal vrijwillige arbeiders te verkrijgen zijn.

Dat men die bepaling heeft moeten maken, bewijst alweêr het ontijdige der uitbesteding. Laat men haar weg, en bestaat de zekerheid dat de hulp van het bestuur *niet* zal worden verleend, al blijkt het dat men geene vrijwillige arbeiders voor den opbouw kan erlangen, en dat men niet later van dit beginsel zal afwijken en gunsten bewijzen, dan zal men zien, wie zich aan de uitbesteding zullen wagen, op welke voorwaarden men pachter zal willen worden, en of de uitbesteding dan aan den Staat voordeelen zal geven!

De opmerking, dat in de oude contracten geen voorschrift voorkomt betrekkelijk de levering van arbeiders tot den aanbouw benoodigd, vindt misschien hare oplossing in de omstandigheid, dat de fabrieken, daarbij behoorende, beschouwd worden, al reeds aangebouwd te zijn.

Wij wenschten wel eens te weten, welke ondervinding reeds voldoende heeft bewezen, dat de vrije suiker-industrie, althans in verschillende gedeelten van Java, allezins bestaanbaar is, en zelfs voor de ondernemers, zoowel als voor de bevolking, zóó aanzienlijke voordeelen afwerpt, dat zonder bezwaar een deel daarvan, onder welken vorm dan ook, aan het Gouvernement kan worden afgestaan?

Zal dat deel, met het oog op het plantloon, door de con-

tractanten betaald, gelijk kunnen wezen aan het aandeel van den Staat in de nu bestaande suiker-fabrikatie?

---

§ 28. De wijziging, welke door den Minister is medegedeeld, en bereids § 26 heeft ondergaan, zal ook in de herziening, welke deze § behoefde, voorzien.

---

§ 29. Daar de betaling ten allen tijde door het Gouvernement geguarandeerd blijft, en het Gouvernement zich door de volgende § die betaling verzekert, valt hieromtrent niets anders op te merken.

---

§ 30. Het zal altijd zeer moeijelijk voor het hoofd van het gewestelijk bestuur zijn, om de gegoedheid der borgen te beoordeelen; en welligt ware het voor het Gouvernement van belang om, zoo mogelijk, meerder waarborg te erlangen; want het geldt hier groote kapitalen. Wat toch zal het Gouvernement doen, wanneer de pachter in gebreke blijft, en de borgen evenmin de koopsom kunnen betalen? Dit is eene der moeijelijkheden van de uitbesteding.

---

§ 31. Geeft geene aanleiding tot verdere beschouwingen.

---

§ 32. Wij kunnen ons geheel met het oordeel der Commissie vereenigen, dat het beter ware geweest dergelijke bepalingen niet op te nemen.

De beschouwingen omtrent de Artt. 20 en 21 der contracten, worden door het Verslag aldus medegedeeld:

„Ook het model suiker-contract bij verlenging, letter A. „heeft tot een paar opmerkingen aanleiding gegeven."

Wij meenen, dat zoowel het doel van het rapport als zijn vorm hier hadden geeischt, dat ook omtrent *deze* opmerkingen het gevoelen der meerderheid en der minderheid van de Commissie bekend ware gesteld.

Wij achten ons niet bevoegd om een oordeel te vellen over de vraag: of de solidariteit der verpligting van de erfgenamen, had behooren te worden gehandhaafd, dan wel of het vervallen daarvan door goed regt en billijkheid werd voorgeschreven? Gaarne laten wij de beoordeeling hiervan aan bevoegde autoriteiten over.

Enkele leden der Commissie, en men weet niet wie de opmerkingen maakte, gaven er te veel blijken van dat de zucht tot afkeuring en eene veete tegen de contractanten alles beheerschten, dan dat men, hoe gaarne ook aan de kunde dier leden hulde brengende, onvoorwaardelijk aan hunne oordeelvelligen zou mogen hechten.

Omtrent art. 21 zullen wij ons veroorloven, onze meening te zeggen. Volgens de oude, of nu bestaande contracten, moet het beheer *„zooveel mogelijk"* door den contractant ter andere zijde, of zijn gemagtigde gevoerd worden. De woorden *„zooveel mogelijk,"* zijn nu vervallen. De ondervinding heeft, gelooven wij, bewezen, dat die woorden weinig afdoende waren; de gevallen van verhuring, waarvan de Commissie spreekt, hebben onder de oude bepalingen plaats gehad.

Het belang van het Gouvernement en dat der bevolking vordert, dat de ondernemingen goed beheerd worden; het is voor beider belang onverschillig *wie* ze beheert. Niet altijd heeft de kapitalist ook de kennis, en er kunnen zich vele gevallen voordoen dat de gemagtigde meer geschiktheid heeft dan de principaal. In ieder geval heeft zich over den eerstgenoemde het Gouvernement de contrôle voorbehouden.

Waarom een huurder, „die er uithaalt, wat hij kan," het Gouvernement en de bevolking benadeelt, is ons niet duidelijk. Van *fraude* kan hier geen sprake zijn; het toezigt is er om die te ontdekken, en de wet om haar te straffen.

Dat „uithalen wat hij kan," verkrijgt dus de huurder, door

de productie zoo groot mogelijk te maken. Lijden daaronder nu het Gouvernement en de bevolking, of hebben beiden er voordeel bij?

Het „uithalen wat hij kan" zal misschien ten koste van gebouwen en inventaris geschieden, en dus ten nadeele van den eigenaar komen. De hier gestelde som van zestigduizend guldens, is een *phrase à effêt*, geschikt om naijver en verbittering tegen de contractanten aan te wakkeren.

Wij stellen de vraag aan de overgebleven leden der commissie: welke ondernemingen onder de nieuwe regeling eene winst (*winst* niet te verwarren met *opbrengst*) van *f* 60.000 geven zullen? De gemaakte opmerkingen getuigen, onzes inziens, meer van een vijandigen geest en van vooroordeel tegen de contractanten, dan van het voornemen, om slechts te beoordeelen wat den Staat en het algemeen belang kan schaden.

Wij hebben thans alle paragrafen der regeling en der contracten, die ten gevolge van die regeling vastgesteld zijn, beschouwd, en ook over het Verslag der Commissie, zoowel wat betreft zijne algemeene beschouwingen, als de daarin vervatte beoordeeling van iedere §, onze meening uitgebragt. Er blijft ons nu nog over, de slotsom onzer overwegingen, zoowel wat het Verslag als wat de regeling betreft, mede te deelen.

Wij vangen aan met het eerstgenoemde.

Omtrent den toon, waarin dat Verslag gesteld is, merken wij op, dat in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die toon is gekarakteriseerd als te zijn: die van *den hartstogt*, en niet die van de *bedaarde redenering*. De steller van het Verslag, de heer van Hoëvell, heeft daarop geen ander antwoord gegeven, dan *dat het zijn eigen toon was*.

Wij zouden voor de onderteekenaars van dat Verslag eene wederlegging dier beschuldiging en de bewijzen, dat het de taal of de toon *der overtuiging* was, wel zeer wenschelijk hebben gevonden.

Welke opinie men nu ook toegedaan zij, kan het niet anders of de omstandigheid, dat twee van de vijf leden der Commissie geweigerd hebben het Verslag te teekenen, moet daaraan een zweem van partijdigheid geven.

Wij kunnen geen enkele gegronde reden vinden, waarom het gevoelen der leden, die geweigerd hebben mede te teekenen, niet in dat Verslag is uitgedrukt, gelijk zij vermeenden daarop regt te hebben. Bij eene gemoedelijke en onpartijdige beoordeeling had, onzes erachtens, aan dien billijken eisch ten allen tijde moeten voldaan worden; en het moet voor een iegelijk, die onbevooroordeeld zijne gedachte uit, aanleiding geven tot de onderstelling, dat de onderteekenaren van het Verslag vreesden, dat, indien zij het gevoelen der andere leden teruggaven zooals deze het verlangden, dan hunne eigene beweringen, die zij met zooveel aandrang op den voorgrond stelden, krachteloos zouden worden gemaakt.

Al aanstonds valt in het oog, dat bij de behandeling van ieder punt, hetzij algemeene beschouwingen, hetzij paragraafsgewijze beoordeeling, het afkeurend gevoelen, onverschillig of de *minderheid*, dan wel de *meerderheid* der Commissie dit voorstond, voorop gezet wordt. Verklaarbaar overigens, door de, in de discussiën bekend geworden bijzonderheid, dat de afkeurende *minderheid* steeds heeft bestaan uit de heeren van Twist en van Hoëvell, en dat *zij* het ook waren, die de afkeurende *meerderheid* vormden bij die punten, bij welke de heer van Nispen van Sevenaer zich met hen vereenigde.

Verschillende uitdrukkingen, zooals die van „*absurd*" en meer anderen, mogen nu den toon *van den steller* teruggeven, maar hadden in een staatsstuk vermeden moeten worden; te meer, daar zij weinig zullen beantwoorden aan het doel, waarmede die waarschijnlijk gebezigd zijn. Wilde men daardoor aan de afkeuring grooter kracht bijzetten, dan is dat doel gemist. Een kalme beoordeelaar zal te vergeefs in dat stuk *waardigheid*, het gevolg eener gevestige overtuiging, zoeken. Het verslag bewijst ook nog, dat het oordeel van onderscheidene leden geprejudi-

cieerd en gegrond was op feiten, die meer en meer blijken geheel anders te zijn, dan die in het Verslag en bij andere gelegenheden zijn voorgesteld.

Op dien verkeerden grondslag heeft men bij de beschouwingen omtrent den vrijen arbeid, de uitbesteding en omtrent nog andere punten voortgebouwd. Allerlei onjuiste gevolgtrekkingen makende, heeft men daaruit gronden geput, om de regeling te bestrijden. Onze voorafgaande betoogen kunnen dit staven.

Het verslag levert vele tegenstrijdigheden op; en ofschoon die reeds zijn aangetoond, zullen wij de bewijzen daarvoor nog eens herhalen.

De eerste tegenstrijdigheid vinden wij bij de Algemeene beschouwingen van § 6, en bij de behandeling der paragrafen 1, 2 en 8.

De meerderheid der Commissie, die in het eerste gedeelte van meening is, dat het duidelijk blijkt, hoe de Regering, zooveel mogelijk, de aanplant dessa's gewijze wil doen plaats hebben; dat zij dus wel degelijk wil, dat slechts één vijfde der gronden van iedere dessa gebruikt wordt, maar dat zij meent dat het onmogelijk is, op deze regeling geene uitzonderingen toe te laten, zegt bij het tweede gedeelte, dat de uitzonderingen regel zullen worden; dat niet één vijfde, maar de helft, ja al de sawah's zullen gebruikt worden, waarop dan een allertreurigst tafereel volgt van al de onheilen die hieruit geboren zullen worden!

In § 8 betreurt de meerderheid der Commissie het verlaten van het heilzame beginsel, om 400 bouws als maximum voor iedere fabriek aan te nemen; tot die meerderheid behoort de Heer van Hoëvell. Wij verwijzen naar de door ons aangehaalde bestrijding van de onvoorwaardelijke toepassing van dat zelfde beginsel, door genoemden Heer op den 26sten November jl. in de zitting der Staten-Generaal. Door den Minister van Kolonien is dit incident bij de debatten aangehaald; maar de heer van Hoëvell heeft het niet wederlegd.

Schenkt eene dergelijke handeling het vertrouwen, dat de uitgebragte opinie het gevolg van *overtuiging* is, of moet de gevolgtrekking worden gemaakt, dat de partijzucht deze opinie

beheerscht, al naar gelang men de handelingen der Regering wenscht aan te vallen?

§ 11. De meerderheid der Commissie erkennende, dat zij bij de grondslagen eene verbetering voor de bevolking opmerkt, meent dat het Gouvernement geen hooger plantloon *kan* geven, en dat de fabrikant, bij de lage prijzen die hij voortaan voor zijne aan den Staat te leveren suiker zal ontvangen, en bij al de voordeelen, die hem ontnomen worden, *onmogelijk* een hooger plantloon betalen kan.

Hij zou dan zijn bedrijf niet kunnen voortzetten.

§ 21. Volgens de meerderheid der Commissie mag men uit deze regeling een *groot* voordeel voor den Staat verwachten, daar, zoo zij in 1857 in volle werking ware geweest, bij de behaalde prijzen 3½ à 4 millioenen gulden *meer* zou hebben getrokken.

§ 23. De meerderheid der Commissie is van oordeel, dat de bijzondere zorg van de Regering voor de particuliere belangen der suikercontractanten ten nadeele van de schatkist, en van het algemeen belang, vooral bij deze regeling uitblinkt.

Deze gevoelens, uitgedrukt door de meerderheid der Commissie bij de beoordeeling der paragrafen 11, 21 en 23, druisschen tegen elkander aan.

Eene volgende paragraaf kan wel de voordeelen, die eene voorgaande beloofde, gedeeltelijk te loor doen gaan; maar de Staat kan niet zooveel grooter voordeel dan vroeger behalen, indien werkelijk de regeling *eene zoodanige ware, dat daarin de zorg uitblonk voor de belangen der suiker-contractanten ten nadeele van den Staat.* Die bijzondere zorg blijkt dan ook niet; want bij al de voordeelen, die men den fabrikanten *ontnomen* heeft, kunnen zij niet *meer* betalen.

Hoe ook is de beoordeeling, voorkomende in § 23, overeen te brengen met de omstandigheid, dat de meerderheid der Commissie zich in de meest essentieele punten met de regeling vereenigt?

Dat die beoordeeling niet alleen doelt op de bepalingen

vervat in § 23, maar op de geheele regeling, bewijst het gevoelen, uitgesproken door den president der Commissie, in de zittingen der Tweede Kamer en bereids door ons aangehaald.

Behalve de vele tegenstrijdigheden, die het bevat, komt ons het verslag der Commissie ook *onvolledig* voor, omdat de bewijzen van de vooropgestelde beweeringen: benadeeling van den Staat en niet-voldoende bevoordeeling der bevolking, te groote bevoordeeling voor de contractanten, ten eenemale ontbreken.

En deze bewijzen hadden toch hoofdzakelijk geleverd moeten worden bij de behandeling van die paragrafen, welke vaststellen de hoeveelheid der te leveren suiker en de contractsprijzen.

Behalve door het gebrek aan bewijzen, valt nog de onvolledigheid in het oog, door de afkeuring van het bestaande, zonder dat men iets beter in de plaats aanwijst.

In het slot ontbreekt, als een gevolg der beoordeeling van de verschillende onderdeelen, een goed of afkeurend oordeel over het geheel. En toch vorderde dit het algemeen belang.

De opgegeven hoofdtrekken en eigenschappen van het Verslag, brengen ons, — hoe ongaarne wij ook een dergelijk gevoelen uiten — daarbij in aanmerking nemende de wijze, waarop dit stuk de beschouwingen en oordeelvellingen van de leden der Commissie terug geeft, tot het oordeel, dat door enkele leden der Commissie uit het oog schijnt te zijn verloren, wat een welbegrepen staatsbelang vorderde, en dat hunne uitspraak beheerscht is geworden door de zucht tot onbeperkte afkeuring van alle handelingen der Regering; door partijgeest tegen den minister, die de regeling maakte. Er komen bij: vooroordeel en eene vijandelijke gezindheid tegen de contractanten, die men van de eene zijde erkent dat niet *meer* betalen kunnen, maar toch in éénen adem als bevoordeelden uitkrijt, en die men aldus verlangt in een toestand te brengen, dat zij hun bedrijf niet kunnen voortzetten.

Bij eene beoordeeling der regeling meenen wij te moeten

aanvangen met de verklaring, dat, naar ons inzien, de Staat en een ieder die direct of indirect bij de suikerteelt betrokken is, redenen hebben, om de Regering erkentelijk te wezen, dat aan den onzekeren toestand, waarin die teelt sedert lang verkeerde, een einde is gemaakt, en dat men gedane toezeggingen noch verbroken, noch ontdoken heeft.

De Staat, omdat daardoor het vooruitzigt is gegeven op eene ontwikkeling der suikerteelt, ten voordeele van het algemeen belang der Natie en van de schatkist; en omdat de waardigheid van dien Staat niet gedoogde, dat eene regeling had plaats gegrepen, die strijdig met gedane toezeggingen ware geweest. *Belanghebbenden*, omdat bij die regeling de verzekering is gegeven, „dat er ernstig naar gestreefd wordt, om de uit„eenloopende belangen van het Gouvernement, der bevolking „en van de fabrikanten in billijkheid te vereenigen."

Van dat streven getuigt reeds menige bepaling; terwijl de afgelegde verklaring, bewijzende hoe zeer men een evenwigt voor de uiteenloopende belangen noodig acht, opdat de suikerteelt zich duurzaam moge ontwikkelen, het vertrouwen schenkt, dat dáár, waar, met het oog op algemeene en plaatselijke omstandigheden, de bepalingen *niet* voldoen aan de vereischten, om dàt evenwigt daar te stellen, zij eene nadere wijziging zullen ondergaan, en men niet zal wachten, tot dat de suikerteelt er onder geleden heeft, of de nadeelen in meerdere of mindere mate door de belanghebbenden ondervonden zijn. Over de voorwaarden, bij de regeling bedongen en opgelegd, hebben wij paragraafs-gewijze ons oordeel uitgebragt. Velen zijn van onderschikt belang. Omtrent bemesting, belooning aan de Inlandsche hoofden, schadevergoeding bij het oprigten van een stoomgemaal, kan verschil van zienswijze bestaan; maar het zij men in het gevoelen der Regering deelt, het zij men zich met het onze vereenigt, de toepassing van beiden kan voor de verschillende belangen geene noemenswaardige bezwaren opleveren.

Er zijn echter bepalingen in die voorwaarden, welke op de

drie uiteenloopende belangen den grootsten invloed zullen uitoefenen. Daaronder behooren;

1.) De voorwaarde dat iedere onderneming, onverschillig, hoe groot hare productie zij, twee derden van haar oogst moet leveren aan het Gouvernement voor den prijs, dien de fabrikant voor zijne suiker betaalt; en dat naar *die* basis het fixum ieder jaar zal worden herzien.

2). De bepaling, dat het riet door eigen middelen van de velden naar de fabriek moet worden getransporteerd en in geen geval daartoe hulp kan gevraagd worden.

3.) De bepaling van het snijloon op 1 cent per bos.

De eerste der aangehaalde bepalingen zal voor den Staat het gevolg hebben, dat de voordeelen, die de regeling hem oogenschijnlijk belooft, voor een groot gedeelte niet verwezenlijkt zullen worden, omdat, gelijk wij reeds aantoonden, een groot getal ondernemers niet duurzaam aan hunne verpligtingen zullen kunnen voldoen, en die bepalingen de vermeerdering der suikerteelt in den weg staan.

De bevolking, gebaat door eene vermeerdering van plantloon, door vooruitbetaling en door verzekerde schadevergoeding voor den grond, lijdt door deze bepaling.

Meer dan de haar toegekende voordeelen, belooft nog eene vermeerderde productie.

Dat de opbrengst dan niet enkel voldoende is, om in de levensbenoodigdheden en levensbehoeften van den Javaan te voorzien, maar dat zij dan ook welvaart onder de bevolking verspreidt, kan de Oosthoek van Java getuigen.

Eene voorname zaak, nog wel zoo belangrijk voor de bevolking als eene kleine vermeerdering van loon, nog voordeeliger dan de geregelde vooruitbetaling van plantloon, is: dat alle bepalingen zóó zijn ingerigt, dat zij de vermeerdering der productie in geen enkel opzigt belemmeren. De bepaling, thans door ons bedoeld, zal een aantal der fabrikanten buiten staat

stellen om verbeteringen aan te brengen, eigenaars en ondernemingen ruïneren, en moet met de jaarlijksche herziening van het fixum — die wederom beletten zal van alle syroop suiker, al is het dan ook zeer inferieure, te maken — noodwendig op de vermeerdering der productie van invloed wezen, en de bevolking meerder plantloon doen derven.

Een groot getal der ondernemers zal het slagtoffer dezer bepalingen worden. Het volgende onderwerpen wij niet alleen aan het oordeel van deskundigen, maar ook aan dat van ieder, die, zonder vooroordeel, de zaak aan het gezond verstand wil toetsen.

De winst der contractanten moet verkregen worden door het gedeelte hunner productie, dat ter vrije beschikking overblijft met de omstandigheid, dat dit nog is onder de beperkende voorwaarde, dat alle suiker gemiddeld No. 16 moet wezen. Het overige gedeelte van het product wordt geleverd aan het Gouvernement voor den kostenden prijs; anders gezegd voor het bedrag van den prijs der grondstof en de kosten van bewerking, bepakking, verzending en aflevering.

Een vermindering van den kostenden prijs is alleen te verwachten bij ondernemingen, die eene hooge productie maken. Van die, welke zeer laag produceren, kan men het tegendeel aannemen.

De bepaling, dat, onverschillig welke de productie eener onderneming zij, twee derden van haar product aan het Gouvernement tegen *f* 8 moet worden geleverd, drukt dus vooral op de ondernemingen, die minder produceren. Het aandeel, waarmede de winst verkregen wordt, is te gering, en de onkosten per pikol worden grooter. Onder de omstandigheid, dat sommige ondernemingen ruim winnen, zullen anderen ten gronde worden gerigt. Wat zal het lot worden van ondernemingen die 25, 30, 35 tot 40 pikols per bouw maken, en die slechts $8^1/_3$, 10, $11^2/_3$ en $13^1/_3$ pikol ter vrije beschikking overhouden?

Wij hebben eene berekening gemaakt voor eene productie van 45 pikols, en dán nog is de winst niet voldoende.

Een procents-gewijze opbrengst aan het Gouvernement, naar evenredigheid der productie, had in deze leemte, welke de regeling aankleeft, kunnen voorzien. — Bij ondernemingen, die ruim produceren, kan het regtmatig aandeel van den Staat *meer* bedragen, en toch nog den ondernemer zijne billijke winst laten. Bij die echter, welker productie nog gering is, moet het aandeel *minder* bedragen: wil men die ondernemingen niet ten gronde rigten, waardoor toch eindelijk het algemeen belang eveneens geschaad wordt als dat der geruïneerde ondernemers.

De tweede bepaling, omtrent de transporten, zal de oorzaak kunnen worden, dat verscheidene ondernemingen, zelfs tegen hooge loonen, in de onmogelijkheid zullen geraken, om het riet naar den molen te doen transporteren.

De gevolgen van het niet-vermalen, of zelfs van te late vermaling van het riet, drukken niet alleen op de ondernemers; maar de verminderde productie berokkent verlies aan het Gouvernement en aan de bevolking. Het algemeen belang vordert dus, dat die hulp wordt gegeven dáár, waar het bewezen is, dat zij niet ontbeerd kan worden.

De derde bepaling, waarbij het snijloon op 1 cent per bos van vijf en twintig stokken gesteld wordt, in geval de ondernemers de hulp van het Bestuur behoeven voor rietsnijders, zal vooreerst drukken op de ondernemers. Wat hun betreft, wij halen aan het oordeel van de meerderheid der Commissie, dat zij niet meer betalen kunnen, willen zij hun bedrijf voortzetten.

Maar in de gevolgen kan zij voor de suikerteelt hoogst noodlottig worden. Als de andere arbeidsloonen zich naar *deze* betaling gaan regelen, zullen die nog belangrijk stijgen.

Wij halen het gevoelen der meerderheid van de Commissie aan, dat men in de laatste jaren bij de vaststelling der loonen een weg is ingeslagen, die tot verderf leidt; want dat voor

de suikerteelt goedkoope arbeidsloonen eene levenskwestie zijn.

Bij al het goede wat de regeling bevat, spreken wij met bescheidenheid, echter met vaste overtuiging het oordeel uit, dat:

Wil men den Staat een duurzaam en regtmatig aandeel in de suikerteelt verzekeren;

Wil men voor de betrokken bevolking bij de plaats gehad hebbende verbeteringen, een vooruitzigt openen, dat niets de vermeerdering der productie in den weg zal staan, en dat hun aandeel alzoo toenemend zal wezen, en de welvaart algemeen zal ten gevolge hebben, die in enkele streken reeds bestaat;

Wil men den ondernemers eene genoegzame en niet te overdreven winst waarborgen, die behalve rente en amortisatie van kapitaal, hun allen het vooruitzigt op eene billijke belooning geeft;

dan zal het noodig wezen, om, in stede der bepaalde levering van $^{2}/_{3}$, eene procents-gewijze levering, naarmate der productie, in de plaats te stellen.

De herziening zal niet jaarlijks maar om de vijf, of zeven jaren moeten plaats hebben, opdat deze zoo min mogelijk de vermeerdering van productie hinderlijk zij, en de fixum-levering haren vorigen, zoo gunstig bewezen, invloed op de productie terugkrijge.

Bij de regeling der loonen moet op de plaatselijke omstanpigheden gelet worden.

AANHANGSEL.

De nalezing der eerste afgedrukte bladen heeft ons doen zien, dat wij bij § 11 niet voldoende hebben toegelicht de werking van het *afdalend plantloon*. Het zij ons vergund, ook nu nog over dit aangelegen onderwerp onze meening te zeggen.

Vele beoordeelaars zijn van gevoelen, dat het afdalend plantloon strijdig is met de billijkheid, en met het belang der bevolking.

Wij gelooven, dat die opvatting verkeerd is; en het daarentegen geheel over een te brengen is met de billijkheid en een wel begrepen belang der bevolking.

Op alle wijzen kan uit het suikerriet suiker verkregen worden, maar de hoeveelheid die men er uit vervaardigt, verschilt bij gelijk gehalte van suikerriet aanmerkelijk, naarmate de verschillende wijze van suikerbereiding. Verbetering in persmiddelen, kooktoestellen, en behandeling der suikers uit 1º en 2º syropen verkregen, oefenen op de hoevelheid suiker, die uit een bouw riet verkregen wordt, een grooten invloed uit.

Is dus bij vermeerderde productie, een gedeelte een uitvloeisel van kwaliteit en kwantiteit der grondstof, een gedeelte is ook een gevolg der verbeterde suikerbereiding.

Het eerste is te danken aan vruchtbaarheid van den grond, en bekwaamheid of inspanning van den planter; het tweede aan de werkzaamheid, kunde en den ondernemingsgeest van den fabrikant, en wordt meestal nog daarbij alleen verkregen door de aanwending van meerder kapitaal.

Het is dus over een te brengen met eene zuivere opvatting der billijkheid, dat de voordeelen, daarvan verkregen, door de planters en den fabrikant gedeeld worden.

Daartoe moet dienen het afdalend plantloon, omdat de ondervinding geleerd heeft, dat wanneer de productie boven de dertig pikols stijgt, die stijging voor een gedeelte te danken is aan de werkzaamheden van den fabrikant, die door verbeterde pers- en kookmiddelen, de wijze om de syropen te vergaderen en weder tot suiker te verkooken, aanmerkelijk bijdraagt, om die meerdere hoeveelheid suiker te verkrijgen.

De waarde van een bouw riet zal stijgen, naar mate men er meer en meer suiker uit weet te vervaardigen, maar niet in dezelfde evenredigheid van het getal pikols suiker, omdat de vervaardigde suiker niet geheel van dezelfde kwaliteit is, maar aanmerkelijk in kleur en gehalte verschilt. Wij behoeven hier slechts te wijzen op suiker, direct uit het rietsap verkregen, bekend onder den naam van hoofdsuiker, en de zoogenaamde syroopsuiker, uit de 1°, 2°, en 3° syropen vervaardigd. Het eerste gedeelte is niet alleen beter, maar vordert minder arbeid, daar de uitgedreven en opgevangen syropen eene herkoking vorderen, die zich telkens herhaalt.

Hoe meer de productie per bouw boven een zeker cijfer komt, hoe grooter het deel wordt, dat de fabrikant daartoe bijdraagt.

Van dertig tot vijf en veertig pikols heeft men dus aangenomen, dat de vermeerdering voor twee derden het werk is van den planter, en voor een derde van den fabrikant, en daar boven omgekeerd twee derden van laatstgenoemde en een derde van den planter. Of nu deze verhouding wiskunstig berekend de juiste is, zal wel niemand met zekerheid durven beweren; maar het zal onzes inziens wel ongeveer de juiste zijn.

Het voorgaande ten betooge der billijkheid van het afdalend plantloon; maar wij willen ook bewijzen, dat het belang der bevolking eene dergelijke bepaling noodig maakt.

De kwaliteit der suiker wordt voor een gedeelte verkregen ten koste der kwantiteit, onder overigens gelijke omstandigheden.

Men begint met rietsap te kooken; en al dadelijk wordt bij gelijk gehalte de kwaliteit, die men vervaardigen wil, bij

: bereiding in acht genomen. Fabrikanten die vroeger op '. en 2o. soort (nis. 12, 10 en 8) werkten, en later dit op standonsters nis. 18 en 16 moesten doen, kunnen over dit onderheid oordeelen. De juiste maatstaf in procenten op te geven, at men aan kwantiteit verliest om de kwaliteit te erlangen, zeer moeijelijk en hangt van het gehalte van het riet, de ırigting der fabriek, de werkwijze en meer andere oorzaken af.

Kost nu b. v. een pikol no. 10 den fabrikant aan vervaarigingskosten even veel als een pikol no. 18, terwijl de laatste ene waarde heeft van vier gulden hooger dan de eerste, dan wordt et al spoedig zijn belang, om niettegenstaande de procentsgewijze ermindering in hoeveelheid, op kwaliteit te gaan werken en lit geschiedt ten nadeele van de bevolking. Dertig pikols no 18 ıebben volgens den huidigen marktprijs eene waarde van *f* 540

kosten aan plantloon	*f* 90		
fabricaat-kosten .	- 150	totaal	*f* 240
40 pikols no. 14 hebben eene waarde van . .			- 600
kosten aan plantloon . , . .	*f* 110		
fabricaat-kosten .	- 200	totaal	- 330
45 pikols no. 12 hebben eene waarde van . .			- 630
kosten aan plantloon	*f* 120		
fabricaat-kosten.	- 225	totaal	- 345

30 pikols no. 18 geven dus een voordeel van .	*f* 300
40 „ no. 14 „ „ „ „ „ .	- 290
45 „ no. 12 „ „ „ „ „ . .	- 290

voor de eerste geniet de bevolking . .	*f* 90
„ „ tweede „ „ „ . .	- 110
„ „ derde „ „ „ . .	- 120

Zonder nu te beweren, dat door ons de zuivere verhouding aangegeven, en van hetzelfde riet waarvan men dertig pikols o. 18 fabriceert, juist 40 pikols No. 14, of 45 pikols No. 2 gemaakt kunnen worden, zijn onze voorbeelden voldoende, n te bewijzen, dat het belang der bevolking een afdalend lantloon wenschelijk maakt.

Zonder het afdalend plantloon worden de inferieure suikers

nog met een en twee gulden belast, en brengt het belang van den fabriekant mede, om ten koste der bevolking de hoeveelheid aan de kwaliteit op te offeren.

Wij moeten hierbij nog opmerken, dat bij groote vermeerdering de fabricaat-kosten, afgescheiden van het plantloon, ook nog iets zullen verminderen: en dat het dan voor den fabrikant bij afdalend plantloon even voordeelig kan worden, om, zoo veel de contractsbepalingen hem dit veroorloven, op lage nommers te werken.

ERRATUM.

Blz. 32 regel 20 van boven staat *f* 45 lees *f* 35.

